

Ελληνική Δημοκρατία
Υπουργείο Διοικητικής Ανασυγκρότησης

εκδδα

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

**ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

**ΚΕ΄ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ
ΤΕΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

**Συνέργεια Δήμων και
Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.
Μελέτη Περίπτωσης: Δήμος Καρδίτσας.**

ΤΜΗΜΑ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ: Αναπτυξιακών και Περιφερειακών Πολιτικών

Επιβλέπων:

Σιδηρόπουλος Κίμων

Σπουδαστής:

Γεωργιτσόπουλος Κυριάκος

ΑΘΗΝΑ - 2018

**Συνέργεια Δήμων και
Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.
Μελέτη Περίπτωσης: Δήμος Καρδίτσας.**

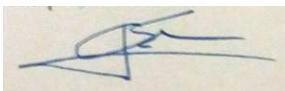
ΕΣΔΔΑ, Κυριάκος Γεωργιτσόπουλος ©, 2018

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Δήλωση

«Δηλώνω ρητά ότι, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας, δεν παραβιάζει καθ' οιονδήποτε τρόπο πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής.»

Αθήνα, 12/12/2018

Κυριάκος Γεωργιτσόπουλος

Abstract

The current study attempts to map the field of Social and Solidarity Economy (S.S.E.) and to highlight its contribution to local development and social cohesion. The study of S.S.E. has not been adequately developed in Greece. This probably is due to the fact that the sector is at an early stage and under continuous development during the last years. The central objective is to describe the special relationship between first degree Local Government and S.S.E. operators, through the analysis of the current situation, the obstacles that arise and the future challenges that might occur. In addition, the thesis focuses on the case study of Karditsa Municipality, where the “social enterprise ecosystem” has been developed, forming a positive model of interaction between the S.S.E. operators and the local authorities.

The theoretical documentation of the concept of Social and Solidarity Economy, the mapping of the field in Greece, its contribution to local development and social cohesion and the possibilities for cooperation with Local Governments are based on foreign and domestic bibliographic overview. The analysis of the Karditsa case study is based on bibliographical references and primary research, through news material and interviews.

The study describes the main theoretical approaches related to Social and Solidarity Economy, analyzes the current crisis conditions in which it is called upon to develop and gives prominence to the “bottom-up” endogenous development model as an ideal framework for S.S.E.’s growth. Additionally, it investigates the existing relationship between Local Governments and S.S.E. operators and the boundaries and perspectives for further cooperation. By looking in depth on the “social enterprise ecosystem” in Karditsa, this research attempts to record those factors that contribute in making the network between all the involved actors efficient.

The results of the research contribute to further theoretical coverage of the Social and Solidarity Economy field in Greece. The conclusions, which result from the Karditsa case, may help local authorities to comprehend the processes of the “social enterprise ecosystem” and may be useful for strengthening S.S.E. practices in local communities.

Key words: Social and Solidarity Economy, Local Development, Local Authorities, Social Enterprise Eco-system, Karditsa

Περίληψη

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να χαρτογραφήσει το πεδίο της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (Κ.ΑΛ.Ο.) στην Ελλάδα και να αναδείξει τη συνεισφορά της στην τοπική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή. Η μελέτη της Κ.ΑΛ.Ο. στη χώρα δεν έχει αναπτυχθεί σε επαρκή βαθμό. Τούτο πιθανώς να οφείλεται αφενός μεν από το πρώιμο στάδιο στο οποίο βρίσκεται ο τομέας, αφετέρου δε από τη συνεχή εξέλιξη του ιδιαιτέρως τα τελευταία χρόνια. Ο κεντρικός στόχος είναι να μελετηθεί η ιδιαίτερη σχέση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης πρώτου βαθμού με τους φορείς Κ.ΑΛ.Ο., μέσα από την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης, των εμποδίων που ανακύπτουν και των μελλοντικών προκλήσεων. Επιπροσθέτως, η εργασία εστιάζει στη μελέτη περίπτωσης του Δήμου Καρδίτσας, όπου έχει αναπτυχθεί το οικοσύστημα συνεργατισμού, αποτελώντας πρότυπο αλληλεπίδρασης μεταξύ των φορέων της Κ.ΑΛ.Ο. και των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.)

Η θεωρητική τεκμηρίωση της έννοιας της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, της χαρτογράφησης του πεδίου στην Ελλάδα, της συμβολής της στην τοπική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή και των δυνατοτήτων συνεργασίας της με την Τοπική Αυτοδιοίκηση βασίζονται στην ξενόγλωσση και εγχώρια βιβλιογραφική επισκόπηση. Η ανάλυση της μελέτης περίπτωσης της Καρδίτσας προκύπτει μέσω των βιβλιογραφικών αναφορών και της πρωτογενούς έρευνας, μέσα από την πρόσβαση σε ειδησεογραφικό υλικό και τη διενέργεια συνεντεύξεων.

Η παρούσα εργασία καταγράφει τις κύριες θεωρητικές προσεγγίσεις που σχετίζονται με την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, αναλύει τις σημερινές συνθήκες της κρίσης μέσα στις οποίες καλείται να αναπτυχθεί και υιοθετεί τις πολιτικές της «από κάτω προς τα πάνω» ενδογενούς τοπικής ανάπτυξης ως ένα πλαίσιο ιδανικό για την μεγέθυνσή της. Στη συνέχεια, διερευνά την υφιστάμενη σχέση μεταξύ των Ο.Τ.Α. και των φορέων Κ.ΑΛ.Ο., τα όρια και τις προοπτικές περαιτέρω συνεργασίας. Εμβαθύνοντας, μέσα από την μελέτη του οικοσυστήματος συνεργατισμού στην Καρδίτσα επιχειρείται να καταγραφούν εκείνοι οι προσδιοριστικοί παράγοντες που καθιστούν αποτελεσματικό το δίκτυο συνεργασίας μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων δρώντων.

Τα αποτελέσματα της εργασίας συνεισφέρουν στην περαιτέρω θεωρητική κάλυψη του αχαρτογράφητου ακόμα πεδίου της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Ιδιαιτέρως τα συμπεράσματα, τα οποία προκύπτουν από τη μελέτη περίπτωσης, ίσως

βοηθήσουν τους Ο.Τ.Α. να κατανοήσουν περισσότερο τη λειτουργία του οικοσυστήματος συνεργατισμού στην προσπάθεια τους να ενισχύσουν τις πρακτικές της Κ.Α.Λ.Ο. στις τοπικές κοινωνίες τους.

Λέξεις Κλειδιά: Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, Τοπική Ανάπτυξη, Τοπική Αυτοδιοίκηση, Οικοσύστημα Συνεργατισμού, Καρδίτσα

Ευχαριστίες

Πριν από την παρουσίαση αυτής της εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν στην πραγματοποίηση της και ιδιαίτερα τον επιβλέποντα μου κ. Κίμωνα Σιδηρόπουλο για την πολύτιμη καθοδήγηση του, καθώς και για την αμέριστη συμπαράσταση του.

Θα πρέπει παράλληλα να ευχαριστήσω τον Προϊστάμενο Τμήματος Ανάπτυξης Διακρατικών Σχέσεων και Δικτύωσης στην Ειδική Γραμματεία Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας κ. Κωνσταντίνο Γεώργια για τις πολύτιμες επισημάνσεις και υποδείξεις που μου παρείχε.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον Γενικό Διευθυντή της Αναπτυξιακής Καρδίτσας Α.Α.Ε. Ο.Τ.Α. κ. Βασίλη Μπέλλη για την συνεισφορά του στο πεδίο της έρευνας και τα πολύτιμα πρωτογενή στοιχεία που μου παρείχε. Ακόμα ένα μεγάλο ευχαριστώ στους κ. Κωνσταντίνο Κωτσιόπουλο, Απόστολο Κεντρόπουλο και Κίμωνα Παπαδόπουλο από τον Α.Σ. Εύκαρπον Hellenic Superfoods, τον Α.Σ. Σαλιγκαροτρόφων Καρδίτσας και την Ευκάλυψις Ενεργειακή Κοιν.Σ.Επ. αντίστοιχα.

Τέλος, θερμές είναι οι ευχαριστίες μου προς την οικογένειά μου και τους κοντινούς μου ανθρώπους, οι οποίοι με στήριξαν και χωρίς την αμέριστη συμπαράσταση τους η παρούσα εργασία θα ήταν ανέφικτο να ολοκληρωθεί.

Περιεχόμενα

Πίνακας Εικονογράφησης	9
Πίνακας Συντιμήσεων και Συντομογραφιών.....	10
Εισαγωγή	12
Κεφάλαιο 1 ^ο : Η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία	14
1.1 Θεωρητικές προσεγγίσεις.....	14
1.2 Περί ορισμού	15
1.3 Ο Τρίτος Τομέας.....	17
1.4 Η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία εν μέσω της οικονομικής κρίσης του 2008.....	19
1.5 Το νομοθετικό πλαίσιο στην Ελλάδα	22
1.6 Η χαρτογράφηση του τομέα της Κ.ΑΛ.Ο. στην Ελλάδα	24
Κεφάλαιο 2 ^ο : Συνέργεια Δήμων και Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.....	29
2.1 Η συμβολή της Κ.ΑΛ.Ο. στην τοπική ανάπτυξη	29
2.1.1 Η κοινωνική συνοχή	30
2.1.2 Η τοπική οικονομική ανάπτυξη.....	31
2.1.3. Τα εμπόδια	33
2.1.4. Η «bottom-up» προσέγγιση για τη βιωσιμότητα της Κ.ΑΛ.Ο.....	34
2.2 Η Τοπική Αυτοδιοίκηση και η Κ.ΑΛ.Ο.	37
2.2.1 Οι περιορισμοί και οι προκλήσεις	37
2.2.2 Τα νομοθετικά εργαλεία	40
Κεφάλαιο 3ο. Η συνέργεια του Δήμου Καρδίτσας με τους φορείς Κ.ΑΛ.Ο.	45
3.1 Ένα σύντομο ιστορικό για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς στην Καρδίτσα	45
3.3 Η έννοια του οικοσυστήματος κοινωνικών επιχειρήσεων	49
3.4 Το οικοσύστημα συνεργατισμού στην Καρδίτσα	50
3.4.1 Οι δύο πυλώνες του οικοσυστήματος.....	51
3.4.2 Οι έξι παράγοντες διαμόρφωσης του οικοσυστήματος.....	55
Συμπεράσματα και προτάσεις	63
Επίλογος	67
Βιβλιογραφία	68
Παράρτημα	76
Η περίπτωση της Βαρκελώνης ως βέλτιστη πρακτική.....	76
Τα ερωτηματολόγια	78
Τα κύρια σημεία των συνεντεύξεων.....	82

Πίνακας Εικονογράφησης

- Εικόνα 1: Η διάδραση του τρίτου τομέα, σελ. 19
- Εικόνα 2: Η διαχρονική πορεία της ανεργίας στην Ελλάδα (2004-2018), σελ. 21
- Εικόνα 3: Μερίδιο κοινωνικής οικονομίας στην απασχόληση κατά χώρα, σελ. 26
- Εικόνα 4: Ο ετήσιος κύκλος εργασιών της συνεργατικής οικονομίας στην Ευρώπη, σελ. 27
- Εικόνα 5: Το «bottom-up» πρότυπο ενδογενούς τοπικής ανάπτυξης, σελ. 36
- Εικόνα 6: Στοιχεία κυκλικής διακυβέρνησης, σελ.36
- Εικόνα 7: Οι 7 παράγοντες αποτελεσματικής συνεργασίας μεταξύ Ο.Τ.Α. και φορέων Κ.Α.Λ.Ο., σελ. 39
- Εικόνα 8: Συμμετοχή των περιφερειών στην Α.Π.Α. για το έτος 2015, σελ. 46
- Εικόνα 9: Συντελεστής συμμετοχής Α.Π.Α. πρωτογενούς τομέα ανά περιφέρεια, σελ. 47
- Εικόνα 10: Μέσοι ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής πρωτογενούς τομέα και του συνόλου της οικονομίας τις περιόδους 2007-2014 ανά περιφέρεια, σελ. 47
- Εικόνα 11: Κατανομή απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα ως μέσοι όρη τα έτη 2008-2014, σελ. 48
- Εικόνα 12: Οι πυλώνες και οι παράγοντες του οικοσυστήματος κοινωνικών επιχειρήσεων, σελ. 50
- Εικόνα 13: Οι υποστηρικτικές υπηρεσίες της ΑΝ.ΚΑ., η λειτουργία και οι ακολουθούμενες πρακτικές υποστήριξης, σελ. 58
- Εικόνα 14: Το στρατηγικό σχέδιο του δήμου Βαρκελώνης για την ΚΑ.Λ.Ο., σελ. 77

Πίνακας Συντμήσεων και Συντομογραφιών

A.A.E.:	Ανώνυμη Αναπτυξιακή Εταιρεία
A.E.I.:	Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
A.E.Π.:	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
A.Εγχ.Π.:	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
A.M.K.E.:	Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία
ΑΝ.ΚΑ.:	Αναπτυξιακή Καρδίτσα
A.Π.Α.:	Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία
A.Σ.:	Αγροτικός Συνεταιρισμός
A.ΣΥ.ΣΤ.:	Αγροτικός Συνεταιρισμός Στέβιας
A.T.E.I.:	Ανώτατο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
Γ.Ε.Δ.Δ.:	Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης
Γ.Ε.ΜΗ.:	Γενικό Εμπορικό Μητρώο
Δ.Ν.Τ.:	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
Δρ.:	Διδάκτορας
Δ.Σ.:	Διοικητικό Συμβούλιο
E.A.Σ.Κ.:	Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Καρδίτσα
E.Κ.Τ.:	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
ΕΛ.ΣΤΑΤ.:	Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία
E.M.E.:	Ετήσιες Μονάδες Εργασίας
E.O.K.:	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
E.Σ.Δ.Δ.Α.:	Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης
E.Σ.Ε.Κ.:	Ενεργειακή Συνεταιριστική Εταιρεία Καρδίτσα
Κ.Α.Λ.Ο.:	Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία
Κοιν.Σ.Επ.:	Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση
Κοι.Σ.Π.Ε.:	Κοινωνικός Συνεταιρισμός Περιορισμένης Ευθύνης
Ν.Π.Δ.Δ.:	Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
Ν.Π.Ι.Δ.:	Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου
Ο.Η.Ε.:	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Ο.Τ.Α.:	Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Π.Δ.Ε.:	Προϋπολογισμός Δημοσίων Επενδύσεων
T.A.:	Τοπική Αυτοδιοίκηση
T.A.Π.Τ.Ο.Κ.:	Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων

Υ.Π.Ε.Κ.Α.Α.: Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης

Φ.Ε.Κ.: Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως

C.E.P.-C.M.A.F. (European Standing Conference of Cooperatives, Mutual Societies, Associations and Foundations): Ευρωπαϊκή Διάσκεψη Συνεταιρισμών, Εταιρειών Αλληλασφάλισης, Συνδέσμων και Ιδρυμάτων

C.I.CO.P.A. (Comité International des Coopératives de Production et Artisanales): Διεθνής Οργανισμός Βιομηχανικών Συνεταιρισμών και Συνεταιρισμών Προσφοράς Υπηρεσιών και Βιοτεχνών

C.I.R.I.E.C. (Centre International de Recherches et d' Information sur l' Economie Publique): Διεθνές Κέντρο Έρευνας και Πληροφόρησης για τη Δημόσια, Κοινωνική και Συνεταιριστική Οικονομία

E.U. / E.E. (European Union): Ευρωπαϊκή Ένωση

F.E.B.E.A. (Fédération Européenne des Banques Ethiques et Alternatives): Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Ηθικών και Εναλλακτικών Τραπεζών

L.E.A.D.E.R. (Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale): Δεσμοί μεταξύ Δράσεων για την Ανάπτυξη της Οικονομίας του Αγροτικού Χώρου

O.E.C.D./ O.O.Σ.Α. (Organisation for Economic Co-operation and Development): Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

R.E.V.E.S. (Réseau Européen des Villes et Régions de l' Economie Sociale): Ευρωπαϊκό Δίκτυο Πόλεων και Περιφερειών για την Κοινωνική Οικονομία

S.S.E. (Social and Solidarity Economy): Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία

Εισαγωγή

Η έννοια της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας εντάσσεται σε ένα σύνθετο πλέγμα ανθρωπίνων σχέσεων και δράσεων, με ρίζες που ανάγονται πολλούς αιώνες πριν τη βιομηχανική επανάσταση και την εμφάνιση του καπιταλισμού. Η ανάγκη του ανθρώπου για αλληλοβοήθεια, συνεργασία και αλληλεγγύη, τον οδήγησε στη διαμόρφωση σχέσεων και στην ανάπτυξη μορφών κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης που συμπεριλαμβάνονται στην έννοια της Κοινωνικής Οικονομίας (Τσιλίκης, 2016). Ήδη από το Μεσαίωνα εμφανίστηκαν φιλανθρωπικά ιδρύματα, αδελφότητες και νοσοκομεία καθώς και οργανώσεις αλληλοβοήθειας προκειμένου να καλύψουν τις ανάγκες των κοινοτήτων για αντιμετώπιση της φτώχειας (Γεώργιας, 2013). Μάλιστα, στα τέλη του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα στην Ευρώπη, άρχισαν να εμφανίζονται οι πρώτοι συνεταιρισμοί παραγωγών, αγροτών και εργατών (Ε.Γ.Κ.ΑΛ.Ο., 2017).

Ο όρος «Κοινωνική Οικονομία» εμφανίστηκε στη βιβλιογραφία για πρώτη φορά το 1830 από τον Charles Dunoyer, γάλλο φιλελεύθερο οικονομολόγο, στο έργο «Πραγματεία περί της Κοινωνικής Οικονομίας»¹. Υποστήριζαν ότι ο άνθρωπος και όχι ο πλούτος θα πρέπει να αποτελεί το πραγματικό αντικείμενο των οικονομικών, προωθώντας, σε ένα θεωρητικό πλαίσιο, την ιδέα της συμφιλίωσης μεταξύ ηθικής και οικονομίας (C.I.R.I.E.C., 2012).

Στις μέρες μας υπάρχει πληθώρα προσεγγίσεων σχετικών με το ζήτημα της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας στη διεθνή και εγχώρια βιβλιογραφία. Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας επιχειρείται η βιβλιογραφική επισκόπηση των κυριότερων σύγχρονων θεωρητικών προσεγγίσεων με σκοπό την σαφέστερη οριοθέτηση του πεδίου της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Πιο συγκεκριμένα, παρατίθενται οι ορισμοί για της κυριότερες έννοιες γύρω από την Κ.ΑΛ.Ο, περιγράφεται η έννοια του τρίτου τομέα, αναλύεται το σύγχρονο περιβάλλον της παγκόσμιας χρηματοοικονομικής κρίσης στο οποίο καλείται η Κ.ΑΛ.Ο. να αναπτυχθεί, παρατίθεται το νομοθετικό πλαίσιο για την Κ.ΑΛ.Ο. στην Ελλάδα και χαρτογραφείται με ποσοτικά στοιχεία ο τομέας στη χώρα μας.

Στη συνέχεια, το δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας εστιάζει στη συμβολή της Κ.ΑΛ.Ο. στην τοπική ανάπτυξη μέσα από τη διεθνή και εγχώρια βιβλιογραφική επισκόπηση. Πιο συγκεκριμένα, αναλύεται η συνεισφορά της Κ.ΑΛ.Ο. τόσο στην αύξηση της

¹ Το έργο του εντάσσεται στις θεωρητικές προσεγγίσεις μιας σειράς οικονομολόγων του 19ου αιώνα στη Γαλλία, γνωστών ως «σχολή των κοινωνικών οικονομολόγων».

κοινωνικής συνοχής, όσο και στην τοπική οικονομική ανάπτυξη, καθώς και οι περιορισμοί που εμποδίζουν την Κ.Α.Λ.Ο. προς την επίτευξη του παραπάνω σκοπού. Επίσης, παρουσιάζεται η «από κάτω προς τα πάνω» προσέγγιση για τη βιωσιμότητα της Κ.Α.Λ.Ο. και το παράδειγμα του δήμου της Βαρκελώνης ως βέλτιστη πρακτική στρατηγικού σχεδιασμού. Στη συνέχεια, η εργασία εμβαθύνει στην ανάλυση της σχέσης μεταξύ Ο.Τ.Α. και φορέων Κ.Α.Λ.Ο. παραθέτοντας τα διαθέσιμα νομοθετικά εργαλεία και αναλύοντας τα εμπόδια που προκύπτουν και τις προκλήσεις που αναδύονται. Ωστόσο, είναι σημαντικό να αναφερθεί σε αυτό το σημείο ότι για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας ως φορείς Κ.Α.Λ.Ο. εννοούνται όλες οι οργανωτικές δομές που δραστηριοποιούνται γύρω από τον τομέα (από τους συνεταιρισμούς μέχρι και τις άτυπες ομάδες).

Στο τρίτο κεφάλαιο μελετάται εις βάθος η συνέργεια του Δήμου Καρδίτσας με τους φορείς Κ.Α.Λ.Ο. Μεθοδολογικά, η μελέτη περίπτωσης αναλύεται με βάση τη διαθέσιμη βιβλιογραφία, πληροφοριακό υλικό από την ειδησεογραφία και το διαδίκτυο και συνεντεύξεις από το πεδίο της έρευνας με τη χρήση ημι- δομημένου ερωτηματολογίου. Στις συνεντεύξεις έλαβαν μέρος οι κ. Κωνσταντίνος Γεώργιας², κ. Βασίλης Μπέλλης³, κ. Κωνσταντίνος Κωτσιόπουλος⁴, κ. Απόστολος Κεντρόπουλος⁵, κ. Κίμων Παπαδόπουλος⁶ και δύο μέλη από Α.Σ.⁷ που επιθυμούν τη μη δημοσίευση των στοιχείων τους (βλ. Παράρτημα). Μέσα από την επεξεργασία των βιβλιογραφικών δεδομένων παρουσιάζονται τα βασικά οικονομικά στοιχεία για την περιφέρεια Θεσσαλίας και περιγράφεται η έννοια του οικοσυστήματος κοινωνικών επιχειρήσεων, με βάση το θεωρητικό μοντέλο που υιοθετεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Borzaga & Galera, 2016), το οποίο βασίζεται σε δύο πυλώνες και έξι παράγοντες διαμόρφωσης του οικοσυστήματος. Το συγκεκριμένο μοντέλο χρησιμοποιείται και για την ανάλυση του οικοσυστήματος συνεργατισμού στην Καρδίτσα.

Στο τέλος παρατίθενται τα κυριότερα συμπεράσματα σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, τα οποία προκύπτουν μέσα από τη συνολική επισκόπηση όλων των κεφαλαίων. Επίσης, αποτυπώνονται οι προτάσεις της παρούσας εργασίας, τα όρια της καθώς και η συνεισφορά της σε πιθανές επόμενες μελλοντικές έρευνες.

² Δρ. Κοινωνιολογίας, Συγγραφέας, Εισηγητής στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο και την Ε.Σ.Δ.Δ.Α., Προϊστάμενος Τμήματος Ανάπτυξης Διακρατικών Σχέσεων και Δικτύωσης, Ειδική Γραμματεία Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας

³ Γενικός Διευθυντής της Αναπτυξιακής Καρδίτσας Α.Α.Ε. Ο.Τ.Α.

⁴ Πρόεδρος Δ.Σ. του Α.Σ. Εύκαρπον Hellenic Superfoods

⁵ Γραμματέας Δ.Σ. του Α.Σ. Σαλιγκαροτρόφων Καρδίτσας

⁶ Πρόεδρος Δ.Σ. της Ευκάλυψης Ενεργειακή Κοιν.Σ.Επ.

⁷ Από τον Α.Σ. Οίνου Διόνυσο και από τον Α.Σ. Οσπρίων Καρδίτσας Ψυχανθός

Κεφάλαιο 1^ο: Η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία

Στις μέρες μας υπάρχει πληθώρα προσεγγίσεων σχετικών με το ζήτημα της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας στη διεθνή και εγχώρια βιβλιογραφία. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Τσιλίκης (2016), είναι τόσες πολλές οι συνιστώσες και οι οπτικές ως προς το φαινόμενο της κοινωνικής οικονομίας, όσες περίπου είναι και οι ιδεολογικοπολιτικές προσεγγίσεις. Ο καθένας μεταφράζει τον όρο σύμφωνα με τα δικά του «πιστεύω», τα οποία ταιριάζουν στη δική του ιδεολογική κατεύθυνση. Οι διαφοροποιήσεις, όμως, παρατηρούνται και μεταξύ των χωρών.

1.1 Θεωρητικές προσεγγίσεις

Η έννοια της κοινωνικής οικονομίας μπορεί να συμπεριληφθεί σε αντιθετικές προσεγγίσεις, καθώς μπορεί να έχει πολλαπλές αναγνώσεις όπως νεοφιλελεύθερες, σοσιαλδημοκρατικές και ριζοσπαστικές (Gough et al, 2006). Όσον αφορά την νέο-φιλελεύθερη προσέγγιση, η κοινωνική οικονομία καταλαμβάνει τον ενδιάμεσο χώρο μεταξύ μιας οικονομίας της αγοράς που αδυνατεί να παράγει συλλογικά/ δημόσια αγαθά και ενός αναποτελεσματικού κράτους. Οπότε, υιοθετείται η ατζέντα της κοινωνικής οικονομίας ως ένας τρόπος συρρίκνωσης του παρεμβατικού ρόλου του κράτους (Αδάμ & Παπαθεοδώρου, 2010).

Από την άλλη, στα πλαίσια της σοσιαλδημοκρατικής προσέγγισης, η κοινωνική οικονομία αναχαιτίζει τη συρρίκνωση του κράτους πρόνοιας και την είσοδο του ιδιωτικού κερδοσκοπικού τομέα στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών. Δίνει έμφαση στις ανάγκες ομάδων που συνήθως δεν είναι προνομιακοί αποδέκτες των κρατικών πολιτικών, καθώς και πραγματώνει ευρύτερες πολιτικές στην τοπική διάστασή τους (Αδάμ & Παπαθεοδώρου, 2010).

Τέλος, η ριζοσπαστική προσέγγιση αντιλαμβάνεται την αγορά και το κράτος ως οντότητες στενά αλληλοσυνδεόμενες και όχι ως ανεξάρτητες και ανταγωνιστικές μεταξύ τους. Έτσι, η κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία αποτελεί το όχημα για τη συνολική στρατηγική ρήξη και διεξοδο από τον παγκοσμιοποιημένο χρηματιστικό καπιταλισμό. Διαφορετικά, αναπληρώνει τα κενά του και λειαίνει τις τριβές που δημιουργούνται από τις εγγενείς αντιφάσεις του (Καπογιάννης & Νικόπουλος, 2012).

1.2 Περί ορισμού

Η αδυναμία καθορισμού ενός κοινώς αποδεκτού ορισμού για την κοινωνική οικονομία σχετίζεται με τη δυναμική του φαινομένου, αφού στην ιστορική του εξέλιξη επηρεάστηκε από τις παραδόσεις, το μέγεθος και τη μορφή του κοινωνικού κράτους της εκάστοτε χώρας (Γεώργιας 2013)⁸.

Ωστόσο, ο ορισμός του C.I.R.I.E.C. χαίρει ευρείας αποδοχής στην Ευρώπη, καθώς απορρέει από την Χάρτα της C.E.P.-C.M.A.F. Πιο συγκεκριμένα, η κοινωνική οικονομία συνίσταται σε «μια σειρά από ιδιωτικές και τυπικά οργανωμένες επιχειρήσεις, που είναι αυτόνομες ως προς τη λήψη αποφάσεων και επιτρέπουν την ελεύθερη συμμετοχή ενδιαφερομένων, οι οποίες δημιουργήθηκαν για να καλύψουν τις ανάγκες των μελών τους διαμέσου της αγοράς με την παραγωγή προϊόντων και την παροχή υπηρεσιών, όπου η διαδικασία λήψης αποφάσεων και η διανομή κερδών ή πλεονασμάτων μεταξύ των μελών δεν συνδέονται άμεσα με το κεφάλαιο ή τις εισφορές των εκάστοτε μελών, τα οποία διαθέτουν από μία ψήφο, ή σε κάθε περίπτωση διενεργούνται μέσω δημοκρατικών και συμμετοχικών διαδικασιών λήψης αποφάσεων»⁹. (C.I.R.I.E.C., 2012).

Ως εκ τούτου, οι κοινωνικές επιχειρήσεις εμπεριέχουν συγκεκριμένα οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά, γνωστά ως οι 7 συνεταιριστικές αρχές (Defourny & Nyssens, 2006):

- η εθελοντική και ελεύθερη συμμετοχή, αφού μια κοινωνική επιχείρηση ιδρύεται οικειοθελώς, από ανεξάρτητα ιδιωτικά νομικά πρόσωπα, χωρίς διακρίσεις φύλου, κοινωνικού επιπέδου, φυλής, πολιτικών πεποιθήσεων ή θρησκείας.
- ο συμμετοχικός και δημοκρατικός τρόπος λήψης αποφάσεων, όπου τα μέλη συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση και ο οποίος δεν βασίζεται στην ιδιοκτησία κεφαλαίου, αλλά αναφέρεται στην αρχή «ένα μέλος, μία ψήφος».

⁸ Για παράδειγμα, η προσέγγιση του φαινομένου στις αγγλοσαξονικές χώρες εστιάζει στις οικονομικές προσεγγίσεις που επιχειρούν να εξηγήσουν τη ρήτρα της μη διανομής κερδών επεκτείνοντας το κυρίαρχο υπόδειγμα της οικονομικής επιστήμης. Αντιθέτως στην Ευρώπη, υπάρχει μία σαφής προτίμηση σε προσεγγίσεις που αναλύουν την κοινωνική οικονομία ως αποτέλεσμα ευρύτερων διεργασιών που συνδέονται με το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, το κράτος πρόνοιας και τα κοινωνικά κινήματα (Αδάμ, 2012).

⁹ Η κοινωνική οικονομία συμπεριλαμβάνει επίσης ιδιωτικές, τυπικά δομημένες οργανώσεις που είναι αυτόνομες ως προς τη λήψη αποφάσεων και επιτρέπουν την ελεύθερη συμμετοχή ενδιαφερομένων, οι οποίες προσφέρουν μη εμπορευματικές υπηρεσίες σε νοικοκυριά και τα πλεονάσματα των οποίων, στο μέτρο που υφίστανται, δεν επιτρέπεται να τα οικειοποιούνται οι οικονομικοί παράγοντες που τις δημιουργούν, ελέγχουν ή χρηματοδοτούν. Η ειδοποιός διαφορά με τις κεφαλαιουχικές επιχειρήσεις έγκειται στο ότι η εξουσία κατέχεται από τους ισχυρότερους μετόχους και η παραγωγή των προϊόντων/ υπηρεσιών αποτελεί απλώς το μέσο για την μεγιστοποίηση των κερδών (Καπογιάννης & Νικόπουλος, 2012).

- η οικονομική συμμετοχή των μελών, όπου τα μέλη συμμετέχουν ισότιμα και διαχειρίζονται δημοκρατικά το κεφάλαιο του συνεταιρισμού, αναλαμβάνοντας ένα σημαντικό επίπεδο οικονομικού κινδύνου. Γίνεται μια περιορισμένη διανομή των κερδών, αφού η πλειονότητα επαν-επενδύεται στους στρατηγικούς στόχους των κοινωνικών επιχειρήσεων ή/ και του κοινωνικού συνόλου (Defourny, 2001).
- η αυτονομία και η ανεξαρτησία, αφού οι συνεταιρισμοί είναι αυτόνομες οργανώσεις αυτο-βοήθειας, διοικούμενες από τα μέλη τους. Εάν συνάπτουν συμφωνίες με άλλους φορείς ή αντλούν κεφάλαια από εξωτερικές πηγές, είναι σ' αυτό ελεύθεροι, ακολουθώντας κανόνες που διασφαλίζουν τη δημοκρατική διοίκηση από τα μέλη και διατηρούν την συνεταιριστική αυτονομία.
- η προώθηση του αισθήματος της κοινωνικής ευθύνης σε τοπικό επίπεδο, μέσα από την σαφή στοχοθεσία προς όφελος της κοινότητας με βάση την αλληλεγγύη.
- η εκπαίδευση και πληροφόρηση, όπου οι συνεταιρισμοί παρέχουν εκπαίδευση και πρακτική εξάσκηση στα μέλη τους, στα αιρετά μέλη της διοίκησης, στα διευθυντικά στελέχη και στους υπαλλήλους, ώστε να μπορούν να συμβάλλουν αποτελεσματικά στην ανάπτυξη των συνεταιρισμών τους.
- η συνεργασία μεταξύ συνεταιρισμών, όπου ισχυροποιούν τη συνεταιριστική κίνηση δια μέσου οργανώσεων τοπικού, περιφερειακού, εθνικού και διεθνούς επιπέδου.

Συμπερασματικά, η κοινωνική οικονομία περιλαμβάνει κυρίως συνεταιρισμούς και ενώσεις, δηλαδή, νομικές μορφές που χαρακτηρίζονται από τυπική, τουλάχιστον, αμεσο-δημοκρατική διακυβέρνηση με στόχο την ικανοποίηση του κοινωνικού σκοπού, ο οποίος καθορίζεται από τα μέλη. Με τα παραπάνω χαρακτηριστικά ταυτίζεται και ο όρος της αλληλέγγυας οικονομίας¹⁰. Σταδιακά άρχισε να χρησιμοποιείται και στην Ευρώπη υπό την έννοια ότι περιλαμβάνει εκείνες τις οικονομικές δραστηριότητες που στοχεύουν στον εκδημοκρατισμό της οικονομίας στη βάση της συμμετοχής των πολιτών (Αδάμ & Παπαθεοδώρου, 2010).

Η αλληλέγγυα οικονομία τελικά δεν αποσκοπεί τόσο στο να αντιμετωπίσει τις οικονομικές ανάγκες, όσο στη δημιουργία βιώσιμων, ατομικά και συλλογικά, κοινωνικών συνθηκών. Φιλοδοξεί να υπηρετήσει το γενικό συμφέρον και όχι μόνο το συμφέρον των μελών της, όπως η κοινωνική οικονομία. Για παράδειγμα, μια τράπεζα

¹⁰ Χρονικά εντοπίζεται σε χώρες της Λατινικής Αμερικής, όπου διαμορφώθηκε μέσα από τα ριζοσπαστικά κοινωνικά κινήματα που υιοθέτησαν πρακτικές αυτοδιαχείρισης (Τσιλίκης, 2016).

δεν αρκεί να είναι συνεταιριστική για να είναι αλληλέγγυα. Η αλληλέγγυα οικονομία απαντά στο ερώτημα «στο όνομα τίνος το κάνουμε;», ενώ η κοινωνική οικονομία έρχεται να απαντήσει «στο πώς, υπό ποιο καθεστώς και με ποιον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας το κάνουμε;» (Καπογιάννης & Νικόπουλος, 2012).

Στην πραγματικότητα όμως, πολλές πρωτοβουλίες μετέχουν τόσο της κοινωνικής, όσο και της αλληλέγγυας οικονομίας. Έτσι, είναι δύσκολο στην πράξη να διαχωριστούν οι φορείς και οι λειτουργίες τους σε επιμέρους κατηγορίες μεταξύ κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας (Αδάμ & Παπαθεοδώρου, 2010). Παρατηρείται μάλιστα, η σύγκλιση των δύο εννοιολογικών προσεγγίσεων (Τσιλίκης, 2016)¹¹. Γίνεται πια λόγος για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, ένας όρος ο οποίος είναι αποδεκτός στην παρούσα εργασία. Εξάλλου, η Κ.Α.Ο. ως έννοια έχει συνάφεια και με τις έννοιες των κοινών (commons), το κοινωνικό κεφάλαιο και τη βιώσιμη και τοπική ανάπτυξη (Καπογιάννης & Νικόπουλος, 2012).

Η Κ.Α.Ο. θεωρείται ο ακρογωνιαίος λίθος, τόσο για την απασχόληση και την κοινωνική συνοχή σε ολόκληρη την Ευρώπη, όσο και για την οικοδόμηση και εδραίωση ενός ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων (Αδάμ & Παπαθεοδώρου, 2010). Στα τέλη της δεκαετίας του 2010 εκτιμάται πως οι θέσεις εργασίας στον τομέα Κ.Α.Ο. ξεπερνούν τα 7 εκατομμύρια στην Ε.Ε. (Στραβοσκούφης & Γεωργιάς, 2013).

1.3 Ο Τρίτος Τομέας

Στο ευρωπαϊκό πλαίσιο, η έννοια της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας αναγεννάτε δυναμικά στον ακαδημαϊκό λόγο κατά τη δεκαετία του 1990, έλκοντας τη θεωρητική της θεμελίωση από το έργο του Anthony Giddens (2010) και το εμβληματικό βιβλίο του «Ο Τρίτος Δρόμος». Ο όρος τρίτος τομέας αναδείχθηκε από τον Ντελόρ στη Γαλλία, καθώς αναζητούσε έναν όρο διακριτό από την παραδοσιακή οικονομία της αγοράς και του δημόσιου τομέα για να ομαδοποιήσει τις δραστηριότητες της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας (Καπογιάννης & Νικόπουλος, 2012).

Στο νεοκλασικό υπόδειγμα η αναγκαιότητα του τρίτου τομέα προκύπτει από τον υπολειμματικό ρόλο του κράτους στην παροχή δημόσιων αγαθών, την αποτυχία της αγοράς να παρέχει με αποτελεσματικό τρόπο συλλογικά αγαθά στους πολίτες και την

¹¹ Τον τελευταίο καιρό μέσω της ανταλλαγής εμπειριών μεταξύ των ριζοσπαστικών κινήσεων της Λατινικής Αμερικής και των εδραιωμένων παραδειγμάτων στην Ευρώπη (συνεταιρισμοί), οι όροι κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία είχαν ως αποτέλεσμα να χρησιμοποιούνται συχνά μαζί ή εναλλάξ χωρίς να σηματοδοτούν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους (Αδάμ, 2014).

ασύμμετρη πληροφόρηση. Αντιθέτως, το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο δια του προνοιακού πλουραλισμού αντιλαμβάνεται την εδραίωση του τρίτου τομέα ως τη διεύρυνση της συμμετοχικότητας και του εκδημοκρατισμού, την ώθηση της αποκέντρωσης και της τοπικής ανάπτυξης, την προσφορά καλύτερων υπηρεσιών με λιγότερο κόστος και την ένταξη στην αγορά εργασίας ευάλωτων κοινωνικών ομάδων (Αδάμ & Παπαθεοδώρου, 2010).

Σύμφωνα με τον Karl Polanyi (2007), το σφάλμα της κυρίαρχης οικονομικής επιστήμης είναι ότι θεωρεί πως όλες οι οικονομίες βασίζονται στην αγοραία ανταλλαγή και παρακάμπτει τις αρχές της αναδιανομής και την αμοιβαιότητα. Η αναδιανομή προϋποθέτει την ύπαρξη μίας κεντρικής αρχής η οποία ορίζει δικαιώματα και υποχρεώσεις και διανέμει επιδόματα σε είδος και χρήμα. Η αμοιβαιότητα βασίζεται στην έννοια της δωρεάς ως βασικής κοινωνικής πράξης και αποτελεί τη βασική λειτουργική αρχή στη μη χρηματική οικονομία (Evers & Laville, 2004).

Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της αγοραίας οικονομίας είναι ότι η προτεραιότητα δίνεται στην αγορά, ενώ οι μη αγοραίες και μη χρηματικές πράξεις υποτάσσονται. Συνεπώς, ο τρίτος τομέας διαμορφώνεται ως ένας πόλος που αποτελεί ένα υβριδικό μόρφωμα και βρίσκεται στο επίκεντρο της διάδρασης ανάμεσα στην αγοραία, στη μη αγοραία και τη μη χρηματική οικονομία (Αδάμ, 2012), όπως αποτυπώνεται και παρακάτω (εικόνα 1).

Σήμερα, η ιδέα του τρίτου τομέα εγγράφεται στη διεκδίκηση μιας πληθυντικής οικονομίας, υπό την έννοια ότι αναγνωρίζει ως ισότιμες και θεμιτές την εμπορευματική, τη δημόσια και την κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία (Καπογιάννης & Νικόπουλος, 2012).

Σε ευρωπαϊκό και σε εθνικό επίπεδο, η Κ.ΑΛ.Ο. ως τρίτος τομέας αποτελεί ένα διαφορετικό μοντέλο ανάπτυξης της οικονομίας που δίνει έμφαση στον κοινωνικό αντίκτυπο, την καλλιέργεια της κοινωνικής αλληλεγγύης και την προώθηση των δημοκρατικών αρχών διαχείρισης. Ο τομέας αυτός διαφοροποιείται από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό, καθώς οι δραστηριότητες που αναπτύσσει δίνουν προτεραιότητα στην κάλυψη των κοινωνικών αναγκών κι όχι στην επεκτατική κερδοφορία και οι δραστηριότητες αυτές αναπτύσσονται στα πλαίσια συλλογικών και δημοκρατικών διαδικασιών συμμετοχής και λήψης αποφάσεων (Ε.Γ.Κ.ΑΛ.Ο., 2017).

Εικόνα 1: Η διάδραση του τρίτου τομέα (Pestoff, 2004)

1.4 Η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία εν μέσω της οικονομικής κρίσης του 2008

Από τη δεκαετία του 1970, παντού έχει σημειωθεί μια έντονη στροφή προς το νεοφιλελευθερισμό τόσο στις πολιτικο-οικονομικές πρακτικές, όσο και στον τρόπο σκέψης. Τα κύρια χαρακτηριστικά που λαμβάνουν χώρα είναι η απορρύθμιση, η ιδιωτικοποίηση και η απόσυρση του κράτους από πολλούς τομείς κοινωνικής πρόνοιας (Klein, 2010). Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Harvey (2007), «η διαδικασία της νεοφιλελευθεροποίησης προκάλεσε δημιουργική καταστροφή, όχι μόνο των προϋπαρχόντων θεσμικών πλαισίων και εξουσιών (αμφισβητώντας ακόμη και παραδοσιακές μορφές κρατικής κυριαρχίας), αλλά και του καταμερισμού εργασίας, των κοινωνικών σχέσεων, των μέτρων κοινωνικής πρόνοιας, των τεχνολογικών μειγμάτων, των τρόπων ζωής και σκέψης, των αναπαραγωγικών δραστηριοτήτων και των σχέσεων με τη γη».

Σήμερα, η γενική εικόνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης φαίνεται πολύ λιγότερο ελπιδοφόρα. Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, η πολιτική σταθερότητα και η φήμη της Ένωσης τίθενται υπό αμφισβήτηση. Η χρηματοοικονομική και δημοσιονομική κρίση που ξεκίνησε το 2008 οδήγησε σε υψηλά ποσοστά ανεργίας ιδιαίτερος στις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου (Castells, 2018). Οι κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις είναι πια ιδιαίτερα ορατές. Η προσπάθεια για τον τερματισμό της κρίσης αποτελεί σήμερα το επίκεντρο του ενδιαφέροντος. Η Ε.Ε. και τα κράτη- μέλη εντός της καλούνται να

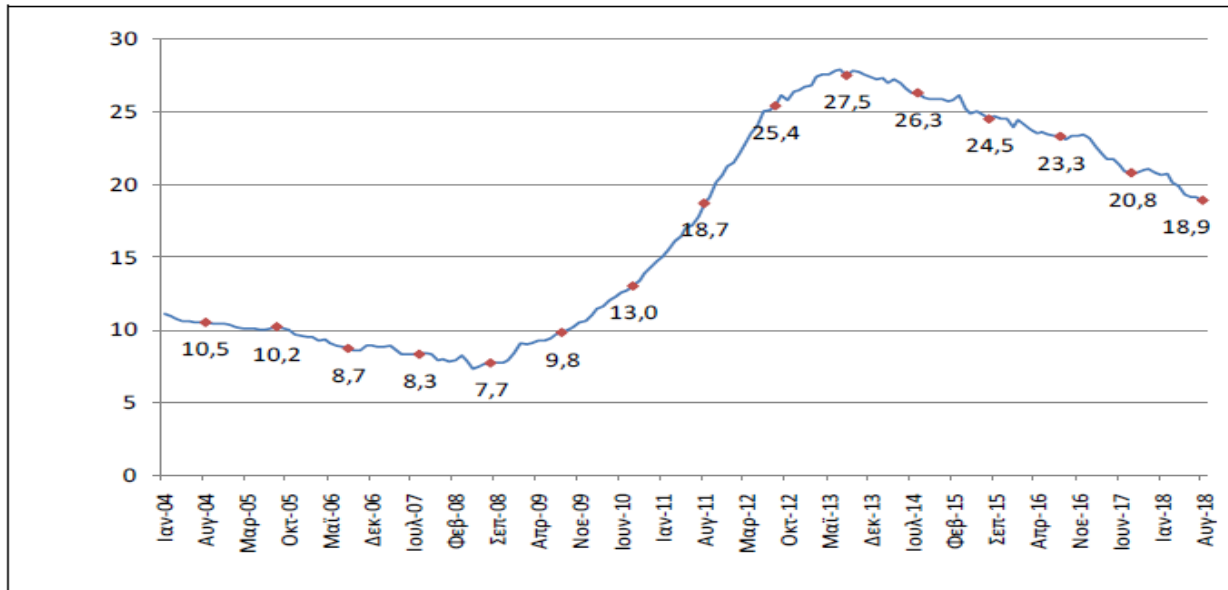
αντιμετωπίσουν το διογκωμένο δημόσιο χρέος και τα δημόσια ελλείμματα (Korρές et al., 2016).

Έτσι, η οικονομική κρίση που έπληξε την Ευρώπη με αφετηρία το 2008 είναι καταφανής στη μείωση του Α.Εγχ.Π. και την αύξηση του δημόσιου χρέους: μόνο το 2009, το Α.Εγχ.Π. μειώθηκε κατά 4% και η βιομηχανική παραγωγή ελαττώθηκε στα επίπεδα της δεκαετίας του 1990. Συγχρόνως, τα δημόσια οικονομικά δέχτηκαν σοβαρό πλήγμα, με ελλείμματα 7% του Α.Εγχ.Π. κατά μέσο όρο και επίπεδα χρέους που υπερβαίνουν το 80% του Α.Εγχ.Π. Η ανεργία έχει φθάσει σε πρωτοφανή επίπεδα. Η απόσταση ανάμεσα στις χώρες με τα υψηλότερα και τις χώρες με τα χαμηλότερα ποσοστά ανέργων επίσης παρουσιάζει σημαντική απόκλιση (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013).

Ιδιαιτέρως, η Ελλάδα κατά τη διάρκεια των τελευταίων χρόνων υφίσταται μία από τις πιο δεινές οικονομικές κρίσεις στην ιστορία της, με έναν αξιοσημείωτο κοινωνικό αντίκτυπο, όσον αφορά την αυξανόμενη ανεργία, τις ανισότητες και τη φτώχεια. Η διαδικασία εσωτερικής υποτίμησης χωρίς αναπτυξιακό σχεδιασμό επιδείνωσε την κατάσταση. Τα μέτρα λιτότητας που ελήφθησαν για να μειώσουν τα οικονομικά ελλείμματα στο πλαίσιο του Μνημονίου των Οικονομικών Πολιτικών που συμφωνήθηκαν με την Ε.Ε, την Ε.Κ.Τ. και το Δ.Ν.Τ., έχουν επιδεινώσει τον αντίκτυπο, που η κρίση έχει στην ελληνική κοινωνία (C.I.CO.P.A., 2013).

Το μέγιστο επίπεδο ανεργίας στην Ελλάδα καταγράφηκε το έτος 2013 με ποσοστό 27,5%. Σήμερα, αν και έχει μειωθεί σημαντικά, παραμένει ιδιαίτερα υψηλό και σε ποσοστό 18,9% (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2018a), όπως φαίνεται και παρακάτω (εικόνα 2). Από το 2009 η περικοπή του Α.Εγχ.Π. της Ελλάδας ήταν σχεδόν συνεχής έως τα τέλη του έτους 2016. Υπολογίζεται πως έχει χαθεί το 26% της αξίας του συγκεκριμένου δείκτη (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2018b).

Η έξοδος από την οικονομική κρίση είναι η άμεση πρόκληση που αντιμετωπίζει η Ελλάδα. Ωστόσο, ενδεχομένως μεγαλύτερη πρόκληση αποτελεί η αναστροφή βασικών αρνητικών τάσεων που προϋπήρχαν της κρίσης, όπως η αύξηση των ανισοτήτων και άρα η μείωση της κοινωνικής συνοχής, η έλλειψη περιβαλλοντικής και κοινωνικής υπευθυνότητας εκ μέρους των παραγόντων της αγοράς, και η εξάρτηση από τους δημόσιους προϋπολογισμούς για την αντιμετώπιση των συνεπειών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013).

Εικόνα 2: Η διαχρονική πορεία της ανεργίας στην Ελλάδα (2004-2018). (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2018α)

Μέσα από την προσπέλαση της σχετικής βιβλιογραφίας, γίνεται συχνά αναφορά ότι η Κ.ΑΛ.Ο. έχει τις δυνατότητες να καταστεί ως μέσο προστασίας (σε συνδυασμό βέβαια με άλλους παράγοντες) απέναντι στην κρίση. Η βασική επιχειρηματολογία παρατίθεται παρακάτω εν συντομία.

Ένας βασικός κανόνας που διέπει τους φορείς Κ.ΑΛ.Ο. είναι ο μη κερδοσκοπικός τους χαρακτήρας, επεκτείνοντας με αυτόν τον τρόπο την κοινωνική τους δέσμευση. Ο τρόπος διανομής των πλεονασμάτων τόσο στα μέλη τους, όσο και ως αποθεματικό για την βελτίωση των δραστηριοτήτων τους εξασφαλίζει ότι η διανομή του παραγόμενου πλούτου δε γίνεται αποκλειστικά κέρδος του ιδιώτη επενδυτή, αλλά κατανέμεται είτε ισότιμα στα μέλη, είτε κυρίως για τους σκοπούς και την επέκταση της κοινωνικής επιχείρησης (Ντάσιος, 2013). Έτσι, οι φορείς Κ.ΑΛ.Ο. δεν μπορούν να εξαγοραστούν διότι δεν υφίσταται αγορά για τις μετοχές τους και είναι δύσκολο να μετ' εγκατασταθούν διότι είναι μόνιμα εγκατεστημένοι σε συγκεκριμένους τόπους. (C.I.R.I.EC., 2012).

Μία όμως, από τις σημαντικότερες εκφάνσεις της κοινωνικής οικονομίας είναι πιθανότατα η ρύθμιση που επιφέρει στις ανισοροπίες στην αγορά εργασίας. Ο αντίκτυπος της κρίσης στην απασχόληση στην Ευρώπη έχει σε γενικές γραμμές υπάρξει λιγότερο έντονος στην κοινωνική οικονομία από ότι στις παραδοσιακές ιδιωτικές εταιρείες (C.I.R.I.EC., 2012). Η σταθερότητα τους εν μέσω κρίσης συνέβαλε στη διατήρηση των θέσεων εργασίας, την στιγμή που τόσο ο ιδιωτικός, όσο και ο κρατικός τομέας σημείωνε μεγάλες απώλειες (Ντάσιος, 2013). Συνολικά η Κ.ΑΛ.Ο. βοηθά στη

διόρθωση τριών μεγάλων ανισοροπιών στην αγορά εργασίας: την ανεργία, την εργασιακή ανασφάλεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό (C.I.R.I.E.C., 2012)¹².

Τέλος, η Κ.Α.Λ.Ο. δύναται να αντιμετωπίσει μέρος των συνεπειών της κρίσης, καθώς έχει δυνατότητες ενεργοποίησης της ενδογενούς ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών, ανάπλασης των εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών περιοχών και αποκατάστασης των υποβαθμισμένων αστικών περιοχών. Έχει, δηλαδή, τη δυνατότητα να συμβάλει στην ενδογενή οικονομική ανάπτυξη μέσα από τη διόρθωση σημαντικών εδαφικών ανισοροπιών. Στο πλαίσιο αυτό, η κοινωνική οικονομία έχει επιδείξει μεγάλη ικανότητα για κοινωνική ένταξη και ένταξη στην αγορά εργασίας ατόμων βρίσκονται σε σαφώς μειονεκτική θέση (Demoustier & Rousseliere, 2004).

1.5 Το νομοθετικό πλαίσιο στην Ελλάδα

Η παλαιότερη αναφορά στην ελληνική νομοθεσία η οποία σχετίζεται με το ευρύτερο φάσμα της κοινωνικής επιχείρησης και των συνεταιρισμών είναι το άρθρο 11 του Συντάγματος του 1864, το οποίο έδινε στους Έλληνες πολίτες το «δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι», μια διάταξη που παραμένει σε ισχύ μέχρι και σήμερα (British Council, 2018). Έκτοτε, έχουν ψηφισθεί πολλοί νόμοι αναφορικά με τους συνεταιρισμούς¹³. Σύμφωνα με τη Διεθνή Συνεταιριστική Συμμαχία¹⁴, ως συνεταιρισμός ορίζεται «η αυτόνομη ένωση προσώπων που συγκροτείται εθελοντικά, για την αντιμετώπιση των κοινών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών και επιδιώξεων τους διαμέσου μιας συν- ιδιόκτητης δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης».

Ένα από τα σημαντικά και πρόσφατα νομοθετήματα είναι ο Ν. 4019/2011, ο οποίος όρισε για πρώτη φορά στην Ελλάδα την κοινωνική οικονομία και τις κοινωνικές

¹² Ωστόσο, είναι ιδιαίτερα δύσκολο να βρεθούν ακριβή δεδομένα για την κοινωνική οικονομία στην Ευρώπη και τους οργανισμούς που τη συγκροτούν. Κύρια αιτία είναι η έλλειψη κοινής αντίληψης των τύπων οργανισμών από χώρα σε χώρα. Ωστόσο, με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2013), εκτιμάται ότι η κοινωνική οικονομία στην Ευρώπη (η οποία συναπαρτίζεται από τους συνεταιρισμούς, τις αλληλασφαλιστικές εταιρείες, τις επιχειρηματικές ενώσεις, τα ιδρύματα κλπ.) απασχολεί πάνω από 14,5 εκατομμύρια εργαζόμενους, που αντιστοιχούν στο 6,5 % του ενεργού πληθυσμού των χωρών της Ε.Ε. Πιο συγκεκριμένα για το έτος 2015, μόνο οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις υπολογίζονται σε σχεδόν 180.000 (αύξηση 12% σε σχέση με το 2009), με περισσότερους από 4,5 εκ. εργαζόμενους και πάνω από 1 δις ευρώ τζίρο ετησίως (Cooperatives Europe, 2016).

¹³ Όπως ο πρώτος σχετικός Ν. 602/1915 που ενθαρρύνει τη δημιουργία συνεταιρισμών, ενώ ταυτόχρονα δίνει τη δυνατότητα στους συνεταιριστικούς φορείς που λειτουργούν υπό άλλη νομική μορφή να αποκτήσουν τη νομική μορφή του συνεταιρισμού, ο Ν. 921/1979 που προβλέπει τη δημιουργία των πρώτων γυναικείων συνεταιρισμών και ο Ν. 2076/1992 που προβλέπει τη δημιουργία των συνεταιριστικών τραπεζών.

¹⁴ <https://www.ica.coop/en>

συνεταιριστικές επιχειρήσεις¹⁵. Ο νέος Ν. 4430/2016 έρχεται να αντικαταστήσει τον Ν. 4019/2011 και να διορθώσει τις αδυναμίες του (Τσιλίκης, 2016). Σύμφωνα με το νέο νόμο «η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία αποτελεί το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων που στηρίζονται σε μια εναλλακτική μορφή οργάνωσης των σχέσεων παραγωγής, διανομής, κατανάλωσης και επανεπένδυσης, βασισμένη στις αρχές της δημοκρατίας, της ισότητας, της αλληλεγγύης, της συνεργασίας, καθώς και του σεβασμού στον άνθρωπο και το περιβάλλον».

Αποτελεί τον πρώτο νόμο που ρυθμίζει οριζόντια τη λειτουργία των Φορέων Κ.ΑΛ.Ο., ενώ ταυτόχρονα οριοθετείται εκ νέου το πεδίο και συστήνεται η Ειδική Γραμματεία Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Πιο συγκεκριμένα, φορείς Κ.ΑΛ.Ο. αποτελούν οι Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης, οι οποίες διακρίνονται σε Ένταξης Ειδικών Ομάδων και Ένταξης Ευάλωτων Ομάδων, οι Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας, οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης, οι Συνεταιρισμοί Εργαζομένων και οποιοδήποτε άλλο μη μονοπρόσωπο νομικό πρόσωπο (όπως ιδίως αγροτικοί και αστικοί συνεταιρισμοί), εφόσον πληροί ορισμένα κριτήρια και αναπτύσσει δραστηριότητες συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας.

Σύμφωνα με το πνεύμα του νόμου, οι φορείς της Κ.ΑΛ.Ο. δεν καθορίζονται πια από τη νομική τους μορφή, αλλά από το νομικό τους καθεστώς. Δηλαδή, οποιαδήποτε νομική μορφή μπορεί να γίνει δεκτή για να χαρακτηριστεί μια οργάνωση φορέας της Κ.ΑΛ.Ο., εφόσον πληροί τα κριτήρια που θέτει ο νόμος. Εν συντομία, αυτά τα κριτήρια αφορούν την επιχειρηματική δραστηριότητα στην ιδιωτική αγορά¹⁶, το δημοκρατικό σύστημα λήψης αποφάσεων¹⁷, και έναν καλά καθορισμένο κοινωνικό σκοπό, με κέρδη που διανέμονται υπέρ της συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας¹⁸. Τέλος, το μητρώο του ΥΠ.Ε.Κ.Α.Α για τους φορείς της Κ.ΑΛ.Ο. δέχεται πλέον φορείς κάθε νομικής μορφής που αποκτούν την ιδιότητα του φορέα της Κ.ΑΛ.Ο., εφόσον πληρούν τα κριτήρια, όπως ο νόμος ορίζει (British Council, 2018). Αν και η συγκεκριμένη διάταξη προτίθεται να διευρύνει το χώρο της Κ.ΑΛ.Ο., συγκεκριμένα κριτήρια επί της ουσίας αποκλείουν μια σειρά από νομικά πρόσωπα, όπως αναλύεται παρακάτω. Πολλά από τα

¹⁵ Ο συγκεκριμένος νόμος προέβλεπε τρεις τύπους Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων: τις Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης, τις Κοιν.Σ.Επ. Κοινωνικής Φροντίδας και τις Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικού και Παραγωγικού Σκοπού. Μια σημαντική πτυχή του Ν. 4019/2011 ήταν και η δημιουργία και θέσπιση του Μητρώου Κοιν.Σ.Επ. και Κοι.Σ.Π.Ε. στο Γενικό Μητρώο του ΥΠ.Ε.Κ.Α.Α. (Αδάμ et. al, 2018).

¹⁶ τα έσοδα από δημόσιους φορείς δε θα πρέπει να υπερβαίνουν το 65% του συνολικού κύκλου εργασιών/τζίρου εντός μιας τριετίας

¹⁷ σύμφωνα με την αρχή ένα μέλος μία ψήφος

¹⁸ μέχρι 95% του ετήσιου κέρδους

εγχειρήματα που αναπτύσσονται σε αγροτικές περιοχές δεν οριοθετούνται απαραίτητα ως φορείς Κ.ΑΛ.Ο. (Αμπελιώτης et. al, 2018).

Πρόβλημα φαίνεται να αντιμετωπίζουν ιδίως τα αμιγώς παραγωγικά εγχειρήματα Κ.ΑΛ.Ο., ενώ εγχειρήματα με εντονότερη και άμεση προνοιακή λειτουργία μπορούν ευκολότερα να θεμελιώσουν τη συνδρομή του στοιχείου της κοινωνικής ωφέλειας και συνεπώς να αναγνωριστούν ως φορείς Κ.ΑΛ.Ο. Ο περιορισμός της διανομής κερδών με τον τρόπο που ορίζει ο νόμος δημιουργεί ζητήματα ενδεχόμενου αποκλεισμού για μια σειρά από νομικά πρόσωπα¹⁹ (Αδάμ et. al, 2018).

Τέλος, κρίνεται σημαντικό να αναφερθούν και οι Ν. 4384/2016 και 4513/2018, όπου ο πρώτος αφορά τους αγροτικούς συνεταιρισμούς και ο δεύτερος τις ενεργειακές κοινότητες με ξεχωριστά μητρώα ο καθένας, καθώς και με αναφορές στην Κ.ΑΛ.Ο. Γίνεται λοιπόν, κατανοητό ότι οι συνεταιρισμοί δεν διέπονται από ένα ενιαίο θεσμικό πλαίσιο. Στο πλήθος των νομοθετημάτων προστίθενται ανά τακτά χρονικά διαστήματα νέα νομοθετήματα, που καλούνται να ρυθμίσουν αναδυόμενες μορφές συνεταιρισμών, οι οποίοι δραστηριοποιούνται σε τομείς όπου στο παρελθόν δεν υπήρχε συνεταιριστική παρουσία, όπως οι ενεργειακές κοινότητες. Κατά συνέπεια το νομικό τοπίο των συνεταιρισμών, έτσι όπως έχει διαμορφωθεί μέχρι σήμερα, είναι κατακερματισμένο προκαλώντας δυσμενείς συνέπειες στο συνεταιριστικό κίνημα²⁰ (Ε.Γ.Κ.ΑΛ.Ο., 2018). Το θεσμικό πλαίσιο παραμένει πολύπλοκο, καθώς προβλέπει μία πληθώρα νομικών μορφών ως φορείς Κ.ΑΛ.Ο. χωρίς όμως να καθιστά υποχρεωτική την καταγραφή τους στο Μητρώο Κ.ΑΛ.Ο. Τούτο έχει ως αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται η συλλογή στοιχείων, η μελέτη και η ανάπτυξη της Κ.ΑΛ.Ο. στην Ελλάδα.

1.6 Η χαρτογράφηση του τομέα της Κ.ΑΛ.Ο. στην Ελλάδα

Η κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία στην Ελλάδα είναι ένα φαινόμενο τόσο παλαιό, όσο και νέο. Οι ρίζες του μπορούν να εντοπιστούν σε ένα σύνολο παραγόντων,

¹⁹ ιδίως, η διανομή των κερδών για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς του Ν. 4384/2016 φαίνεται να είναι ασύμβατη με το κριτήριο γγ) περί διανομής κερδών στο Ν. 4430/2016 νόμο για την Κ.ΑΛ.Ο., με αποτέλεσμα να είναι αδύνατο οι αγροτικοί συνεταιρισμοί να μπορούν να υπαχθούν συννόμως στους φορείς Κ.ΑΛ.Ο.

²⁰ Όπως διάσπαση της ενότητας του συνεταιριστικού κινήματος, δημιουργία σχέσεων ανταγωνισμού μεταξύ των συνεταιρισμών, καλλιέργεια μιας ωφελμιστικής στάσης κατά την επιλογή του είδους της συνεταιριστικής επιχείρησης, παρεμπόδιση συνεργασιών μεταξύ των συνεταιρισμών και αδυναμία συνολικής αποτίμησης του συνεταιριστικού κινήματος (Ειδική Γραμματεία Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, 2018).

ο πιο σημαντικός εκ των οποίων είναι τα συνεταιριστικά κινήματα που αναπτύχθηκαν με τα χρόνια, ειδικά σε σχέση με τον γεωργικό τομέα²¹ (British Council, 2018).

Σήμερα όμως, μέσα από την ανασκόπηση της κύριας βιβλιογραφίας, διαπιστώνεται ότι ο τομέας της Κ.Α.Λ.Ο. στην Ελλάδα βρίσκεται σε ένα σχετικά πρώιμο στάδιο και από τυπικής απόψεως χαρακτηρίζεται ως μικρός. Είναι επί του παρόντος ελάχιστα ανεπτυγμένος σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, με την πλειοψηφία των φορέων να είναι μικροί σε μέγεθος και προσφάτως συσταθέντες, ενώ ταυτόχρονα αντιμετωπίζουν εξαιρετικά δύσκολες οικονομικές συνθήκες σχετικά με την έναρξη των δραστηριοτήτων τους, την οικονομική βιωσιμότητα και την ανάπτυξη τους στην αγορά (British Council, 2018).

Είναι κοινώς αποδεκτό ότι ο τρίτος τομέας στην Ελλάδα συνεισφέρει στην απασχόληση και στην τοπική ανάπτυξη σημαντικά λιγότερο σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε. (Κοταλακίδης, 2007). Αυτό αναδεικνύεται και από την πιο πρόσφατη έκθεση χαρτογράφησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2013), όπου σχετικά με το μερίδιο της κοινωνικής οικονομίας στην συνολική απασχόληση ανά χώρα, η Ελλάδα κατατάσσεται στη χαμηλή κατηγορία μεταξύ 2% έως 5% (εικόνα 3). Επίσης, ο οικονομικός αντίκτυπος των φορέων της κοινωνικής οικονομίας ήταν 2,5 δισεκατομμύρια ευρώ το 2012, ποσό που αντιστοιχεί στο 1,4% του Α.Ε.Π., σε σύγκριση με ένα κατά μέσο όρο 5-10% σε άλλες χώρες της Ε.Ε.²² (British Council, 2018). Παρακάτω, παρουσιάζεται ο ετήσιος κύκλος εργασιών της συνεργατικής οικονομίας ανά κράτος- μέλος της Ε.Ε. (εικόνα 4).

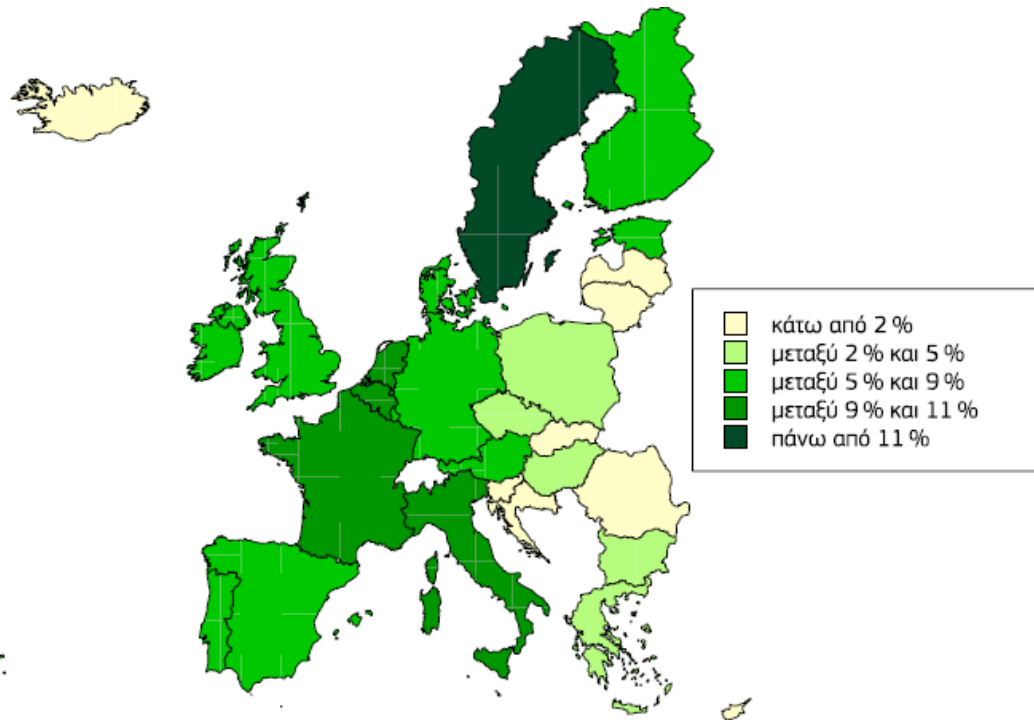
Σύμφωνα με στοιχεία της Ε.Γ.Κ.Α.Λ.Ο. (2018), 1.138 Κοιν.Σ.Επ. είναι εγγεγραμμένες στο Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας από την ισχύ του νομοθετικού πλαισίου για τους φορείς Κ.Α.Λ.Ο. και παρατηρείται συνεχής αύξηση του αριθμού των ενεργών φορέων²³.

²¹ Πολύ πριν το 18ο αιώνα συναντώνται συνεταιριστικές οργανώσεις τοπικής εμβέλειας (όπως τα κονάκια στην Κρήτη) με σκοπό τη διαχείριση του ζωικού κεφαλαίου και της πρωτογενούς παραγωγής. Κεντρικό σημείο αναφοράς αποτελεί η ιστορική «Κοινή Συντροφιά και Αδελφότητα Αμπελακίων» του 18ο αιώνα, τον πρώτο συνεταιρισμό στην Ελλάδα, με κύρια ασχολία την παραγωγή και βαφή βαμβακερών νημάτων. Τα δύο γνωστά καταστατικά των Αμπελακίων των ετών 1780 και 1795, τα οποία καταγράφουν ορισμένα μόνο δικαιώματα και υποχρεώσεις των μελών, αποτελούν κείμενα ισότιμων παραγωγικών σχέσεων, ιδιαίτερα πρωτότυπων για την εποχή εκείνη (Τσιλίκης, 2016).

²² Ωστόσο, αν η μονάδα ανάλυσης περιοριστεί στο σύνολο των φορέων Κ.Α.Λ.Ο. του Ν. 4430/2016 και ακολουθηθεί ένας πιο αυστηρός ορισμός (βλ. Ενότητα 1.6), τότε ο οικονομικός αντίκτυπος είναι ουσιαστικά χαμηλότερος, στα 6,9 εκατομμύρια ευρώ για το 2016, δηλαδή, λιγότερο από 0,01% του Α.Ε.Π.

²³ Ειδικότερα, από την έναρξη λειτουργίας του Τμήματος Γενικού Μητρώου Φορέων Κ.Α.Λ.Ο στις 16 Μαρτίου 2017 μέχρι και 23 Αυγούστου 2018:

- εγκρίθηκαν 580 νέοι Φορείς Κ.Α.Λ.Ο.

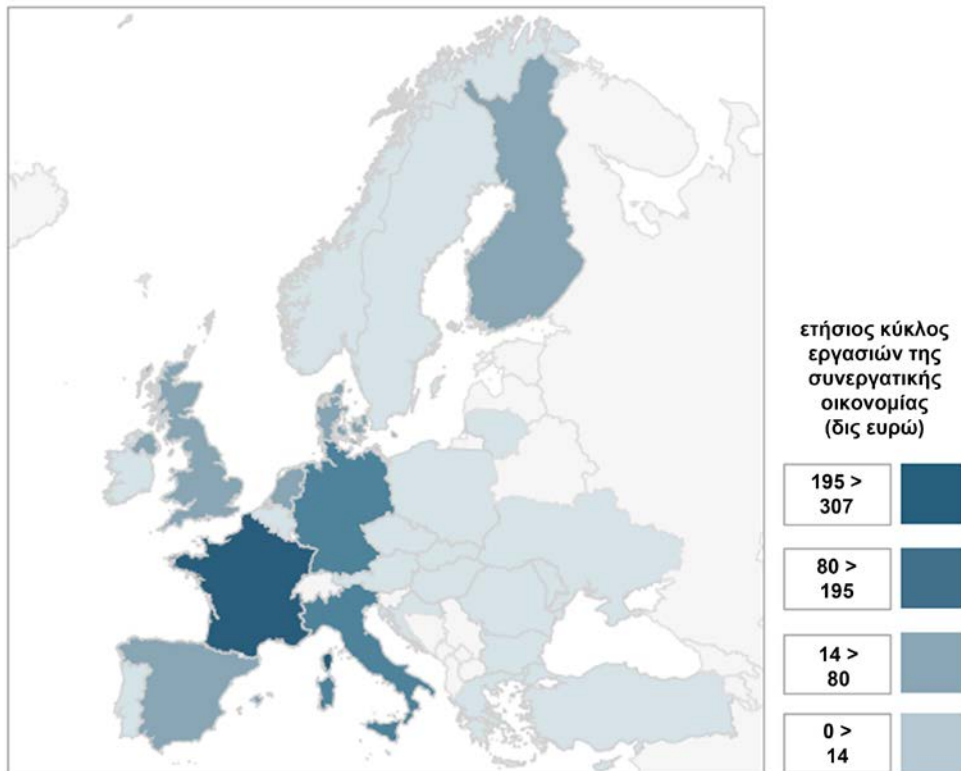

Εικόνα 3: Μορίδιο κοινωνικής οικονομίας στην απασχόληση κατά χώρα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013)

Η κατανομή των ενεργών φορέων Κ.Α.Λ.Ο. στις περιφέρειες της χώρας δεν είναι ομοιόμορφη. Η μεγαλύτερη συγκέντρωση ενεργών φορέων παρατηρείται στην περιφέρεια Αττικής, όπου λειτουργεί το 44% του συνόλου των ενεργών φορέων, ενώ ακολουθούν η περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας με ποσοστό 13% και η περιφέρεια Θεσσαλίας με 8%. Σύμφωνα με την Ε.Γ.Κ.Α.Λ.Ο. (2018), η περιφέρεια Θεσσαλίας εμφανίζει θετική εικόνα, καθώς η συγκέντρωση των ενεργών φορέων υπερβαίνει σημαντικά την πληθυσμιακή της συγκέντρωση (6,8%).

Τούτο πιθανώς οφείλεται στην πρόσβαση των τοπικών φορέων σε χρηματοδοτικά εργαλεία και στην κατάλληλη αξιοποίησή τους, στην δυνατότητα δανεισμού από τοπικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, στην καλύτερη ενημέρωση για τον τομέα, καθώς και στην ανεπτυγμένη συνεταιριστική συνείδηση και την κουλτούρα σε θέματα κοινωνικής αλληλεγγύης των συγκεκριμένων τοπικών κοινωνιών.

-
- επαν-εγγράφηκαν στο νέο Μητρώο 541 Φορείς, οι οποίοι είχαν συσταθεί με τον Ν.4019/2011.
 - επαν-εγγράφηκαν αυτοδίκαια, βάσει του Ν.4430/2016, 17 Κοι.Σ.Π.Ε.

Εικόνα 4: Ο ετήσιος κύκλος εργασιών της συνεργατικής οικονομίας στην Ευρώπη (Cooperatives Europe, 2016)

Οι τομείς δραστηριοτήτων των φορέων Κ.Α.Λ.Ο. εμφανίζουν μεγάλη ποικιλία²⁴. Ο αριθμός των εργαζομένων στους παραπάνω ενεργούς φορείς φαίνεται να αυξάνεται αντίστοιχα με τον αριθμό των φορέων (Ε.Γ.Κ.Α.Λ.Ο., 2018). Πιο συγκεκριμένα, το έτος 2013 καταγράφηκαν 114,40 Ε.Μ.Ε., το 2014 καταγράφηκαν 638,85 Ε.Μ.Ε., το 2015 οι Ε.Μ.Ε. ανήλθαν σε 985,74 και τέλος, το έτος 2016 οι Ε.Μ.Ε. αυξήθηκαν σε 1.023,41²⁵. Τα παραπάνω στοιχεία, όμως αφορούν μόνο τους εγγεγραμμένους στο Μητρώο φορείς Κ.Α.Λ.Ο. και δεν αποτυπώνουν πλήρως το πεδίο, με αποτέλεσμα η χαρτογράφηση του πεδίου να παραμένει ανολοκλήρωτη (Αδάμ & Παπαθεοδώρου, 2010)²⁶. Για παράδειγμα,

²⁴ εκπαίδευση, πολιτισμός και ελεύθερος χρόνος, επεξεργασία και εμπορία τροφίμων, κοινωνική μέριμνα, τουριστικές υπηρεσίες, προστασία περιβάλλοντος (ανακύκλωση, επαναχρησιμοποίηση), συμβουλευτική/υποστήριξη επιχειρήσεων, υπηρεσίες φιλοξενίας (καφετέριες, εστιατόρια), τεχνολογία, επικοινωνία (διαδίκτυο, σχέδιο, εκτυπώσεις), γεωργία/κτηνοτροφία, υγειονομική περίθαλψη/υπηρεσίες υγείας, οικονομική υποστήριξη και παροχή υπηρεσιών, υπηρεσίες καθαριότητας, παιδική μέριμνα και μεταφορές (British Council, 2018)

²⁵ Μία Ε.Μ.Ε. αντιστοιχεί σε ένα άτομο που εργάστηκε στην επιχείρηση, με καθεστώς πλήρους απασχόλησης, κατά τη διάρκεια ολόκληρου του εξεταζόμενου έτους. Ο αριθμός προσωπικού υπολογίζεται σε Ε.Μ.Ε. Η εργασία των προσώπων που δεν έχουν εργαστεί καθ' όλη τη διάρκεια του έτους ή που εργάστηκαν με καθεστώς μερικής απασχόλησης, που εργάστηκε εποχιακά, υπολογίζεται ως κλάσματα Ε.Μ.Ε.

http://www.eiead.gr/publications/docs/efd/etisies_monades_ergasias.pdf

²⁶ Για μια εκτίμηση του συνολικού αριθμού των φορέων της Κ.Α.Λ.Ο. στην Ελλάδα βλ. Έκθεση για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία στην Ελλάδα (British Council, 2018: 42).

οι αγροτικοί συνεταιρισμοί εγγράφονται στο Εθνικό Μητρώο Αγροτικών Συνεταιρισμών²⁷ και όχι στο Γενικό Μητρώο Φορέων Κ.Α.Λ.Ο.

Είναι εμφανές πως ένα μεγάλο μέρος των τελευταίων εξελίξεων στον τομέα αυτό δρομολογήθηκε από την πρόσφατη νομοθεσία και τα πρόσφατα πολιτικά κινήματα. Το αντίξοο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον της Ελλάδας έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του τομέα της Κ.Α.Λ.Ο. από το 2010 και μετά. Παράγοντες όπως το υψηλό ποσοστό ανεργίας, η έλλειψη εργασιακής ασφάλειας στον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα, οι μειωμένες δημόσιες δαπάνες, και η εμφάνιση πολιτικών κινήματων που συνδέονται με την Κ.Α.Λ.Ο., άνοιξαν τον δρόμο για την άνθηση και ενδυνάμωση του τομέα (British Council, 2018). Το περιβάλλον αυτό δημιουργεί διαφορετικές δυναμικές, καθώς υπάρχουν σημαντικά κοινωνικά προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν και ανάγκη για νέες προσεγγίσεις, ιδιαίτερα στο τοπικό επίπεδο, όπως αναλύεται και στο επόμενο κεφάλαιο.

²⁷ Μέχρι και τις 28-11-2018 είναι εγγεγραμμένοι στο μητρώο 416 αγροτικοί συνεταιρισμοί.
http://www.minagric.gr/images/stories/docs/agrotis/synergatismos/katalogos_enhmeroseon_apo010718_eos300619_211118.xls

Κεφάλαιο 2^ο: Συνέργεια Δήμων και Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας

Η αποτυχία των κεντρικών ρυθμιστικών πολιτικών να προσφέρουν βιώσιμες λύσεις σε οξυμμένα κοινωνικά και αναπτυξιακά προβλήματα, αλλά και η γενικότερη απορρύθμιση των κρατών πρόνοιας, έχουν οδηγήσει στην ανάδειξη του ζητήματος της τοπικής ενδογενούς ανάπτυξης (Κουρλιούρος, 2016). Οι φορείς της Κ.Α.Ο. δύναται να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στη διαδικασία της επανα-τοπικοποίησης²⁸ (relocalisation) της οικονομίας (Καπογιάννης & Νικολόπουλος, 2012). Η ενίσχυση της κοινωνικής οικονομίας βρίσκεται σε αρμονία με τις πολιτικές αποκέντρωσης και με την αυξανόμενη έμφαση των αναπτυξιακών πολιτικών στην τοπική διάσταση (Αδάμ & Παπαθεωδόρου, 2010).

2.1 Η συμβολή της Κ.Α.Ο. στην τοπική ανάπτυξη

Μέσα από την ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας καθίσταται εμφανές ότι η ανάπτυξη της Κ.Α.Ο. συμβάλει προς δύο κατευθύνσεις, τόσο στην ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης και συνοχής, όσο και στην παραγωγική ανασύσταση των τοπικών οικονομιών. Οι φορείς Κ.Α.Ο. προσδίδουν ιδιαίτερη δυναμική στην ανάπτυξη του κοινωνικού κεφαλαίου, αφού εμφανίζουν αποτελέσματα που σε ατομικό επίπεδο θα ήταν αδύνατο να επιτευχθούν. Όταν τα άτομα δρουν με συλλογικό τρόπο, η εμπιστοσύνη αυξάνεται, το κόστος των κοινωνικών συναλλαγών μειώνεται και εγκαθιδρύονται οι βάσεις για την τοπική-κοινοτική ανάπτυξη (Bauby, 2018).

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Γεώργιας (2013) «η Κ.Α.Ο. έχει αποδείξει ότι αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο για σταθερή και βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, για την καλλιέργεια μιας πλουραλιστικής επιχειρηματικότητας στο τοπικό επίπεδο, για μια δικαιότερη διανομή του κοινωνικού πλούτου, την αντιμετώπιση νέων κοινωνικών αναγκών και την εμβάθυνση της κοινωνικής δημοκρατίας». Απαιτείται, όμως, η εποικοδομητική συνεργασία μεταξύ δημόσιου, ιδιωτικού τομέα και φορέων Κ.Α.Ο. (χωρίς να απολέσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους), ώστε να επιτευχθεί ένα υψηλότερο επίπεδο βιώσιμης ανάπτυξης και βιοτικού επιπέδου (Bauby, 2018).

²⁸ Όπως αναφέρουν οι Καπογιάννης & Νικολόπουλος (2012), «η επανα-τοπικοποίηση είναι μια γενικότερη διαδικασία επαναφοράς και επαναπροσδιορισμού της σχέσης μας με τον (συλλογικό) χώρο-τόπο. Ειδικότερα στο οικονομικό πεδίο, αυτή επιτυγχάνεται με την επιστροφή της πραγματικής οικονομίας, με τη μείωση των αποστάσεων παραγωγών και καταναλωτών ... αντιστρέφοντας την ιεραρχία και την εξέλιξη της (παγκοσμιοποιημένης) οικονομίας με το τοπικό να αποκτά προτεραιότητα έναντι του παγκόσμιου».

2.1.1 Η κοινωνική συνοχή

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις συχνά πιστώνονται την οικοδόμηση εμπιστοσύνης στο εσωτερικό της κοινότητας και γενικά θεωρούνται πιο ευέλικτες, λιγότερο κερδοσκοπικές και λιγότερο γραφειοκρατικές από τον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα. Μπορούν να απασχολούν εργαζόμενους ή εθελοντές από την τοπική κοινωνία γεγονός που ενσωματώνει τις τοπικές σχέσεις στις πρακτικές τους και στον τρόπο λειτουργίας τους. Κατά την παροχή των υπηρεσιών, συχνά προσφέρουν πρόσθετα οφέλη που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε πρόσθετη εξοικονόμηση πόρων. Αυτά τα οφέλη μπορεί να είναι είτε περιβαλλοντικά, είτε κοινωνικά, όπως η αυξημένη κοινωνική συνοχή μέσω της ενίσχυσης της τοπικής απασχόλησης και της ανάπτυξης νέων δεξιοτήτων (Hostick-Boakye & Hothi, 2011).

Η μεγαλύτερη αναγνώριση του τρίτου τομέα στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού εδράζεται στην παροχή υπηρεσιών εργασιακής επανένταξης²⁹ (Αδάμ & Παπαθεωδόρου, 2010), κάτι που αποτυπώνεται και στο Ν. 4430/2016 (αρ.14) που ορίζει τους φορείς Κ.ΑΛ.Ο. ως Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ευάλωτων και Ειδικών Ομάδων μεταξύ άλλων. Συνοπτικά, η Κ.ΑΛ.Ο. θεωρείται ως μια «ολική λύση» για τον κοινωνικό αποκλεισμό, γιατί ενθαρρύνει την συλλογική αυτό-βοήθεια, την αυτοπεποίθηση, την εμπιστοσύνη των ανθρώπων στις ικανότητές τους, την ανάπτυξη των δεξιοτήτων και την καλλιέργεια συλλογικών αξιών της οικονομίας δια μέσου της κοινωνικά χρήσιμης παραγωγής (Γεώργιας, 2018).

Από την άλλη πλευρά, παρατηρείται ότι στην κοινωνική οικονομία ανατίθενται βαρύτερες ευθύνες, για τις οποίες πρέπει τόσο το κράτος, όσο και η ιδιωτική κερδοσκοπική οικονομία να έχουν την κύρια ευθύνη και να διαθέσουν πόρους. Γίνεται, δηλαδή, λόγος περί «γκετοποίησης» και περιορισμού της κοινωνικής οικονομίας σε περιοχές ακραίων φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού και αποστέρησης (Γεώργιας, 2018). Η αποστολή της Κ.ΑΛ.Ο., όμως, δεν έγκειται στην εργαλειοποίηση της ως «σωσίβιο» του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας στη θέση του κράτους ή των Ο.Τ.Α. (Καπογιάννης & Νικολόπουλος, 2012). Αντιθέτως, πρέπει να στοχεύει στην παραγωγική ανασύσταση των τοπικών περιοχών στις οποίες εδράζεται, προσέγγιση που υιοθετείται και στην παρούσα εργασία.

²⁹ Πιο συγκεκριμένα η Κ.ΑΛ.Ο. διευκολύνει την υπέρβαση εμποδίων για ένταξη στην αγορά εργασίας από άτομα που μειονεκτούν, προσφέρει επιχειρηματικές εκδοχές με έντονο το κοινωνικό στοιχείο, είναι οργανωμένη και προσανατολισμένη στο να ανταποκρίνεται σε ανάγκες ευπαθών ομάδων, υποβαθμισμένων περιοχών και γειτονιών, καλλιεργεί τοπικά μοντέλα διακυβέρνησης που προωθούν την ένταξη και ενδυναμώνουν τις τοπικές κοινότητες και απολαμβάνει τοπική υποστήριξη λόγω του μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα.

2.1.2 Η τοπική οικονομική ανάπτυξη

Η έμφαση στην τοπική οικονομική ανάπτυξη μπορεί να αναδείξει τα κρίσιμα σημεία ισορροπίας ανάμεσα στις αγορές, τις κοινωνίες και το περιβάλλον, να υποστηρίξει αποτελεσματικά συνεργατικά εγχειρήματα και διεργασίες κυκλικής οικονομίας. Μια ενιαία τοπική ανάπτυξη προϋποθέτει για παράδειγμα ενέργειες όπου θα δραστηριοποιήσουν και τις δύο πλευρές της τοπικής αγοράς, δηλαδή την προσφορά και την ζήτηση. Κρίσιμος σε αυτό το σημείο είναι ο ρόλος των τοπικών (κοινωνικών) συνεταιρισμών, όπου αναλόγως του τρόπου συλλογικής τους δράσης και των παρεχόμενων προϊόντων/ υπηρεσιών παράγουν ευρύτερη κοινωνική ωφέλεια (Τσομπάνογλου, 2015). Ως εκ τούτου, η Κ.ΑΛ.Ο. αποτελεί τομέα- κλειδί για την τοπική οικονομική ανάπτυξη, γιατί από τη φύση της είναι σε θέση να ενεργοποιεί τους άμεσους παραγωγούς και καταναλωτές σε συνεταιριστική βάση και χωρίς μεσάζοντες. Προκύπτει, δηλαδή, μια δυαδική σχέση μεταξύ τοπικής ανάπτυξης και Κ.ΑΛ.Ο. μέσα σε ένα πλαίσιο συνεχούς ανατροφοδότησης της δυναμικής τους (Μπούργος, 2017).

Όταν η παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών είναι προσανατολισμένες στις τοπικές ανάγκες, τότε μπορούν να συμβάλουν στη μείωση των διαρροών από την τοπική οικονομία και τη μείωση των εξωτερικών εξαρτήσεων της. Από τη μια πλευρά, οι τοπικές αγορές παρουσιάζουν αδυναμίες σε σχέση με την ανταγωνιστικότητά τους εντός του παγκοσμιοποιημένου περιβάλλοντος. Από την άλλη πλευρά όμως, η ενίσχυση της Κ.ΑΛ.Ο. μπορεί να συμβάλει προς την κατεύθυνση της παραγωγικής ανασύστασης των τοπικών οικονομιών και τη μείωση της ανισότητας μεταξύ πόλεων και υπαίθρου, στοιχείο ιδιαίτερα έντονο στην Ελλάδα. Φαίνεται ότι οι φορείς Κ.ΑΛ.Ο., με την ενδογενή και αυτοδύναμη ανάπτυξη που προκαλούν, συμβάλουν στην οικονομική και κοινωνική αναβάθμιση των τοπικών κοινωνιών. Ο τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας των επιχειρήσεων αυτών επιτρέπει την κινητοποίηση περισσότερων πόρων, τη συγκράτηση των κεφαλαίων στον κοινωνικό χώρο που λειτουργούν, καθώς και του παραγόμενου πλεονάσματος με αποτέλεσμα την περαιτέρω ενίσχυση της τοπικής ανάπτυξης (Οικονόμου, 2011).

Εστιάζοντας περαιτέρω σε περιοχές με αγροτική παραγωγική δυναμική, αλλά και με δυνατότητες μεταποίησης, η κοινωνική καινοτομία και η κοινωνική επιχειρηματικότητα μπορούν να αποτελέσουν σημαντικά εργαλεία στην προώθηση της τοπικής ανάπτυξης. Οι αγροτικές περιοχές αντιμετωπίζουν συχνά προβλήματα οικονομικής στασιμότητας, λόγω της χαμηλής κερδοφορίας και των προκλήσεων για τη συνοχή της κοινότητας που οφείλονται σε δημογραφικούς και γεωγραφικούς παράγοντες. Αυτό το πλαίσιο

επηρεάζει τις επιχειρηματικές δραστηριότητες και προοπτικές, όπου οι περιορισμένες ευκαιρίες οικονομικής ανάπτυξης αποθαρρύνουν τις επιχειρήσεις να επενδύσουν τους οικονομικούς πόρους τους σε αγροτικές περιοχές, αφήνοντας κενά στην αγορά καθώς και περιορισμένες ευκαιρίες απασχόλησης για όσους ζουν σε αυτές (Αμπελιώτης et. al, 2018).

Στην Ελλάδα, το εμπορευματικό κεφάλαιο σε συνεργασία με το μεταφορικό ελέγχει την πρόσβαση των αγροτικών προϊόντων στην εσωτερική αγορά. Πολυεθνικές εταιρείες ασκούν ιδιαίτερο έλεγχο και έχουν τη δυνατότητα να ρυθμίζουν ουσιαστικά την παραγωγή των αγροτικών προϊόντων στη χώρα³⁰. Το κύριο χαρακτηριστικό της ελληνικής αγροτικής οικονομίας είναι η μαζική εξαγωγή ανεπεξέργαστων προϊόντων (όπως το ροδάκινο), τα οποία επανεισάγονται σαν μεταποιημένα προϊόντα (όπως η κομπόστα). Σημαντικά προϊόντα, δηλαδή, της ελληνικής αγροτικής παραγωγής δεν υπόκεινται σε μεταποίηση με αποτέλεσμα να χάνεται το αποτέλεσμα της προστιθέμενης αξίας κατά μήκος της αλυσίδας αξίας (value chain). Το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται μάλιστα και στον κτηνοτροφικό τομέα (Τσομπάνογλου, 2013).

Πέρα από την υποχρέωση της Πολιτείας να ρυθμίσει την ολιγοπωλιακή αγορά, οι συνεταιρισμοί από την άλλη θα πρέπει να αποτελέσουν τις βασικές οργανωτικές μονάδες συνένωσης της παραγωγής, της μεταποίησης και της διάθεσης των προϊόντων στον τελικό καταναλωτή. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Τσομπάνογλου (2013), «οι συνεταιρισμοί είναι τα κύτταρα παραγωγής που μειώνουν το κόστος της εμπορικής σύνδεσης μιας παραγωγικής μονάδας, λειτουργούν σαν ενιαίες μορφές παραγωγής, μεταποίησης, εμπορίας, μεταφορών, διάθεσης, εξαγωγής, προώθησης, αλλά και χρηματοδότησης». Σε μια κοινότητα, δηλαδή, χρειάζονται συμπράξεις, ώστε η οικονομία της να καταστεί βιώσιμη έναντι της επικράτησης των πολυεθνικών επιχειρήσεων.

Ο Ν. 4430/2016 δίνει έμφαση στην τοπική ανάπτυξη μέσω των αντίστοιχων φορέων Κ.Α.Λ.Ο. Το νέο θεσμικό πλαίσιο προβλέπει και οριοθετεί τις έννοιες της κοινωνικής ωφέλειας και της βιώσιμης ανάπτυξης και αναφέρεται σε πολλές ενδεικτικές δραστηριότητες που θα μπορούσαν να συντελεστούν σε επίπεδο αγροτικής περιφέρειας. Τέτοιες δραστηριότητες είναι η αειφόρος γεωργία, η τοπικά και περιφερειακά υποστηριζόμενη γεωργία ή κτηνοτροφία, που συμβάλλει στην ανάπτυξη απευθείας εμπορικών σχέσεων μεταξύ παραγωγών, η παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές

³⁰ Όπως η εξάπλωση της χρήσης του ζιζανιοκτόνου «round up» της Monsanto με την επικίνδυνη χημική ουσία γλυφοσάτη.

σε μικρή κλίμακα, η μείωση της παραγωγής αποβλήτων και απορριμμάτων σε τοπικό επίπεδο με συμμετοχή των πολιτών, η διατήρηση της παραγωγικής ή πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε τόπου κλπ. (Αμπελιώτης et. al, 2018).

Με τις κατάλληλες δομές καθοδήγησης και υποστήριξης, πολλές αγροτικές προκλήσεις και ανάγκες θα μπορούσαν να μετατραπούν σε ευκαιρίες για την ανάπτυξη φορέων Κ.ΑΛ.Ο. Περιφέρειες που χαρακτηρίζονται από υψηλό βαθμό αγροτικής ανάπτυξης μπορούν να αναπτύξουν κοινωνικές επιχειρήσεις που να συμμετέχουν στις αγροτικές βιομηχανίες, όπως οι επιχειρήσεις παραγωγής τροφίμων και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Οι κοινωνικές επιχειρήσεις θα μπορούσαν να βοηθήσουν τις τοπικές κοινότητες να αναλάβουν τον έλεγχο και να αντιμετωπίσουν πολύπλοκες κοινωνικές, οικονομικές και κοινωνικές δυσκολίες και περιβαλλοντικές προκλήσεις (Dufays & Huybrechts, 2014).

2.1.3. Τα εμπόδια

Η πορεία προς την ανάπτυξη της Κ.ΑΛ.Ο. δεν είναι μια εύκολη υπόθεση, διαφορετικά, ο τομέας Κ.ΑΛ.Ο. στην Ελλάδα θα ήταν ήδη ανεπτυγμένος. Τα εμπόδια που περιορίζουν την άνθιση των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. προέρχονται από ποικίλα πεδία και πιθανώς είναι αλληλοεξαρτώμενα μεταξύ τους. Παρακάτω παρατίθεται μια συνοπτική κατηγοριοποίηση- καταγραφή μέσα από την ανασκόπηση της σχετικής ελληνικής βιβλιογραφίας.

Αρχικά, στο νομοθετικό επίπεδο, αν και έχουν γίνει θετικά βήματα, παρατηρούνται ακόμα σημαντικά προβλήματα, όπως η πολυνομία στους συνεταιρισμούς, ο περιοριστικός ορισμός των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. που αποκλείει πολλές άλλες κοινωνικές επιχειρήσεις, αντιφατικά άρθρα μεταξύ των νόμων με αποτέλεσμα να παραμένουν ανενεργά (Ε.Γ.Κ.ΑΛ.Ο., 2018).

Σε επίπεδο κεντρικής διοίκησης, αν και το τελευταίο διάστημα φαίνεται να υπάρχει ένας σχεδιασμός, επί της ουσίας απουσιάζει μια ουσιαστική μακροπρόθεσμη στρατηγική για την ανάπτυξη της Κ.ΑΛ.Ο. Επίσης, απουσιάζουν τα εργαλεία αξιολόγησης της λειτουργίας τους και η μέτρηση του κοινωνικού τους αντίκτυπου βρίσκεται ακόμα σε αρχικά στάδια. Επίσης, παρατηρείται έλλειψη κατάλληλων και

προσβάσιμων υπηρεσιών στήριξης των κοινωνικών επιχειρηματιών³¹ (Κώστας & Μαστοράκη, 2016).

Σε επίπεδο Ο.Τ.Α., φαίνεται να υπάρχει έλλειψη ειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού σε θέματα Κ.ΑΛ.Ο., αυξημένη γραφειοκρατία, μικρή αναγνωρισιμότητα, ή ακόμα και δυσπιστία, του νέου θεσμού και της αξίας της κοινωνικής επιχειρηματικότητας (Γεώργιας, 2018).

Ωστόσο, και στους ίδιους τους φορείς Κ.ΑΛ.Ο. παρατηρείται έλλειψη δεξιοτήτων (ειδικά σε θέματα management), έλλειψη πόρων, απουσία δικτύωσης μεταξύ τους με συνέπεια την αδυναμία παραγωγής, μεταποίησης και πώλησης καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών, αδύναμη οικονομική κατάσταση και «σκληρός» ανταγωνισμός των αγαθών και υπηρεσιών που παράγουν και προσφέρουν με τις λοιπές επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα (Κώστας & Μαστοράκη, 2016).

Τέλος, οι τοπικές κοινωνίες συχνά δεν υιοθετούν την συνεργατική κουλτούρα με συνέπεια τον περιορισμό της κοινωνικής αλληλεγγύης, αφού κυριαρχεί ακόμα η παρασιτική- αντιεπιχειρηματική κουλτούρα της μεταπολίτευσης, ο ναρκισσιστικός εγωτισμός με συνέπεια τον περιορισμό της κοινωνικής αλληλεγγύης. Έτσι, παρατηρείται μικρός αριθμός των εθελοντών και περιορισμένη ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας (Μπούργος, 2017).

2.1.4. Η «bottom-up» προσέγγιση για τη βιωσιμότητα της Κ.ΑΛ.Ο.

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις παρέχουν προϊόντα και υπηρεσίες στο περιβάλλον και τους κατοίκους μιας συγκεκριμένης περιοχής, με τέτοιο τρόπο ώστε να αποφεύγεται η αποξένωση μεταξύ της αγοράς και της κοινωνίας. Η ευκαιρία αύξησης του κοινωνικού κεφαλαίου στις τοπικές κοινότητες απαιτεί την εφαρμογή ενός τοπικού αναπτυξιακού προγράμματος, το οποίο πρέπει να προβλέπει στον κεντρικό ρόλο των κοινωνικών επιχειρήσεων. Κατά συνέπεια, το κοινωνικό κεφάλαιο, το οποίο αντιπροσωπεύει την οικονομία του τρίτου τομέα, προσδίδει πραγματική προστιθέμενη αξία με τη σειρά του στην τοπική ανάπτυξη μέσα από μια σχέση αλληλο τροφοδότησης. Ωστόσο, η συνεισφορά των κοινωνικών επιχειρήσεων δεν προκύπτει ως αυτοματισμός, μέσα από την απλή τους παρουσία στο περιβάλλον, αλλά απαιτεί ειδικές συνθήκες για να αναδυθεί μέσα από τον μακροπρόθεσμο στρατηγικό σχεδιασμό (Attanasio et. Al, 2006).

³¹ έχουν εκδοθεί τα αποτελέσματα της προκήρυξης για τα πρώτα 13 κέντρα στήριξης των φορέων Κ.ΑΛ.Ο., τα οποία θα ιδρυθούν εν ευθέτω χρόνο και οι πιθανές οφέλειες, αν προκύψουν, θα φανούν μεταγενέστερα

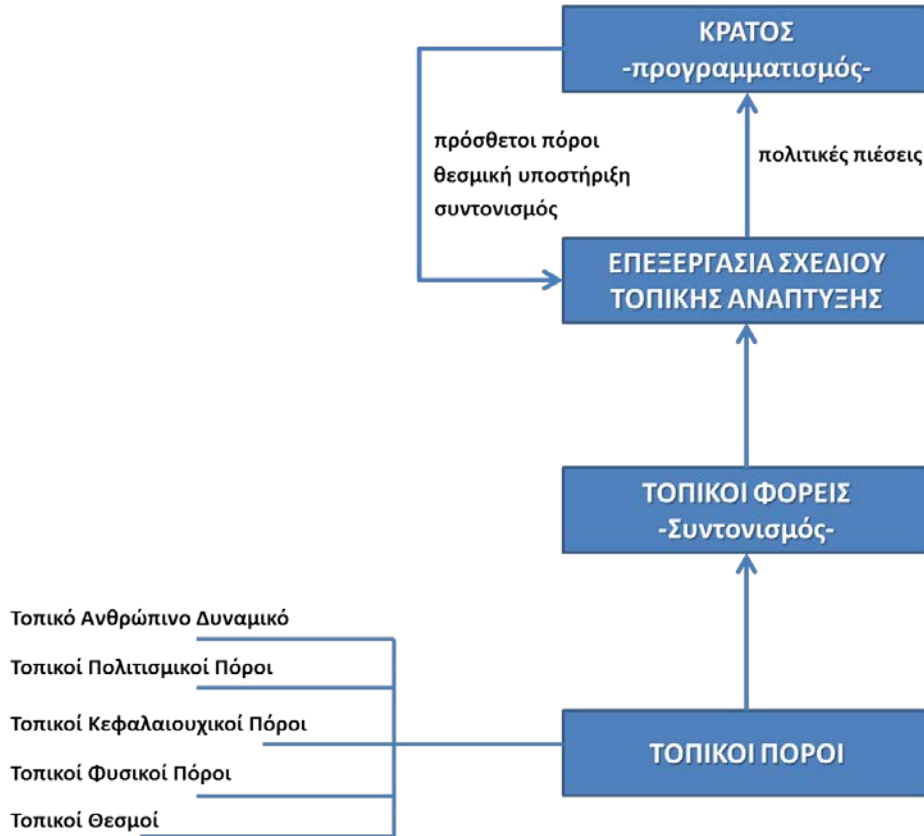
Μεταπολεμικά, το πρότυπο της αναπτυξιακής διαδικασίας κινητοποιείται «από τα πάνω προς τα κάτω», δηλαδή από το κεντρικό και κρατικό επίπεδο προγραμματισμού και σχεδιασμού προς το τοπικό επίπεδο. Το κράτος έχει την κύρια ευθύνη καθορισμού των αναπτυξιακών στόχων σε κάθε επίπεδο, καθώς και των μέσων για την υλοποίησή τους. Συνεπώς, θεωρείται ότι η δημιουργία μεγάλων παραγωγικών μονάδων και υποδομών λειτουργεί πολλαπλασιαστικά στο σύνολο των περιφερειών (Κουρλιούρος, 2016). Τούτο όμως, δημιούργησε μεταξύ άλλων³² τη χωρική πόλωση της ανάπτυξης, δηλαδή την περαιτέρω ανάπτυξη των ήδη ανεπτυγμένων περιοχών και την στασιμότητα αυτών που «είχαν μείνει ήδη πίσω», όπως η ανισότητα μεταξύ ιταλικού βορρά και νότου ή μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών στην Ελλάδα.

Τις τελευταίες δεκαετίες άρχισαν να αναδύονται σημαντικές τοπικές αναπτυξιακές πρωτοβουλίες σε διάφορες περιοχές της Ευρώπης και να υιοθετείται το «από τα κάτω προς τα πάνω» πρότυπο ενδογενούς τοπικής ανάπτυξης. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο μοντέλο, ο χώρος στηρίζει τις διασυνδέσεις και σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στα υποκείμενα και στις ομάδες και παρέχει φυσική υποστήριξη στις σχέσεις ανάμεσα στα διαφορετικά συμφέροντα των κοινωνικών ομάδων. Επομένως, το μοντέλο στηρίζει τις λειτουργικές και κοινωνικές σχέσεις και προσαρμόζεται στους μετασχηματισμούς της αναπτυξιακής διαδικασίας και της διαρθρωτικής αλλαγής (Κουρλιούρος, 2016). Όπως φαίνεται και παρακάτω (εικόνα 5), ο αναπτυξιακός σχεδιασμός διαμορφώνεται σε τοπική βάση και στη συνέχεια οριοθετείται σε ανώτερα επίπεδα.

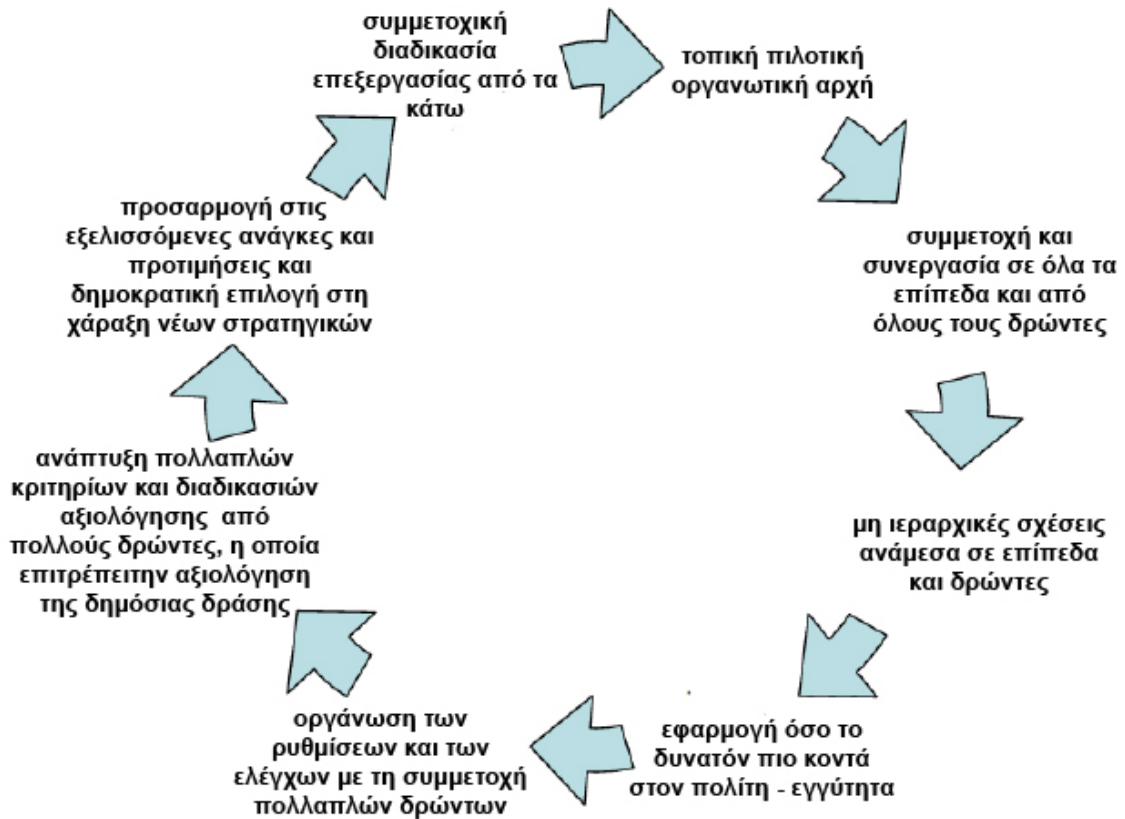
Μέσα σε αυτό το πλαίσιο της ενδογενούς τοπικής ανάπτυξης, η Κ.Α.Ο. θεωρείται ότι μπορεί να διαδραματίσει κομβικό ρόλο. Ωστόσο, η διακυβέρνηση που στοχεύει στην ώθηση της Κ.Α.Ο. δεν μπορεί να είναι γραμμική, καθώς τα δύο μοντέλα «top-down» και «bottom-up» φαίνεται να συνυπάρχουν και συνεπώς δημιουργείται μια μάλλον κυκλική, εταιρική σχέση με όλους τους δρώντες να συμμετέχουν ισότιμα (Bauby, 2018). Τα κύρια χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου μοντέλου απεικονίζονται παρακάτω (εικόνα 6).

Η Βαρκελώνη αποτελεί μια περίπτωση όπου ο τομέας Κ.Α.Ο. εμφανίζει ιδιαίτερη δυναμική με τις δημοτικές αρχές της πόλης να προωθούν το πρότυπο της ενδογενούς τοπικής ανάπτυξης. Μάλιστα, έχουν εκδώσει ένα στρατηγικό πλάνο με τίτλο «Το σχέδιο ώθησης για την κοινωνική και την αλληλέγγυα οικονομία στην Βαρκελώνη», το οποίο προωθεί τη συμμετοχικότητα σε όλα τα στάδια (βλ. Παράρτημα).

³² Στη διεθνή βιβλιογραφία καταγράφεται πληθώρα προβλημάτων σχετικά με το πρότυπο της top-down ανάπτυξης, ειδικά όταν υιοθετείται καθολικά από τα κράτη.

Εικόνα 5: Το «bottom-up» πρότυπο ενδογενούς τοπικής ανάπτυξης (Κουρλιούρος, 2016).

Εικόνα 6: Στοιχεία κυκλικής διακυβέρνησης (Bauby, 2018).

2.2 Η Τοπική Αυτοδιοίκηση και η Κ.Α.Λ.Ο.

Η σημασία των τοπικών οικονομιών και ο ρόλος της Κ.Α.Λ.Ο. σε αυτές πλαισιώνονται ως ζητήματα με βαρύ ιστορικό φορτίο αποτυχιών στη χώρα μας. Σύμφωνα με τον Μπρούμα (2017), «η κομματικοποίηση και, κατόπιν, κρατικοποίηση του εγχώριου συνεταιριστικού κινήματος την δεκαετία του '80 όχι μόνο εξαφάνισε την μεγάλη μάζα των συνεταιρισμών στην Ελλάδα, αλλά δημιούργησε τους όρους για μία τέτοιου μεγέθους ιδεολογική ήττα των συνεργατικών μορφών παραγωγικής δραστηριότητας, ώστε το συνεταιρίζεσθαι εδώ και χρόνια να προκαλεί την αποστροφή των παραγωγών. Σε αυτό το αποτέλεσμα συνέβαλαν και οι Ο.Τ.Α., που μαζί με τους συνεταιρισμούς αποτέλεσαν τα δύο βασικά εργαλεία παγίωσης της κρατικο-κομματικής εξουσίας στις τοπικές κοινωνίες».

2.2.1 Οι περιορισμοί και οι προκλήσεις

Το σημερινό μοντέλο των εγχώριων τοπικών οικονομιών φαίνεται εξίσου να μην λειτουργεί αποτελεσματικά. Με δεδομένο ότι στην παρούσα χρονική περίοδο οι δυνατότητες του δημοσίου είναι περιορισμένες, η τοπική αυτοδιοίκηση καλείται να ενεργοποιήσει όλους τους ανενεργούς υλικούς και ανθρώπινους πόρους που διαθέτει και να λειτουργήσει αποτελεσματικά και καινοτόμα με τελικό σκοπό τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής. Καλείται, δηλαδή, από την μια πλευρά να διατηρήσει και να ενισχύσει τις υπάρχουσες κοινωνικές δομές της υπό καθεστώς χρηματοδοτικής ασφυξίας και από την άλλη να δημιουργήσει νέες (Πασβαντίδης, 2017). Από την άλλη, η άνιση κατανομή πόρων και αρμοδιοτήτων δε φαίνεται να ωθεί τους Ο.Τ.Α. προς εξεύρεση εναλλακτικών λύσεων, όπως η συγκρότηση τοπικών εταιρικών συμπράξεων (local partnerships), οι οποίες αποτελούν τη βάση για τη λειτουργία οριζόντιων υπηρεσιών κοινωνικής συνοχής με την κομβική συμμετοχή των φορέων Κ.Α.Λ.Ο. (Τσομπάνογλου, 2013).

Οι τοπικές αρχές, αντιπροσωπεύοντας την έννοια των συσσωρευμένων δυνάμεων σε τοπικό επίπεδο, αποτελούν ένα από τα βασικά στοιχεία της «θεσμικής ικανότητας» (Amin, 1999), δηλαδή, της δυνατότητας να οργανώνουν τοπικά επιχειρηματικά δίκτυα. Στο πλαίσιο αυτό, οι Ο.Τ.Α. οφείλουν να αναλάβουν ενεργό ρόλο συντονιστή των τοπικών πρωτοβουλιών, καθώς και το ρόλο του «δημιουργού» νέων κοινωνικών, πολιτικών και πολιτισμικών δομών προσαρμοσμένων πιο αποτελεσματικά στην κουλτούρα και πρακτική της τοπικής ανάπτυξης (Κουρλιούρος, 2016).

Οι Ο.Τ.Α. καλούνται να δραστηριοποιηθούν στην ανάληψη πρωτοβουλιών συντονισμού όλων των τοπικών παραγωγικών και κοινωνικών φορέων³³ πάνω σε συγκεκριμένες στρατηγικές δράσεις και προγράμματα. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά και ο Κουρλιούρος (2016), «μπορούν να διεκδικήσουν έμπρακτα ρόλους συνεκτικού ιστού ανάμεσα σε αποσπασματικές πρακτικές που εμποδίζονται να αναπτυχθούν πάνω στον κοινό καμβά της τοπικής οικονομίας και κοινωνίας λόγω διαφόρων προβλημάτων³⁴».

Η τοπική αυτοδιοίκηση μόνο μετά από το αρχικό στάδιο αλλαγής της νοοτροπίας της διοίκησης, τη σχετική επιμόρφωση των εργαζομένων της και τη θωράκισή της με αποτελεσματικές δομές, θα γίνει ικανή να υποστηρίξει αποτελεσματικά κατάλληλες πολιτικές για την προώθηση της Κ.Α.Λ.Ο., αλλά και να δώσει αξιόπιστες λύσεις σε σειρά κρίσιμων ζητημάτων, όπως η διάχυση της γνώσης, η ενίσχυση των συνεργασιών, η οργανωτική στήριξη, η ισόρροπη ανάπτυξη των διαφορετικών δραστηριοτήτων, η αποφυγή των μονοκαλλιιεργειών και η εξωστρέφεια (Μπούργος, 2017). Η έρευνα των Hostick-Boakye & Hothi (2011) αποτυπώνει σε αυτό το πλαίσιο επτά κομβικούς παράγοντες, όπου φαίνεται να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη συνεργασία μεταξύ φορέων Κ.Α.Λ.Ο. και της τοπικής αυτοδιοίκησης, όπως φαίνεται παρακάτω (εικόνα 8).

Ο ανα-προσανατολισμός των Ο.Τ.Α. στην κατεύθυνση της σύμπραξης με φορείς Κ.Α.Λ.Ο. τόσο για την εκτέλεση βασικών υπηρεσιών κοινωνικής ωφέλειας, όσο και για την εκμετάλλευση τοπικών φυσικών και πλουτοπαραγωγικών πόρων συνεπάγεται ταχύτατους κοινωνικούς και οικονομικούς μετασχηματισμούς για τις τοπικές κοινότητες (Μπρούμας, 2017)³⁵.

Συνοψίζοντας, οι στόχοι που πρέπει να υιοθετήσει η τοπική αυτοδιοίκηση για να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα των φορέων Κ.Α.Λ.Ο. είναι (Κώστας & Μαστοράκη, 2016):

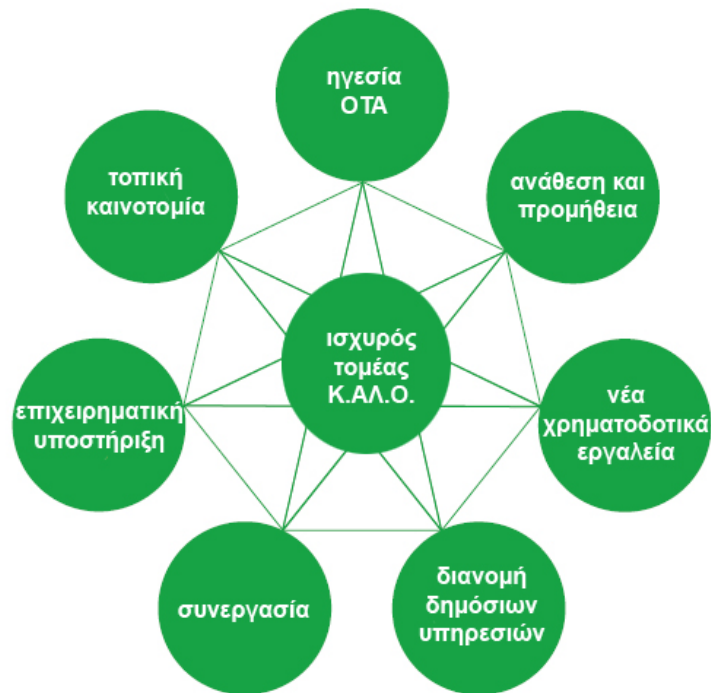
- η διάχυση της ιδέας της Κοινωνικής Οικονομίας στην τοπική κοινωνία

³³ Όπως παραγωγών, τραπεζών, δημόσιων οργανισμών, επιμελητηρίων, φορέων Κ.Α.Λ.Ο.

³⁴ Όπως οι γραφειοκρατικές νοοτροπίες, οι διαφορετικές προτεραιότητες ανάμεσα σε κεντρικούς και τοπικούς φορείς της δημόσιας διοίκησης, οι αδυναμίες συντονισμού και συνεννόησης με κοινά αποδεκτούς όρους, οι αγκυλώσεις που προκύπτουν από τη λογική των κομματικών και ιδεολογικών αντιπαράθεσεων, η διαφθορά και οι πελατειακές πρακτικές.

³⁵ Σύμφωνα με την Αδάμ (2017), γόνιμα πεδία συνεργασίας μεταξύ φορέων Κ.Α.Λ.Ο. και Ο.Τ.Α. αποτελούν η ανακύκλωση μέσω της διαλογής των απορριμμάτων στην πηγή, της εκπαίδευσης των πολιτών στην ανακύκλωση, της λειτουργίας κέντρων επανάχρησης υλικών, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας μέσω της θέσπισης ενεργειακών κοινοτήτων, της εξοικονόμησης και της ενεργειακής αναβάθμισης κτιρίων και η παροχή καινοτόμων κοινωνικών υπηρεσιών.

- η προώθηση της συνεργασίας των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. μεταξύ τους αλλά και με ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς
- η προώθηση των χρηματοδοτικών εργαλείων και των πλεονεκτημάτων που απορρέουν από την ισχύουσα νομοθεσία
- η ανάπτυξη ενός σχεδίου δράσης για τη δημιουργία ενός συλλογικού φορέα συντονισμού της συνεργασίας μεταξύ των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. με τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης
- η λειτουργία θερμοκοιτίδων για παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών και υποστήριξη των φορέων Κ.ΑΛ.Ο.
- η ώθηση στην κατανάλωση προϊόντων και υπηρεσιών που προέρχονται από τους φορείς Κ.ΑΛ.Ο.

Εικόνα 7: Οι 7 παράγοντες αποτελεσματικής συνεργασίας μεταξύ Ο.Τ.Α. και φορέων Κ.ΑΛ.Ο. (Hostick-Boakye & Hothi, 2011)

Παρομοίως, οι φορείς Κ.ΑΛ.Ο. πρέπει να εστιάσουν στον κατάλληλο σχεδιασμό της οικονομικής και κοινωνικής στοχοθεσίας τους, τη διαμόρφωση κατάλληλου και ολοκληρωμένου επιχειρηματικού σχεδίου και κανονισμού λειτουργίας τους, ώστε να αυξήσουν την παραγωγικότητα των προϊόντων τους και να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών τους, τηρώντας παράλληλα τις συνεταιριστικές αρχές και ικανοποιώντας τις τοπικές και συλλογικές ανάγκες με σαφές κοινωνικό αποτύπωμα (Κώστας & Μαστοράκη, 2016).

2.2.2 Τα νομοθετικά εργαλεία

Ο Ν. 4430/2016 παρέχει για πρώτη φορά νομοθετικά εργαλεία, τα οποία προσδιορίζουν τη νομική σχέση μεταξύ των Ο.Τ.Α. και των φορέων Κ.Α.Λ.Ο. Παρακάτω, επιχειρείται μια συνοπτική περιγραφή και αποτίμηση των εν λόγω άρθρων του νόμου.

Σύμφωνα με το άρθρο 5 (παρ.3) του Ν. 4430/2016 οι Ο.Τ.Α. μπορούν «να παραχωρούν με απόφαση του διοικητικού τους οργάνου τη χρήση κινητής και ακίνητης περιουσίας τους σε Φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας για την ενίσχυση δραστηριοτήτων συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας»³⁶.

Η συγκεκριμένη διάταξη κρίνεται ως σημαντική και λειτουργική, καθώς ικανοποιεί ένα πάγιο αίτημα των φορέων για υλικότεχνική υποστήριξη από την πλευρά των δήμων, τη στιγμή ειδικά που διατηρούν αναξιοποίητους χώρους (Τσιλίκης, 2016). Μάλιστα με βάση τα όσα ανέφερε ο κ. Γεώργιος, το άρθρο 5, αλλά κυρίως η πρόβλεψη του ζητήματος και στον Κλεισθένη αποτελεί κάτι το θετικό, καθώς φαίνεται ότι το ζήτημα των παραχωρήσεων θα τεθεί σε εφαρμογή με ενθαρρυντικά αποτελέσματα στο μέλλον. Ωστόσο, οι διαδικασίες παραχώρησης θα πρέπει να χαρακτηρίζονται από διαφάνεια. Επιφυλάξεις έχουν εκφραστεί, καθώς σύμφωνα με τους Αδάμ et. al (2018), «είναι δεδομένο ότι η παραχώρηση δημόσιας περιουσίας αντιμετωπίζεται κατ' αρχήν με επιφυλάξεις για λόγους τόσο τεχνικούς όσο και ουσιαστικούς, όπως το αμεταβίβαστο της περιουσίας του δημοσίου, η περιορισμένη χρονική διάρκεια της παραχώρησης και ο χαρακτήρας της τελευταίας ως εκτελεστικής- διοικητικής πράξης που υπάγεται στον αντίστοιχο δικαστικό έλεγχο».

Στη συνέχεια, σύμφωνα με το άρθρο 6 του Ν. 4430/2016 οι φορείς Κ.Α.Λ.Ο. «έχουν τη δυνατότητα να συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις για τη μελέτη και εκτέλεση έργων και προγραμμάτων κοινωνικής ωφέλειας που αναφέρονται στους καταστατικούς σκοπούς τους με αντισυμβαλλόμενους το Δημόσιο ή φορείς του ευρύτερου δημόσιου

³⁶ Ο νόμος προβλέπει ότι οι όροι, τα κριτήρια αλλά και τα όρια της παραχώρησης αυτής θα εξειδικευτούν με κοινή υπουργική απόφαση των Υπουργών Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Οικονομικών και του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού. Το ζήτημα πάντως εξειδικεύεται στον Κλεισθένη (Ν. 4555/2018), όπου στο άρθρο 196 αναφέρεται ότι «με απόφαση του δημοτικού συμβουλίου που λαμβάνεται με την απόλυτη πλειοψηφία του συνολικού αριθμού των μελών του, επιτρέπεται να παραχωρείται δωρεάν η χρήση δημοτικών ακινήτων σε φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας του ν. 4430/2016 που έχουν την έδρα τους ή ασκούν τη δραστηριότητά τους στον οικείο δήμο, για την ενίσχυση της τοπικής και κοινωνικής ωφέλειας. Η διάρκεια της παραχώρησης δεν μπορεί να υπερβαίνει τα πέντε έτη. Μετά τη λήξη της πενταετίας, επιτρέπεται η απευθείας εκμίσθωση του ίδιου ακινήτου στον παραχωρησιούχο φορέα Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Οικονομίας, κατόπιν αίτησης του».

τομέα και τους Ο.Τ.Α. α' και β' βαθμού. Οι ανωτέρω συμβάσεις υπόκεινται στον προ-συμβατικό έλεγχο νομιμότητας του Ελεγκτικού Συνεδρίου»³⁷.

Ωστόσο, καθίσταται δύσκολο για τους φορείς Κ.Α.Λ.Ο. να ανταγωνιστούν τις λοιπές ιδιωτικές- κερδοσκοπικές εταιρείες κατά το στάδιο της διαγωνιστικής διαδικασίας για την ανάθεση των συμβάσεων. Όταν οι συμβάσεις βασίζονται αποκλειστικά σε κριτήρια ελαχιστοποίησης του κόστους, τότε οι κοινωνικές επιχειρήσεις είτε δεν κατορθώνουν να είναι ανταγωνιστικές, είτε καταλήγουν να απεμπολούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους που βασίζονται στις συνεταιριστικές αρχές.

Στο πλαίσιο αυτό, η Οδηγία 2014/24/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου αποτέλεσε ένα σημαντικό βήμα προς τα εμπρός, αφού μεταξύ άλλων προωθεί τις δημόσιες συμβάσεις κοινωνικής αναφοράς. Πράγματι, οι συγκεκριμένες συμβάσεις προωθούν νέες ευκαιρίες προς τους φορείς Κ.Α.Λ.Ο., αφού ενθαρρύνεται η αξιολόγηση των προσφορών, ιδίως εκείνων που αφορούν σε κοινωνικές υπηρεσίες και υπηρεσίες υγείας, βάσει του κριτηρίου του καλύτερου λόγου τιμής / ποιότητας. Έτσι, προωθούνται οι κανόνες περί δημοσίων συμβάσεων που παρέχουν περισσότερες ευκαιρίες ως προς τη χρήση των κοινωνικών ρητρών, η υιοθέτησή τους όμως εξακολουθεί να αποφασίζεται σε εθνικό επίπεδο (Borzaga & Galera, 2016).

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2011), ως «κοινωνικά υπεύθυνες δημόσιες συμβάσεις» νοούνται οι πράξεις σύναψης συμβάσεων που λαμβάνουν υπόψη τους κοινωνικές πτυχές³⁸, ενώ παράλληλα τηρούνται οι αρχές που εμπεριέχονται στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και στις οδηγίες για τις δημόσιες συμβάσεις. Οι κοινωνικά υπεύθυνες δημόσιες συμβάσεις μπορούν να είναι ένα ισχυρό εργαλείο για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και για την επίτευξη των κοινωνικών στόχων της Ε.Ε., αλλά και των κρατών- μελών. Οι κοινωνικά υπεύθυνες δημόσιες συμβάσεις καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών πτυχών, οι οποίες μπορούν να λαμβάνονται υπόψη από τις αναθέτουσες αρχές στο κατάλληλο στάδιο της διαδικασίας σύναψης συμβάσεων. Είναι κομβικό να αναφερθεί εδώ, η πρωτοπορία ξανά του δήμου της Βαρκελώνης, όπου αξιοποίησε άμεσα την οδηγία της Ε.Ε (βλ. Παράρτημα).

³⁷ Οι συμβαλλόμενοι φορείς για την εκτέλεση των προγραμματικών συμβάσεων δύνανται να χρηματοδοτούνται από το Π.Δ.Ε. μέσω προγραμμάτων συγχρηματοδοτούμενων από την Ε.Ε. ή εθνικούς πόρους, καθώς και από τους προϋπολογισμούς των συμβαλλόμενων φορέων.

³⁸ Όπως ευκαιρίες απασχόλησης, αξιοπρεπής εργασία, συμμόρφωση με κοινωνικά και εργασιακά δικαιώματα, κοινωνική ένταξη (περιλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρίες), ίσες ευκαιρίες, σχεδιασμός της προσβασιμότητας για όλους, συνεκτίμηση των κριτηρίων αειφορίας, περιλαμβανομένων θεμάτων ηθικού εμπορίου και ευρύτερη εκούσια συμμόρφωση με την εταιρική κοινωνική ευθύνη.

Αν και τα κράτη- μέλη έπρεπε να μεταφέρουν την οδηγία της Ε.Ε. στην εθνική τους νομοθεσία μέχρι τις 18 Απρίλη του έτους 2016, δυστυχώς, η πρακτική της συμπερίληψης κοινωνικών κριτηρίων στις δημόσιες συμβάσεις δεν είναι εκτεταμένη, όπως και στην Ελλάδα. Όπως αναφέρει ο Γεώργιος (2018), ένα σημαντικό εμπόδιο αποτελεί το γεγονός ότι η επιτροπή διενέργειας διαγωνισμών πρέπει να είναι επαρκώς καταρτισμένη, γιατί η μέθοδος αυτή καθιστά πιο πολύπλοκη τη διαδικασία επικύρωσης. Συνεπώς, απαιτείται ένα υψηλό επίπεδο κατάρτισης των υπαλλήλων των δημόσιων αρχών.

Επιπροσθέτως, στο άρθρο 20 της Οδηγίας 2014/24/ΕΕ αλλά και στα άρθρα 20 και 110 του Ν. 4412/2016 προβλέπεται ότι οι αναθέτουσες αρχές μπορούν να παραχωρούν δημόσιες συμβάσεις ανατιθέμενες κατ' αποκλειστικότητα σε προστατευόμενα παραγωγικά εργαστήρια, Κοι.Σ.Π.Ε., Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης και οικονομικούς φορείς που έχουν ως κύριο σκοπό την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη προσώπων με αναπηρία ή μειονεκτούντων προσώπων³⁹. Ωστόσο, σύμφωνα με τους Αδάμ et. al (2018), οι δημόσιες συμβάσεις ανατιθέμενες κατ' αποκλειστικότητα είναι πιθανόν να εγείρουν ζητήματα σε σχέση με τη νομοθεσία περί του δικαίου ανταγωνισμού καθώς και για παράβαση του κοινοτικού δικαίου.

Πράγματι, η εφαρμογή του άρθρου 20 του Ν.4412/2016 περί δημοσίων συμβάσεων ανατιθέμενων κατ' αποκλειστικότητα παραμένει σε αδράνεια, αφού με βάση τη νομολογία υπάρχει απόφαση του Ελεγκτικού Συνεδρίου⁴⁰, όπου κωλύεται η υπογραφή του σχεδίου προγραμματικής σύμβασης μεταξύ του Δήμου Μεταμόρφωσης και μιας Κοιν.Σ.Επ. με αντικείμενο την πρόσληψη του αναγκαίου προσωπικού για τη λειτουργία των παιδικών και βρεφονηπιακών σταθμών⁴¹.

³⁹ Με την προϋπόθεση το 30% των εργαζομένων σε αυτούς τους φορείς να προέρχονται από τις παραπάνω πληθυσμιακές κατηγορίες.

⁴⁰ απόφαση 557/2014 του VI Τμήματος και 2007/2014 απόφαση του Τμήματος Μείζονος Επταμελούς Σύνθεσης

⁴¹ Άλλωστε, και ο Γ.Ε.Δ.Δ. στην Ετήσια Έκθεσή του για το 2014 σχετικά με θέματα οικονομικής συνεργασίας της τοπικής αυτοδιοίκησης με τις επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας αναφέρει μεταξύ άλλων ότι «από αυτεπάγγελτη έρευνα του Γραφείου Γ.Ε.Δ.Δ. ή από διερεύνηση καταγγελιών, διαπιστώθηκε ότι μεγάλος αριθμός Δήμων ή άλλων φορέων έχει υπογράψει συμβάσεις με Κοιν.Σ.Επ. ή έχουν ληφθεί αποφάσεις Δημοτικών Συμβουλίων για την υπογραφή τέτοιων συμβάσεων. Οι συμβάσεις αυτές φέρουν τα εξής κοινά χαρακτηριστικά: α. Επιγράφονται ως «προγραμματικές», β. Έχουν υπογραφεί απευθείας με την Κοιν.Σ.Επ., χωρίς να έχει προηγηθεί διαγωνιστική διαδικασία, γ. Έχουν ως αντικείμενο την παροχή υπηρεσιών ... Ο νόμος εντάσσει τις Κοιν.Σ.Επ. στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας, δεδομένου ότι δεν έχουν ως πρωταρχικό σκοπό το κέρδος, δεν σημαίνει ότι τις εξαιρεί, ούτε και θα μπορούσε άλλωστε, από τους ευρωπαϊκούς κανόνες περί ανταγωνισμού και κρατικών ενισχύσεων ... Όλες οι εντοπισθείσες συμβάσεις ή οι αποφάσεις Δημοτικών Συμβουλίων για τη σύναψη τέτοιων συμβάσεων που περιήλθαν σε γνώση του Γραφείου μας διαβιβάστηκαν στον Εισαγγελέα Οικονομικού Εγκλήματος και στο Ελεγκτικό Συνέδριο, με την επισήμανση ότι ... από τις απευθείας αναθέσεις υπηρεσιών σε Κοιν.Σ.Επ. παραβιάζεται, κατά τα ανωτέρω, η ευρωπαϊκή

Τέλος, στο άρθρο 7 του Ν. 4430/2016 γίνεται αναφορά στη δημιουργία συμπράξεων μέσα από την οικονομική συνεργασία των Φορέων Κ.ΑΛ.Ο. Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι οι φορείς Κ.ΑΛ.Ο. μπορεί να συμπράττουν μεταξύ τους για οικονομικούς σκοπούς. Για τη σύμπραξη απαιτείται απόφαση των Γενικών Συνελεύσεων των συμπραττόντων φορέων. Οι μορφές οικονομικής συνεργασίας μεταξύ των φορέων δύναται να περιλαμβάνουν τη σύναψη συμβάσεων για την ανταλλαγή προϊόντων ή υπηρεσιών ή/και τη σύσταση κοινοπραξιών, δευτέρου ή ανωτέρου βαθμού συνεταιρισμών με διακριτή νομική προσωπικότητα. Αν και το παρόν άρθρο δεν έχει άμεση συνάφεια με τους Ο.Τ.Α., προκύπτει ωστόσο μια έμμεση σχέση καθώς οι συμπράξεις μεταξύ των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. θα μπορούσαν να αναλάβουν την υλοποίηση μεγάλων έργων των Δήμων.

Ωστόσο, το γεγονός ότι οι συμπράξεις αυτές θα πρέπει να αποκτούν σύμφωνα με το νόμο «διακριτή νομική προσωπικότητα» προβληματίζει, καθώς οι κοινοπραξίες εκ του νόμου δεν έχουν νομική προσωπικότητα αλλά μόνο ικανότητα δικαίου και πτωχευτική ικανότητα, εφόσον έχουν καταχωριστεί στο Γ.Ε.ΜΗ. (άρθρο 293 του Ν. 4072/2012).

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν οι Αδάμ et. al (2018), «ένα δίκτυο οικονομικής συνεργασίας δεν έχει εξ ορισμού νομική προσωπικότητα εκτός αν μετεξελιχθεί σε κάποιο εταιρικό μόρφωμα, οπότε, όμως, παύει να είναι ένα απλό δίκτυο. Βέβαια, οι κοινοπραξίες μπορούν να λάβουν νομική προσωπικότητα ενδύομενες το μανδύα της αστικής εταιρείας χωρίς ιδιαίτερα λειτουργικά προβλήματα. Η μετατροπή, όμως, ενός δικτύου σε αστική εταιρεία είναι μεν δυνατή, αλλοιώνει, ωστόσο, σημαντικά το χαρακτήρα του δικτύου και δημιουργεί πλήθος λειτουργικών ζητημάτων ... Να προστεθεί ότι δεν υπάρχει καμία πρόβλεψη για την αντιμετώπιση των συνεργειών αυτών από άποψη δικαίου ανταγωνισμού, παράλειψη που μπορεί να επιφέρει σοβαρά προβλήματα και ουσιαστικά να ακυρώσει σε μεγάλο βαθμό τις συνεργατικές δομές μεταξύ των Φορέων ΚΑΛΟ, ειδικά στο βαθμό που οι τελευταίες δραστηριοποιούνται, όπως είναι το πιθανότερο, και στην ελεύθερη αγορά ανταγωνιζόμενες τις τυπικές ιδιωτικές κερδοσκοπικές επιχειρήσεις».

Στους παραπάνω προβληματισμούς συνηγορούν ο κ. Μπέλλης, καθώς και οι εκπρόσωποι των συνεταιρισμών από την Καρδίτσα καθώς δηλώνουν ότι ουσιαστικά είναι ανέφικτη η οποιαδήποτε σύμπραξη μεταξύ διαφορετικών τύπων φορέων Κ.ΑΛ.Ο.

νομοθεσία περί ανταγωνισμού και η εθνική τοιαύτη περί δημοσίων συμβάσεων, από τον αποκλεισμό, τοιουτοτρόπως, του ελευθέρου ανταγωνισμού είναι λίαν πιθανόν να εμποδίζεται η προσφορά χαμηλότερου τιμήματος και να βλάπτονται συνεπώς τα συμφέροντα του Δημοσίου»

(όπως μεταξύ ενός αγροτικού συνεταιρισμού και μιας Κοιν.Σ.Επ), λόγω των νομικών εμποδίων που ανακύπτουν. Κάτι τέτοιο όμως εάν ήταν εφικτό, θα προσέδιδε πολλαπλασιαστικά οφέλη για την τοπική ανάπτυξη, όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν.

Παρατηρείται, τελικά, μία παλινδρόμηση της δημόσιας διοίκησης που ενώ θεσμοθετεί τρόπους ενίσχυσης της Κ.Α.Λ.Ο. την ίδια στιγμή αυτο- αναιρείται και στο όνομα της διασφάλισης του ανταγωνισμού, ακυρώνει τα νομοθετικά εργαλεία με τα οποία θα πραγματωθεί η ενίσχυση του τομέα (Πολυχρονιάδης, 2016).

Ωστόσο, κρίνεται θετικά ότι η Ε.Γ.Κ.Α.Λ.Ο. (2018) αναγνωρίζει τις αντιφάσεις του Ν.4430/2016 και προκρίνει την ανάγκη ενοποίησης της συνεταιριστικής νομοθεσίας με έναν νόμο – πλαίσιο που θα αποσκοπεί μεταξύ άλλων στη νομοθετική κατοχύρωση του διεθνώς αποδεκτού ορισμού του συνεταιρισμού, των συνεταιριστικών αξιών και αρχών⁴², στην απλοποίηση και κωδικοποίηση του ρυθμιστικού πλαισίου, στην ενιαία νομοθετική αντιμετώπιση των συνεταιρισμών από άλλους κλάδους του δικαίου και τη διακριτή νομοθετική τους μεταχείριση έναντι των κεφαλαιουχικών επιχειρήσεων.

Μεθοδολογικά, η ανάλυση του παρόντος κεφαλαίου συνεισφέρει στο να οριοθετηθεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο λαμβάνει χώρα τελικά το οικοσύστημα συνεργατισμού στην Καρδίτσα. Τούτο κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς η ανάλυση της μελέτης περίπτωσης δεν γίνεται αντιληπτή απλά ως μια περίπτωση, αλλά εμπίπτει σε ένα γενικότερο περιβάλλον που αναλύθηκε στο παρόν κεφάλαιο. Ως εκ τούτου, τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τη μελέτη περίπτωσης δύνανται να συνδεθούν, πέρα από την τοπική τους διάσταση, σε επίπεδο δια-περιφερειακό και εθνικό.

⁴² όπως έχουν διαμορφωθεί από τη Διεθνή Συνεταιριστική Συμμαχία

Κεφάλαιο 3ο. Η συνέργεια του Δήμου Καρδίτσας με τους φορείς Κ.Α.Λ.Ο.

Είναι χαρακτηριστικό ότι στην Ελλάδα μέχρι πρόσφατα καταγραφόταν ένας πολύ μεγάλος αριθμός αγροτικών συνεταιρισμών συναρτήσκει τόσο του ετήσιου κύκλου εργασιών τους, όσο και του αγροτικού και συνολικού πληθυσμού της χώρας⁴³ (Κατηχωρίτης, 2016). Σήμερα, ωστόσο, φαίνεται να εγκαθιδρύονται νέες βάσεις, καθώς μετά την ψήφιση του Ν. 4384/2016 και την επικαιροποίηση του Εθνικού Μητρώου Αγροτικών Συνεταιρισμών, οι ενεργοί συνεταιρισμοί ανέρχονται στους 416 πανελλαδικώς, με βάση την τελευταία ενημέρωση από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων⁴⁴.

3.1 Ένα σύντομο ιστορικό για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς στην Καρδίτσα

Ιστορικά, ο νομός Καρδίτσας έχει παράδοση στη συνεταιριστική δραστηριότητα. Οι συνεταιρισμοί που αναπτύχθηκαν στα χωριά του νομού, ιδιαίτερα μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και τον εμφύλιο, κατάφεραν να εισάγουν τη γνώση και την καινοτομία στη ρημαγμένη τότε ύπαιθρο, επιτυγχάνοντας την αυτάρκεια δημητριακών σε σύντομο χρονικό διάστημα. Μέσα από αυτήν τη δυναμική, ιδρύθηκε η Ε.Α.Σ.Κ., όπου οργάνωνε την αποθήκευση και εμπορία των εφοδίων και των παραγόμενων προϊόντων⁴⁵, τη μεταποίηση σε διάφορους κλάδους της παραγωγής⁴⁶ και την παροχή υπηρεσιών στους αγρότες του νομού (Μπέλλης, 2017).

Η Ε.Α.Σ.Κ. εξελίχθηκε σε έναν ισχυρό οικονομικό παράγοντα του νομού μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του '80. Έκτοτε, όμως, οι συνεταιρισμοί άρχισαν να μην μπορούν να ακολουθούν τις αλλαγές του περιβάλλοντος που συνέβαιναν εκείνη την εποχή και ιδίως μετά την ένταξη της Ελλάδας στην τότε Ε.Ο.Κ. Η εξάρτηση από την Αγροτική Τράπεζα (ιδιαίτερα μετά από τη διακοπή των ελεγκτικών ρόλων της), η σταδιακή εξάρτηση από το κράτος και η πλημμελής τήρηση των συνεταιριστικών

⁴³ Πιο συγκεκριμένα, στην Ελλάδα το έτος 2005 καταγράφονται 6.370 συνεταιρισμοί με ετήσιο κύκλο εργασιών 1,04 δις ευρώ, ενώ στη Γερμανία μόλις 3.286 συνεταιρισμοί με ετήσιο κύκλο εργασιών 37 δις ευρώ, κάτι που αποτυπώνει την αποτυχία του εγχώριου συνεταιριστικού κινήματος με τις ποικίλες παθογένειες

⁴⁴ Τελευταία ενημέρωση στις 22.11.2018: <http://www.minagric.gr/index.php/el/for-farmer-2/sillogikes-agrotikes-organoseis>

⁴⁵ όπως τα σιτηρά και το καλαμπόκι

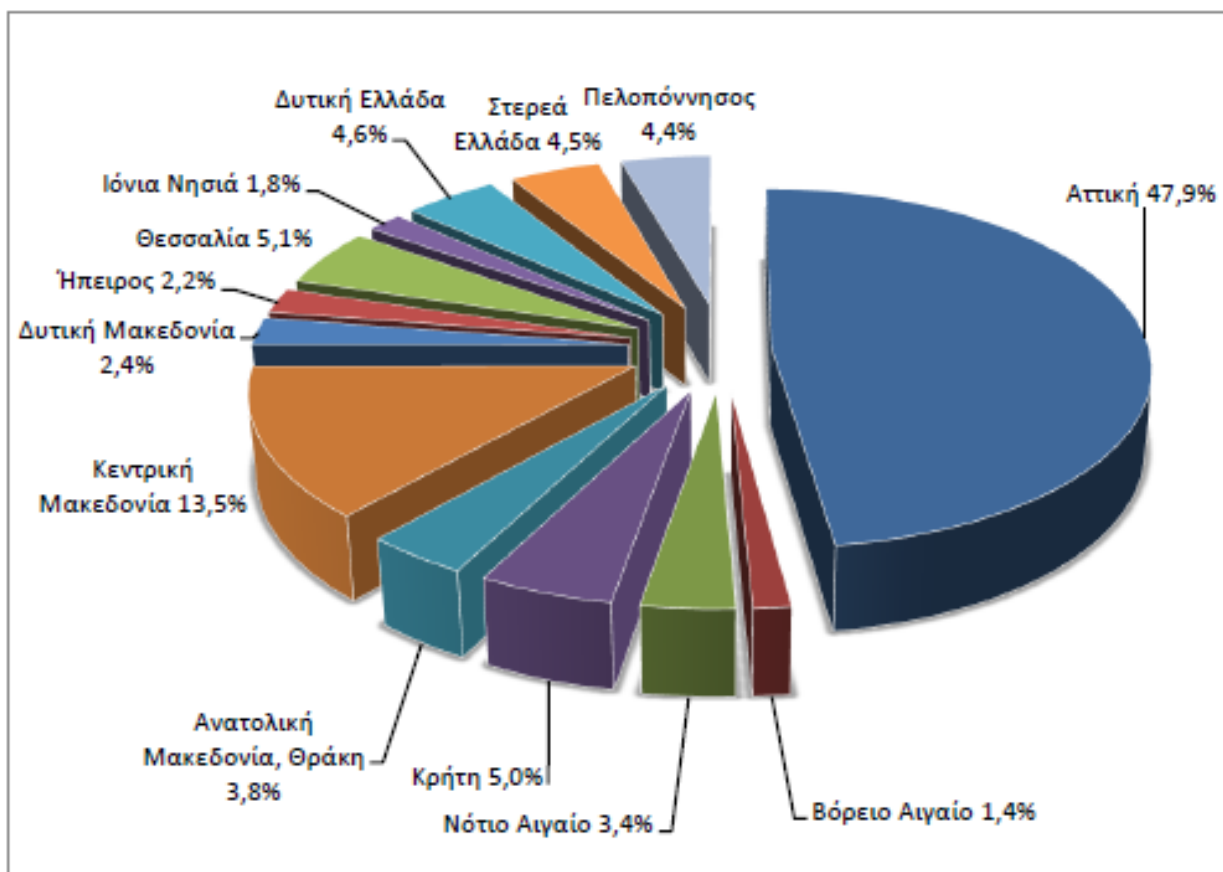
⁴⁶ όπως το βαμβάκι και η αμπελοργία

αρχών οδήγησαν στην οριστική διάλυση του συνεταιριστικού κινήματος, πανελλαδικά, στις αρχές του 21ου αιώνα (Μπέλλης, 2017).

3.2 Η οικονομία στη Θεσσαλία, κάποια ποσοτικά στοιχεία

Όσον αφορά την περιφέρεια Θεσσαλίας, η Α.Π.Α. ανέρχεται περίπου στα 8 δις ευρώ για το έτος 2015 και συμμετέχει με ποσοστό 5,1% ως προς τη συνολική Α.Π.Α. της χώρας, μετά την περιφέρεια Αττικής και την περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (εικόνα 9).

Πιο συγκεκριμένα, στους κλάδους της γεωργίας και της δασοκομίας η περιφέρεια Θεσσαλίας συμμετείχε με 981 εκατομμύρια ευρώ κατά το έτος 2015 (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2018c). Επίσης, στον πρωτογενή τομέα κατέχει το μεγαλύτερο συντελεστή συμμετοχής (2,71) πανελλαδικώς για τα έτη 2008-2014 (εικόνα 10). Τα παραπάνω στοιχεία αποδεικνύουν την συνεισφορά του πρωτογενούς τομέα στη Θεσσαλία και άρα τις δυνατότητες των αγροτικών συνεταιρισμών να αναπτυχθούν (Χαιρέτη, 2018).

Εικόνα 8: Συμμετοχή των περιφερειών στην Α.Π.Α. για το έτος 2015 (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2018c)

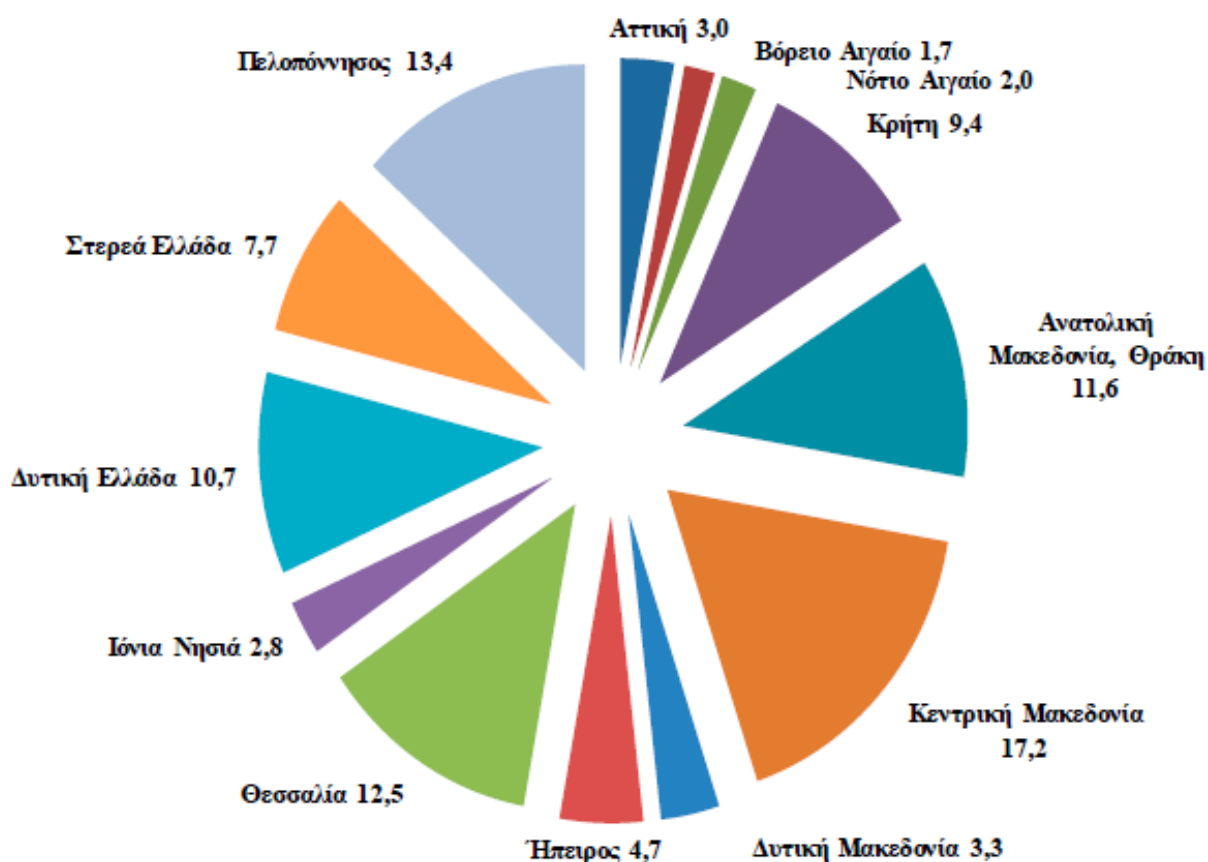
Πρωτογενής τομέας	
Συντελεστής συμμετοχής	
	2008-2014
ΕΛΛΑΔΑ	1,00
Θεσσαλία	2,71
Δυτική Ελλάδα	2,45
Πελοπόννησος	2,24
Στερεά Ελλάδα	2,16
Ηπειρος	2,06
Ανατολική Μακεδονία, Θράκη	1,94
Κρήτη	1,76
Δυτική Μακεδονία	1,67
Κεντρική Μακεδονία	1,49
Βόρειο Αιγαίο	1,37
Ιόνια Νησιά	0,98
Νότιο Αιγαίο	0,74
Αττική	0,11

Εικόνα 9: Συντελεστής συμμετοχής Α.Π.Α. πρωτογενούς τομέα ανά περιφέρεια (Χαιρέτη, 2018)

	Πρωτογενής τομέας		Σύνολο οικονομίας	
	2000-2007	2008-2014	2000-2007	2008-2014
(%) Μέσοι ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής				
ΕΛΛΑΔΑ	-3,7	3,8	3,1	-4,5
Αττική	0,1	4,7	2,3	-4,5
Βόρειο Αιγαίο	-5,9	4,6	3,6	-4,6
Νότιο Αιγαίο	-0,4	3,4	1,6	-4,6
Κρήτη	-2,5	3,6	-0,1	-4,5
Ανατολική Μακεδονία, Θράκη	-4,3	2,6	3,2	-4,6
Κεντρική Μακεδονία	-3,5	3,5	2,5	-5,0
Δυτική Μακεδονία	-2,8	2,7	4,8	-1,2
Ηπειρος	-4,7	2,2	5,8	-3,9
Θεσσαλία	-5,9	3,1	4,7	-4,4
Ιόνια Νησιά	-2,7	3,3	3,6	-5,7
Δυτική Ελλάδα	-3,2	3,7	3,3	-4,7
Στερεά Ελλάδα	-6,2	1,0	3,6	-5,0
Πελοπόννησος	-1,7	2,7	3,1	-4,0

Εικόνα 10: Μέσοι ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής πρωτογενούς τομέα και του συνόλου της οικονομίας τις περιόδους 2007-2014 ανά περιφέρεια (Χαιρέτη, 2018)

Στη συνέχεια, ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής της Α.Π.Α. ανά περιφέρεια για τις περιόδους 2000-2007 και 2008-2014. Παρατηρείται ότι η Περιφέρεια Θεσσαλίας την πρώτη περίοδο εμφάνιζε συρρίκνωση του πρωτογενούς της τομέα, ενώ μέσα στην κρίση την περίοδο 2008-2014 είχε ένα μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης 3,1% (εικόνα 11). Τα παραπάνω στοιχεία συνηγορούν στην ανθεκτικότητα του πρωτογενούς τομέα της περιφέρειας Θεσσαλίας απέναντι στην κρίση (Χαιρέτη, 2018). Επίσης, το ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα είναι 12,5% επί του συνολικού στην χώρα (εικόνα 12).

Εικόνα 11: Κατανομή απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα ως μέσοι όροι τα έτη 2008-2014 (Χαιρέτη, 2018)

Επιπροσθέτως, μεταξύ του χρονικού διαστήματος 2008-2014 η απασχόληση του πρωτογενούς τομέα στην Θεσσαλία μειώνεται κατά 0,3%, τη στιγμή που η συνολική απασχόληση στην περιφέρεια μειώνεται κατά 3,1%, κάτι που υποδεικνύει άλλο ένα στοιχείο αντοχής του τομέα στην κρίση (Χαιρέτη, 2018). Τέλος, στην περιφέρεια Θεσσαλίας το ποσοστό ανεργίας το τέταρτο τρίμηνο του έτους 2017 κυμαίνεται στο 19% (κάτω από τον εθνικό μέσο όρο 21,1%) (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2018d) και το κατά κεφαλή Α.Ε.Π. διαμορφώνεται στα 12.393 ευρώ για το έτος 2015, παραμένοντας αμετάβλητο σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2018c).

3.3 Η έννοια του οικοσυστήματος κοινωνικών επιχειρήσεων

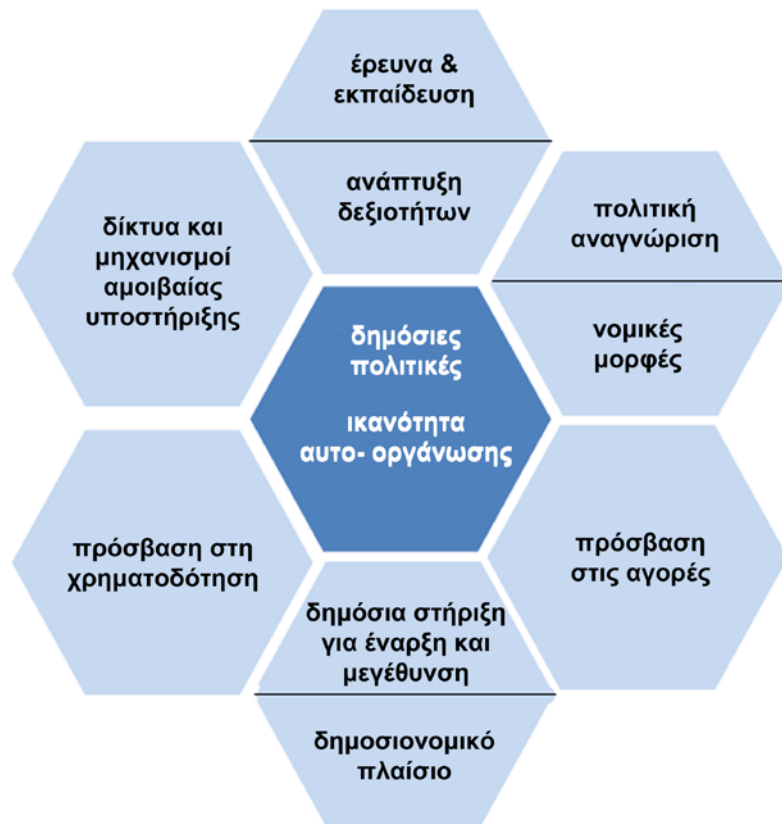
Μία διαδικασία ανάπτυξης συνεταιρισμού πάντα ξεκινά σε ένα «μικρο- επίπεδο», λειτουργώντας μέσα σε ένα πρωταρχικό πλαίσιο. Για να είναι όμως βιώσιμη η εξέλιξη των φορέων Κ.ΑΛ.Ο., η συνεταιριστική δράση οφείλει να οργανωθεί και σε ένα «μέσο-επίπεδο». Οι φορείς Κ.ΑΛ.Ο. δεν πρέπει να είναι αποκομμένοι ο ένας από τον άλλο, καθώς όπως υπαγορεύει και μία εκ των επτά συνεταιριστικών αρχών, η συνεργασία μεταξύ συνεταιρισμών, ισχυροποιεί τη συνεταιριστική κίνηση και αναβαθμίζει τον τομέα συνολικά. Οι δομές μέσου- επιπέδου, όπως οι οργανισμοί διοικητικής και συμβουλευτικής υποστήριξης, οι κοινοπραξίες συνεταιρισμών και οι τοπικές-περιφερειακές ομοσπονδίες, είναι πολύ κρίσιμες για να εδραιωθεί μία διαδικασία ανάπτυξης του τομέα Κ.ΑΛ.Ο. (C.I.CO.P.A., 2013).

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο δικτύωσης και συμπράξεων αναδύεται η έννοια του οικοσυστήματος κοινωνικής οικονομίας. Ως οικοσύστημα ορίζεται μια δυναμική κοινότητα με διαφορετικούς δρώντες, η οποία δημιουργεί αξία μέσα από την συνεργασία, όσο και από τον ανταγωνισμό (Moore, 1993). Ωστόσο, το οικοσύστημα της κοινωνικής οικονομίας ενθαρρύνει μια κουλτούρα ενσωμάτωσης μέσα από τη συμμετοχή και τη συνεργασία οργανισμών με κοινή φιλοδοξία, δίχως να βασίζεται σε σχέσεις ανταγωνισμού.

Η δημιουργία ενός ανεξάρτητου οικοσυστήματος επιτρέπει τη συνάντηση διαφόρων οργανώσεων (όχι μόνο φορέων Κ.ΑΛ.Ο.) με σκοπό την ανταλλαγή γνώσεων, τη δημιουργία νέων συμμαχιών και της μέγιστης δυνατής συνεργασίας σε όλα τα επίπεδα. Για την εκκίνηση του οικοσυστήματος πρέπει να επιλεγούν οι κατάλληλοι φορείς, όπου θα είναι εφικτό να επιτευχθεί η διατύπωση ενός κοινού οράματος επιτυχίας και ο καθορισμός κοινού χάρτη πορείας με συγκεκριμένα, μετρήσιμα και ρεαλιστικά αποτελέσματα. Τέλος, για να μπορέσει να λειτουργεί αυτόνομα, απαιτείται να εγκατασταθεί και ένα δικό του μοντέλο εσόδων (O.E.C.D./E.U., 2017).

Σύμφωνα με τους Borzaga & Galera (2016) το οικοσύστημα των κοινωνικών επιχειρήσεων βασίζεται σε δύο πυλώνες. Από τη μία πλευρά βασίζεται στις δημόσιες πολιτικές που αναγνωρίζουν, ρυθμίζουν και υποστηρίζουν τέτοιους οργανισμούς, με σκοπό την ενίσχυση του πολλαπλασιασμού τους και από την άλλη στην ικανότητα αυτονομίας των πολιτών, η οποία οδηγεί την έξαρση και την ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων από τα κάτω προς τα πάνω. Αυτοί οι δύο βασικοί πυλώνες διαμορφώνουν και επηρεάζουν με τη σειρά τους ορισμένους εξελισσόμενους παράγοντες που

συνθέτουν το οικοσύστημα των κοινωνικών επιχειρήσεων, όπως απεικονίζεται παρακάτω (εικόνα 13).

Εικόνα 12: Οι πυλώνες και οι παράγοντες του οικοσυστήματος κοινωνικών επιχειρήσεων (Borzaga & Galera, 2016)

Το οικοσύστημα διαμορφώνεται από την αλληλεπίδραση όλων αυτών των παραγόντων, όπου κάθε περίπτωση οικοσυστήματος παρουσιάζει και τα δικά της ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Στους παράγοντες αυτούς περιλαμβάνονται η πολιτική αναγνώριση των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. και οι νομικές μορφές που έχουν αναγνωριστεί σε εθνικό επίπεδο, η δυνατότητα πρόσβασης στην αγορά, η δημόσια στήριξη (για έναρξη και κλιμάκωση, καθώς και για το δημοσιονομικό πλαίσιο), η πρόσβαση στη χρηματοδότηση, τα δίκτυα και οι μηχανισμοί αμοιβαίας υποστήριξης και η έρευνα, η εκπαίδευση και η ανάπτυξη δεξιοτήτων (Borzaga & Galera, 2016).

3.4 Το οικοσύστημα συνεργατισμού στην Καρδίτσα

Η ανάλυση του οικοσυστήματος συνεργατισμού στην Καρδίτσα βασίζεται τόσο στις διαθέσιμες βιβλιογραφικές πηγές, όσο κυρίως στο πρωτογενές υλικό το οποίο συγκεντρώθηκε μέσα από τις συνεντεύξεις με τους τέσσερις συνεταιρισμούς της περιοχής, και την Αναπτυξιακή Καρδίτσας, τη διαθέσιμη ειδησεογραφία και την

παρακολούθηση ντοκιμαντέρ. Η δομή της ανάλυσης του οικοσυστήματος που ακολουθεί βασίζεται στο θεωρητικό μοντέλο που παρουσιάστηκε στην ενότητα 3.3 (εικόνα 13).

Η πρόσφατη χρηματοοικονομική κρίση επηρέασε δυσμενώς, όπως είναι αναμενόμενο και το νομό Καρδίτσας, καθώς η ένταση της ήταν πρωτοφανής, όπως περιγράφηκε και στις προηγούμενες ενότητες. Έτσι, οι τοπικοί φορείς θεώρησαν αναγκαία τη δρομολόγηση των προσπαθειών τους για τη δημιουργία και υποστήριξη συλλογικών εγχειρημάτων, δεδομένου ότι μέσω αυτών κατανέμεται ο επενδυτικός κίνδυνος και καθίσταται εφικτή η απαραίτητη κεφαλαιακή συγκέντρωση. Ως εκ τούτου, παρατηρείται μέσα στην καρδιά της κρίσης, να ιδρύονται συνεταιρισμοί «νέου τύπου», δηλαδή κλαδικού χαρακτήρα και με στόχο την οργάνωση τους σε όλο το μήκος της αλυσίδας αξίας, σε αντίθεση με τους παλαιότερους που είχαν γεωγραφική βάση σε επίπεδο κοινότητας ή δήμου. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, λοιπόν, έχει δημιουργηθεί ένα πυκνό σύμπλεγμα σχέσεων συνεργασίας τόσο μεταξύ των φορέων Κ.Α.Λ.Ο., όσο και μεταξύ αυτών και των τοπικών φορέων απαρτίζοντας το «Οικοσύστημα Συνεργατισμού Καρδίτσας» (Μπέλλης, 2017).

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται και στην έκθεση του British Council (2018), «μια ενδιαφέρουσα περίπτωση μελέτης είναι η πόλη της Καρδίτσας και των γύρω χωριών, όπου υπάρχει ένα ιδιαίτερο οικοσύστημα, στο οποίο το συνεταιριστικό κίνημα και η Κ.Α.Λ.Ο. έχουν εδραιωθεί πολιτισμικά και λειτουργικά. Οι τοπικές αρχές και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στηρίζουν το οικοσύστημα, ενώ οι άνθρωποι κατανοούν την διαφορά μεταξύ του παλαιού μοντέλου των αγροτικών συνεταιρισμών και του νέου τομέα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Περαιτέρω, υπάρχει μια εν εξελίξει προσπάθεια να αναπτυχθούν οι φορείς της Κ.Α.Λ.Ο. τόσο αριθμητικά, όσο και ποιοτικά. Το οικοσύστημα της Καρδίτσας είναι πιθανόν ένα από τα σημαντικότερα σε όλη τη χώρα, αφού χαρακτηρίζεται από μια ολιστική προσέγγιση της Κ.Α.Λ.Ο. όσον αφορά τους φορείς, την δικτύωση και τη συλλογική δράση. Μένει να δούμε το βαθμό της μετάβασης από τους παραδοσιακούς συνεταιρισμούς σε φορείς της Κ.Α.Λ.Ο.».

3.4.1 Οι δύο πυλώνες του οικοσυστήματος

Ο πρώτο βασικός πυλώνας του οικοσυστήματος συνεργατισμού στην περίπτωση της Καρδίτσας αναφέρεται σε όλους τους φορείς Κ.Α.Λ.Ο. του νομού που συμμετέχουν στο εν λόγω οικοσύστημα. Σήμερα, δώδεκα αγροτικοί συνεταιρισμοί, τρεις αστικοί

συνεταιρισμοί, ένας ενεργειακός συνεταιρισμός, δύο δασικοί συνεταιρισμοί, τρεις Κοιν.Σ.Επ., πέντε Α.Μ.Κ.Ε., έξι σύλλογοι-σωματεία που σχετίζονται με παραγωγικές διαδικασίες, μία ένωση συλλόγων σε δευτεροβάθμιο επίπεδο, άτυπες ομάδες, λοιποί υπό ίδρυση συνεταιρισμοί και η Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας αποτελούν τον πρώτο πυλώνα. Το περιβάλλον του οικοσυστήματος αποτελεί ένα δυναμικό σύνολο, το οποίο βρίσκεται σε κίνηση είτε με νέες εισροές φορέων, είτε και με αποχωρήσεις.

Οι φορείς Κ.Α.Λ.Ο. που συμμετέχουν στο οικοσύστημα παρουσιάζουν διασπορά σε όλους τους κλάδους οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας. Στον πρωτογενή τομέα παράγονται προϊόντα όπως γάλα (πρόβειο και αγελαδινό), σιτηρά, σαλιγκάρια, ντομάτα, καπνός, μέλι, όσπρια, στέβια, υπερτροφές, αμπελουργία, δασικά προϊόντα. Στον τομέα της μεταποίησης παράγονται γλυκαντικές ουσίες από στέβια, κρασί, μαρμελάδες από υπερτροφές και αποξηραμένα προϊόντα, στερεά καύσιμα (πέλετς) και ενέργεια. Στον τομέα των υπηρεσιών καταγράφονται υπηρεσίες προς αγροτικές εκμεταλλεύσεις, εμπορία φαρμάκων, εμπορία αγροτικών εφοδίων, χρηματοπιστωτικές, (αγρο) τουρισμός, πρόνοια και καταπολέμηση των διακρίσεων, θέατρο και στέγαση και απασχόληση προσφύγων.

Στο οικοσύστημα συμμετέχουν ως μέλη πάνω από 11.000 πολίτες του νομού Καρδίτσας σε επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας και επιπλέον 5.000 πολίτες σε φορείς της ευρύτερης Κοινωνίας των Πολιτών (σύλλογοι, ενώσεις, Α.Μ.Κ.Ε.). Με βάση τους παραπάνω αριθμούς, το 13% επί του συνολικού πληθυσμού έχει σχέση με τις δραστηριότητες της Κ.Α.Λ.Ο. Οι μόνιμοι εργαζόμενοι (μη μέλη) του οικοσυστήματος είναι 105, ενώ οι εποχιακοί εργαζόμενοι είναι 68. Ο κύκλος εργασιών ανέρχεται σε πάνω από 65 εκ. ευρώ για το έτος 2016, αντιπροσωπεύοντας περίπου το 6,4% του Α.Ε.Π. του νομού Καρδίτσας. Συνολικά, οι φορείς Κ.Α.Λ.Ο. αντικατοπτρίζουν ένα πολλαπλάσιο κοινωνικό αντίκτυπο στην τοπική κοινωνία. Παρακάτω επιχειρείται μια συνοπτική περιγραφή των βασικών εγχειρημάτων όπου θεωρούνται «κομβικοί σταθμοί» για την κατανόηση του τρόπου αλληλεπίδρασης του οικοσυστήματος.

Αρχικά, η Ενεργειακή Συνεταιριστική Εταιρεία Καρδίτσας, ως αστικός συνεταιρισμός «ανοιχτού κεφαλαίου» ιδρύθηκε το 2010 όπου εγγράφηκαν 350 μέλη και κάθε μέλος επένδυσε χίλια ευρώ ανά μετοχή. Σκοπός της Ε.Σ.Ε.Κ. είναι η παραλαβή ξυλώδους βιομάζας (πριονίδι, υπολείμματα ξύλευσης κλπ.), η κατάλληλη επεξεργασία και συμπίεση της για την παραγωγή pellet και η διάθεση τους στην τοπική αγορά. Η Ε.Σ.Ε.Κ. τον Απρίλιο του 2012 αγόρασε τη δική της γη, συμπεριλήφθηκε στο τοπικό

πρόγραμμα L.E.A.D.E.R. για επένδυση ύψους 500 χιλιάδων ευρώ, ενώ έχουν ήδη ολοκληρωθεί οι κατασκευαστικές εργασίες της πρώτης μονάδας.

Επίσης, ο Α.Σ. παραγωγής και εμπορίας υπερτροφών Εύκαρπον – Hellenic Superfoods ξεκίνησε το 2010. Συμμετέχουν 115 εγγεγραμμένα μέλη και καλλιεργούνται περισσότερα από 500 στρέμματα με φυτά που παράγουν «υπερτροφές» (Μύρτιλο, Γκότζι, Αρώνεια, Ιπποφαές). Το «Εύκαρπον» έγινε ο πρώτος συνεταιρισμός παραγωγής φρέσκων υπερτροφών, που καθετοποίησε τις παραγωγικές του δυνάμεις, εισερχόμενος στον τομέα της μεταποίησης με ιδιόκτητο εργοστάσιο επεξεργασίας από το 2015. Έχει δημιουργήσει 24 κωδικούς καινοτόμων προϊόντων, όπως μαρμελάδες και αφυδατωμένα superfoods, μπάρες δημητριακών, χυμούς, μαρμελάδες χαμηλού γλυκαιμικού δείκτη με πρώτη ύλη τις εγχώρια παραγόμενες υπερτροφές.

Ακόμα, ο Α.Σ. Στέβιας Καρδίτσας ξεκίνησε το 2012. Σήμερα είναι εγγεγραμμένα 60 μέλη, τα οποία καλλιεργούν δοκιμαστικά στέβια σε έκταση 450 στρεμμάτων. Σκοπός του Α.Σ.Υ.Σ.Τ. είναι η παραγωγή, μεταποίηση, συσκευασία και εμπορία προϊόντων στέβιας. Ολοκληρώθηκε η επένδυση 260 χιλιάδων ευρώ από το πρόγραμμα L.E.A.D.E.R. και έχει αποκτήσει το πρώτο, επί ευρωπαϊκού εδάφους, εργοστάσιο παραγωγής γλυκαντικών και προϊόντων στέβιας. Έχουν αρχίσει οι δοκιμές παραγωγής και με αυτόν τον τρόπο, η στέβια μπαίνει σε πλήρως καθετοποιημένη παραγωγή, από την καλλιέργεια στον ελληνικό αγρό μέχρι την τελική μεταποίηση και διανομή. Η μονάδα θα παράγει γλυκοζίτες στεβιόλης με εκχύλιση ξερών φύλλων, που παράγονται από φυτά στέβιας, τα οποία καλλιεργούνται από τα μέλη του συνεταιρισμού.

Επιπροσθέτως, ο Α. Σ. Σαλιγκαροτρόφων Καρδίτσας (με διακριτικό τίτλο «Πανελλήνιος Συνεταιρισμός Σαλιγκαροτρόφων») ιδρύθηκε το Δεκέμβριο του 2010 από εκτροφείς σαλιγκαριών που αποφάσισαν να συνεργαστούν για να λύσουν από κοινού θέματα εκτροφής και προώθησης των σαλιγκαριών. Τέσσερα χρόνια μετά την ίδρυση, αποφασίστηκε η κύρια δραστηριότητα του συνεταιρισμού να είναι η μεταποίηση και τυποποίηση της παραγωγής των μελών και η δημιουργία και διάθεση ποιοτικών προϊόντων σαλιγκαριού με προστιθέμενη αξία. Τα προϊόντα του συνεταιρισμού διατίθενται πλέον σε γνωστές αλυσίδες σούπερ μάρκετ και σε παντοπωλεία της Ελλάδας, αλλά το μεγαλύτερο ποσοστό των προϊόντων εξάγεται στην Γαλλία. Άλλες χώρες εξαγωγής είναι η Κύπρος και η Ιταλία. Ο συνεταιρισμός σήμερα αριθμεί 35 μέλη από διάφορες περιοχές της Ελλάδας με εκτροφεία όλων των τύπων και φιλοδοξεί να συγκεντρώσει όλους τους εκτροφείς σαλιγκαριών πανελληνίως.

Τέλος, η Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας ιδρύθηκε το 1994 ως πιστωτικός συνεταιρισμός. Από το 1998 λειτουργεί ως Συνεταιριστική Τράπεζα και σήμερα αριθμεί πάνω από 9.000 μέλη. Είναι μέλος του F.E.B.E.A. και είναι η μοναδική τράπεζα που ενίσχυσε τις τοπικές και κοινωνικές επιχειρήσεις την περίοδο της κρίσης, σημείωσε αύξηση των χορηγήσεων και δεν χρειάστηκε ανακεφαλαιοποίηση από το κράτος. Ο ρόλος της Συνεταιριστικής Τράπεζας Καρδίτσας στο οικοσύστημα είναι κομβικός, διότι σε συνεργασία με την Αναπτυξιακή Καρδίτσας έχουν δημιουργήσει ένα ολοκληρωμένο μοντέλο στήριξης των επιχειρήσεων της Κ.Α.Λ.Ο., όπως περιγράφεται και στην επόμενη ενότητα.

Ο δεύτερος πυλώνας του οικοσυστήματος βασίζεται στους δημόσιους φορείς που αναγνωρίζουν, ρυθμίζουν και υποστηρίζουν τους φορείς της Κ.Α.Λ.Ο., που στην περίπτωση της Καρδίτσας το ρόλο αυτό εκπληρώνει η Αναπτυξιακή Καρδίτσας ως Αναπτυξιακή Ανώνυμη Εταιρεία Ο.Τ.Α. και Ν.Π.Ι.Δ. Η ΑΝ.ΚΑ. ιδρύθηκε το 1989 με σκοπό να υποστηρίζει τους τοπικούς φορείς και να εισάγει γνώση και καινοτομία στο τοπικό παραγωγικό σύστημα. Η έντονη υποστήριξη των κοινωνικών επιχειρήσεων ξεκίνησε από το 1994 όπου και ξεκίνησε να λειτουργεί η αποκαλούμενη «θερμοκοιτίδα συνεργατισμού» της ΑΝ.ΚΑ, μέσα από την παροχή φιλοξενίας και υποστήριξης σε Συνεταιρισμούς Γυναικών και τη φιλοξενία του τότε Πιστωτικού Αναπτυξιακού Συνεταιρισμού που μετεξελίχθηκε στην Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας. Ο ρόλος της ΑΝ.ΚΑ. στο οικοσύστημα είναι κεντρικός μέσα από τις υπηρεσίες που προσφέρει, όπως αναλύεται και στην επόμενη ενότητα. Ο στόχος της είναι η εισαγωγή καινοτομίας με σεβασμό στο περιβάλλον και την τόνωση της κοινωνικής συνοχής.

Σήμερα, ο πρόεδρος του Δ.Σ. της ΑΝ.ΚΑ. είναι ο νυν Δήμαρχος της Καρδίτσας κ. Φώτης Αλεξάκος. Το συνολικό μετοχικό κεφάλαιο ανέρχεται σε 771.195 ευρώ με το δήμο Καρδίτσας να κατέχει το 26,5% των μετοχών, τη Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας το 15,9% και την Περιφέρεια Θεσσαλίας το 9,9%. Επίσης, στο μετοχικό κεφάλαιο συμμετέχουν με μικρότερα ποσοστά η Περιφερειακή Ένωση Δήμων Θεσσαλίας, η Ε.Α.Σ.Κ., το Επιμελητήριο Καρδίτσας, οι λοιποί δήμοι του νομού Καρδίτσας, ο δήμος Δομοκού και ο δήμος Φαρσάλων. Το διοικητικό συμβούλιο της ΑΝ.ΚΑ. λειτουργεί ως «πολιτικό στρατηγείο σχεδιασμού» με τη συμμετοχή όλων των μελών της τοπικής εταιρικής σχέσης.

3.4.2 Οι έξι παράγοντες διαμόρφωσης του οικοσυστήματος

Ο πρώτος παράγοντας αφορά την πολιτική αναγνώριση των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. και τις νομικές μορφές που έχουν αναγνωριστεί σε εθνικό επίπεδο, κάτι που έχει ήδη αναλυθεί στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας. Συνοπτικά, οι νέοι νόμοι 4383/2016 περί αγροτικών συνεταιρισμών, 4430/2016 περί Κ.ΑΛ.Ο. και 4513/2018 περί ενεργειακών κοινοτήτων, καθώς και η σύσταση της Ε.Γ.Κ.ΑΛ.Ο. έχουν αναμφισβήτητα συνεισφέρει στην προώθηση της Κ.ΑΛ.Ο. και συνεπώς στην πολιτική της αναγνώριση.

Ωστόσο, ένα από τα βασικότερα εμπόδια που αναφέρει ο κ. Μπέλλης, αλλά και οι εκπρόσωποι των συνεταιρισμών, είναι η ύπαρξη περιοριστικών κριτηρίων για να θεωρηθεί ένας συνεταιρισμός φορέας Κ.ΑΛ.Ο. με αποτέλεσμα να αποκλείονται από το πεδίο πολλές κοινωνικές επιχειρήσεις που στα περισσότερα κράτη- μέλη της Ε.Ε. θεωρούνται φορείς Κ.ΑΛ.Ο. Επίσης, ο κατακερματισμός της συνεταιριστικής νομοθεσίας, κάτι που έχει εντοπίσει και η Ε.Γ.Κ.ΑΛ.Ο. (2018) στην ετήσια έκθεση της, επιφέρει δυσμενείς συνέπειες στη συγκρότηση του οικοσυστήματος, όπως αναλύεται και παρακάτω. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο κ. Μπέλλης «επειδή στην Ελλάδα κάθε υπουργείο έχει το δικό του νόμο για τους συνεταιρισμούς έχει επιβληθεί μία από τα πάνω διάσπαση του συνεταιριστικού κινήματος- θεσμική διάσπαση».

Από την άλλη, παρατηρείται και μια «bottom up» δραστηριότητα στο ζήτημα της πολιτικής αναγνώρισης των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. από το οικοσύστημα στην Καρδίτσα, καθώς η ΑΝ.ΚΑ. συμμετείχε στη διαβούλευση⁴⁷ του Ν. 4430/2016 προτείνοντας την απαλοιφή των περιορισμό στην ένταξη φορέων στην Κ.ΑΛ.Ο., καθώς με την εξαίρεση των αγροτικών και αστικών συνεταιρισμών χάνεται η δυνατότητα δημιουργίας τοπικών οικοσυστημάτων. Όπως ανέφερε χαρακτηριστικά ο κ. Μπέλλης «θα δοθεί η δυνατότητα για ευρύτερες συνεργασίες στο χώρο της κοινωνικής οικονομίας, κάτι που ο πολυ-διασπασμένος συνεταιριστικός τομέας στη χώρα μας έχει να δει από την ίδρυση του».

Ο δεύτερος παράγοντας, ο οποίος παίζει ρόλο στη διαμόρφωση του οικοσυστήματος, είναι η δυνατότητα πρόσβασης των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. στην αγορά, τόσο του δημόσιου, όσο και του ιδιωτικού τομέα. Αρχικά, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ο δήμος Καρδίτσας είναι ένας δήμος που στοχεύει στην προώθηση της Κ.ΑΛ.Ο. και αυτό αποδεικνύεται τόσο από τη συμμετοχή του στην ΑΝ.ΚΑ., όσο και από το γεγονός ότι είναι μέλος του δικτύου R.E.V.E.S. Ωστόσο, η πρόσβαση των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. στην αγορά του δήμου Καρδίτσας μέσω των δημοσίων συμβάσεων είναι επί της ουσίας μη

⁴⁷ ομιλία του εκπροσώπου της ΑΝ.ΚΑ. στη συνεδρίαση της Διαρκούς Επιτροπής Κοινωνικών Υποθέσεων, Πρακτικό Συνεδρίασης 12/10/2016, σ. 34, <https://bit.ly/2Ht18pA> (πρόσβαση 08/12/2018)

ενεργή. Ο δήμος δεν έχει ακόμα υιοθετήσει τις κοινωνικά υπεύθυνες δημόσιες συμβάσεις, όπως αυτές αναλύθηκαν στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας. Ακόμα και στην περίπτωση της προσωρινής στέγασης προσφύγων, όπου η ΑΝ.ΚΑ. σύναψε σύμβαση συνεργασίας με την Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους πρόσφυγες, με χρηματοδότηση της Πολιτικής Προστασίας και Ανθρωπιστικής Βοήθειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης δε φαίνεται να προωθούνται οι φορείς Κ.Α.Λ.Ο. στην υποστήριξη των εν λόγω έργων.

Επίσης, ο δήμος Καρδίτσας δεν έχει προχωρήσει σε δημόσιες συμβάσεις έργων ανατιθέμενες κατ' αποκλειστικότητα σε φορείς Κ.Α.Λ.Ο., καθώς τα εμπόδια για την εφαρμογή του νόμου είναι ανυπέρβλητα, ιδίως μετά την απαγορευτική απόφαση του Ελεγκτικού Συνεδρίου, η οποία ήδη αναφέρθηκε στο δεύτερο κεφάλαιο. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο κ. Μπέλλης «ο δήμος θα ήθελε πάρα πολύ να προωθήσει αυτού του είδους τις συμβάσεις. Ο νόμος μπορεί να λέει ότι αν γίνει μια προγραμματική, αυτή μπορεί να ανατεθεί απ' ευθείας σε Κοιν.Σεπ. Αν όμως, πάει στην επίτροπο θα καταπέσει. Η επίτροπος το έχει δηλώσει ξεκάθαρα εδώ στην περιοχή. Ο νόμος το προβλέπει. Ο νόμος όμως, έχει τόσα παραθυράκια που στην πράξη δεν μπορεί να εφαρμοστεί. Σε περιφερειακό επίπεδο δεν μπορούν να γίνουν τέτοια πράγματα. Είναι τόσο βαριά η γραφειοκρατία και τόσο δύσκαμπτη η κρατική διοίκηση που δεν αφήνει να γίνουν τέτοια πράγματα. Και ας έχει το μέγιστο κοινωνικό όφελος, δεν το καταλαβαίνουν. Ο νόμος τι λέει; Ότι θα πρέπει να γίνει διαγωνισμός, δεν πρέπει να γίνει ανάθεση. Άρα πρέπει να κάνεις διαγωνισμό. Αν κάνεις διαγωνισμό όμως, πως μία ομάδα ατόμων με ειδικές ανάγκες μπορεί να ανταγωνισθεί κάποιους που έχουν και τα κεφάλαια και τη δυνατότητα να επηρεάσουν με άλλους τρόπους; Θα χτυπήσουν ανταγωνιστικά την τιμή και τελείωσε».

Η πρόσβαση των φορέων Κ.Α.Λ.Ο. στην ιδιωτική αγορά της Καρδίτσας ενισχύεται μέσα από τις εκθέσεις προϊόντων που διοργανώνουν ανά διαστήματα ο Δήμος Καρδίτσας σε συνεργασία με άλλους φορείς, όπως η Περιφέρεια Θεσσαλίας και το Επιμελητήριο Καρδίτσας. Επίσης, όσο περισσότερο αυξάνεται η δυναμική του οικοσυστήματος συνεργατισμού, τόσο αυξάνεται το κύρος, η φερεγγυότητα και η αξιοπιστία των συνεταιρισμών στην κοινή γνώμη. Έτσι, αποκτάται μεγαλύτερη πρόσβαση των φορέων Κ.Α.Λ.Ο. στην τοπική αγορά και η εμβέλεια τους στην εθνική και διεθνή αγορά μεγεθύνεται. Υπάρχουν βέβαια και συνεταιρισμοί οι οποίοι ανέφεραν ότι οι συνέπειες της κρίσης στην καταναλωτική ζήτηση και η υπερ-φορολόγηση

δημιουργούν ένα ασφυκτικό πλαίσιο το οποίο δυσχεραίνει ιδιαίτερα την πρόσβαση τους στις αγορές.

Ο τρίτος παράγοντας αναφέρεται στο δημοσιονομικό πλαίσιο και τη δημόσια υποστήριξη για την έναρξη και μεγέθυνση των φορέων Κ.Α.Λ.Ο. Το δημοσιονομικό πλαίσιο (με την έννοια των φορο-ελαφρύνσεων κλπ.) είναι μια πολιτική που παράγεται από πάνω προς τα κάτω, οπότε οι τοπικοί φορείς δεν έχουν δυνατότητες παρέμβασης. Σε σχέση, όμως, με τη δημόσια υποστήριξη ο ρόλος της ΑΝ.ΚΑ. είναι καθοριστικός για το οικοσύστημα συνεργατισμού στην Καρδίτσα. Η ΑΝ.ΚΑ. παρέχει διοικητική και τεχνική υποστήριξη στις διαδικασίες ίδρυσης μιας κοινωνικής επιχείρησης, φιλοξενία (παραχώρηση χώρου για έδρα), γραμματειακή υποστήριξη στο στάδιο της αρχικής λειτουργίας, υποστήριξη σε τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, συντονισμό των συναντήσεων των μελών ομάδας, υποστήριξη στο σχεδιασμό και υλοποίηση του επιχειρησιακού σχεδίου, κυρίως στη φάση της διαβούλευσης μεταξύ των μελών. Ο σκοπός παρεχόμενων υπηρεσιών είναι να μηδενιστεί το κόστος έναρξης συλλογικών εγχειρημάτων, το οποίο αποτελεί αντικίνητρο για συμμετοχή και δραστηριοποίηση, να τονωθεί το ηθικό των «Κοινωνικών Επιχειρηματιών», να αποκτηθούν οι βασικές γνώσεις και δεξιότητες από τα ιδρυτικά μέλη, να ληφθούν οι πρώτες κρίσιμες συλλογικές αποφάσεις και να δημιουργηθεί μια «ηγετική ομάδα» ικανή να σχεδιάσει και να εφαρμόσει το επιχειρησιακό σχέδιο της Κοινωνικής Επιχείρησης.

Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο κ. Μπέλλης, «η ΑΝ.ΚΑ. δουλεύοντας σαν θερμοκοιτίδα συνεργατισμού έχει δύο άξονες παρέμβασης. Ο πρώτος άξονας αφορά την υποστήριξη του εγχειρήματος για να στηθεί στα πόδια του. Ο δεύτερος άξονας αφορά την υποστήριξη αυτών των εγχειρημάτων που έχουν σταθεί στα πόδια τους, να δικτυωθούν μεταξύ τους και να αναπτύξουν κοινές υπηρεσίες. Ο πρώτος άξονας παράγει μέλη, δημιουργεί υποψήφια μέλη ή μέλη στο οικοσύστημα, ενώ ο δεύτερος άξονας δημιουργεί το ίδιο το οικοσύστημα που είναι σχέσεις μεταξύ μελών και οι κοινές υπηρεσίες που παρέχουν». Για παράδειγμα, η ΑΝ.ΚΑ. προσέφερε σημαντικές υποστηρικτικές υπηρεσίες στον Α.ΣΥ.ΣΤ., στο Εύκαρπον και στον Α.Σ. Οσπρίων Ψυχανθός (εικόνα 14).

Συμπερασματικά, η ΑΝ.ΚΑ. λειτουργεί ως «business developer support center», το οποίο προσπαθεί να οδηγήσει τα εγχειρήματα στην επιθετική ετοιμότητα, τη συγκρότηση της ομάδας της συμφωνίας για την αποτύπωση της έκδοσης στο καταστατικό, τη δημιουργία του business model στην αρχή και του business plan στη συνέχεια. Οπότε, η ΑΝ.ΚΑ. παρέχει μεταξύ άλλων, συμβουλευτική και τεχνική

υποστήριξη, τόσο σε εγχειρήματα που προσπαθούν να ξεκινήσουν, όσο και σε εγχειρήματα που προσπαθούν να μεγεθυνθούν.

	ΑΣΥΣΤ	ΕΥΚΑΡΙΠΟΝ	ΨΥΧΑΝΘΟΣ
Αρχική ιδέα	Πρωτοβουλία των γεωργών	Πρωτοβουλία των γεωργών	Πρωτοβουλία των γεωργών
Εμπνευση	Διευκόλυνση Δικτύωσης (ενημερωτικά σεμινάρια)	Διευκόλυνση Δικτύωσης (ενημερωτικά σεμινάρια)	Διευκόλυνση Δικτύωσης (ενημερωτικά σεμινάρια)
Σχεδιασμός	Καμία υπηρεσία	Καμία υπηρεσία	Τεχνική υποστήριξη (υπηρεσίες θερμοκοιτίδας)
Ανάπτυξη – Υλοποίηση	Διευκόλυνση Δικτύωσης Τεχνική Υποστήριξη (υπηρεσίες θερμοκοιτίδας) Δόμηση Ικανοτήτων (εκπαιδεύσεις) Πρόσβαση σε Πόρους (Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας, Leader) Συνηγορία, (παράσταση στην πολιτική ηγεσία)	Διευκόλυνση Δικτύωσης Τεχνική Υποστήριξη (υπηρεσίες θερμοκοιτίδας) Δόμηση Ικανοτήτων (εκπαιδεύσεις) Πρόσβαση σε Πόρους (Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας, Leader)	Διευκόλυνση Δικτύωσης Τεχνική Υποστήριξη (υπηρεσίες θερμοκοιτίδας) Δόμηση Ικανοτήτων (εκπαιδεύσεις)

Εικόνα 13: Οι υποστηρικτικές υπηρεσίες της ΑΝ.ΚΑ., η λειτουργία και οι ακολουθούμενες πρακτικές υποστήριξης (Κουτσούρης & Ζαροκόστα, 2018)

Ο τέταρτος παράγοντας για τη διαμόρφωση του οικοσυστήματος συνεργατισμού αναφέρεται στην πρόσβαση χρηματοδότησης. Στην Ελλάδα, όπου ο τομέας της Κ.Α.Λ.Ο. δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος και η πρόσβαση των φορέων του σε χρηματοδοτικά εργαλεία είναι περιορισμένη. Επίσης, σε επίπεδο κεντρικής διοίκησης και κρατικού προϋπολογισμού η δυνατότητα χρηματοδότησης είναι περιορισμένη (αν όχι μηδενική), λόγω των δημοσιονομικών περιορισμών.

Στην περίπτωση όμως του οικοσυστήματος στην Καρδίτσα, η Συνεταιριστική Τράπεζα έχει καταφέρει, σε συνεργασία με την ΑΝ.ΚΑ., να εξασφαλίζει την απαραίτητη χρηματοδότηση στις κοινωνικές επιχειρήσεις. Αναδύονται λοιπόν, δύο κομβικοί ρόλοι, που έχουν ανατεθεί και έχουν συμφωνηθεί από τους τοπικούς φορείς. Ο πρώτος ρόλος κατέχεται από την ΑΝ.ΚΑ. ως θερμοκοιτίδα συνεργατισμού που ήδη αναλύθηκε παραπάνω. Η συνεταιριστική τράπεζα κατέχει το ρόλο του χρηματοδότη του κάθε συλλογικού εγχειρήματος, το οποίο όταν δημιουργηθεί, οι συνεταιριστικές μερίδες του θα κατατεθούν στην τράπεζα. Έτσι, υπάρχει διαφάνεια στα οικονομικά του κάθε

συνεταιρισμού και δημιουργείται πίστη και κλίμα εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών του. Η Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας με τη συμμετοχή της στο οικοσύστημα συνεργατισμού αποτελεί τον σταθερό αναπτυξιακό βραχίονα της περιοχής και διασφαλίζει επαρκή κρίσιμη μάζα χρηματοοικονομικών πόρων.

Μέσα από την υποστήριξη της Συνεταιριστικής Τράπεζας Καρδίτσας καθίσταται εφικτή η πρόσβαση στα ευρωπαϊκά προγράμματα του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου. Για παράδειγμα, μέσω του bottom-up τοπικού προγράμματος «Στρατηγική της Τοπικής Ανάπτυξης με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων», το οποίο σε τοπικό επίπεδο σχεδιάζει και υλοποιεί η ΑΝ.ΚΑ., δύο από τους συνεταιρισμούς (Εύκαρπον και ΑΣΥΣΤ) άντλησαν χρηματοδότηση για την κατασκευή των μονάδων επεξεργασίας της πρώτης ύλης τους σε ποσοστό 50% των επιλέξιμων δαπανών τους (Κουτσούρης & Ζαροκόστα, 2018). Η Τράπεζα υποστηρίζει την τοπική επιχειρηματικότητα με την έκδοση εγγυητικών επιστολών και την χορήγηση βραχυπρόθεσμου δανεισμού έναντι της επιχορήγησης στους δικαιούχους του προγράμματος. Επίσης, σε πορεία υλοποίησης μπαίνει το Τ.Α.Π.ΤΟ.Κ. και για την επόμενη περίοδο, καθώς εγκρίθηκε η τραπεζική διαχείριση μέσα από την Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας της εγκεκριμένης δημόσιας δαπάνης (επιχορήγησης) του συγκεκριμένου προγράμματος, όπου ανέρχεται στο ποσό των έξι εκατομμυρίων τριακοσίων χιλιάδων ευρώ και μεταξύ άλλων αφορά και την επιχορήγηση σε επιχειρηματικά σχέδια συλλογικών σχημάτων⁴⁸.

Τέλος, στην προσπάθεια της εξεύρεσης νέων χρηματοδοτικών καινοτομιών με πρωτοβουλία από τα κάτω η Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας, η Συνεταιριστική Τράπεζα Ηλείου, η Συνεταιριστική Τράπεζας Χανίων και η ΑΝ.ΚΑ. προχώρησαν στην ίδρυση του μη κερδοσκοπικού φορέα με επωνυμία «Αστική Εταιρεία Διασφάλιση Ποιότητας και Δικτύου Επιχειρήσεων Κοινωνικής και Μικρομεσαίας Οικονομίας (see.gr)» με έδρα στην Καρδίτσα⁴⁹. Σκοπός της πρωτοβουλίας είναι η προσέλκυση και κινητοποίηση κεφαλαίων και άλλων πόρων για την υποστήριξη και ανάπτυξη των Κοινωνικών Επιχειρήσεων, καθώς και πολύ μικρών ή μικρών επιχειρήσεων, ώστε αυτές να καταστούν βιώσιμες και ικανές να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τους διαθέσιμους οικονομικούς πόρους. Η ίδρυση του φορέα είναι το πρώτο βήμα προς την ανάπτυξη ενός «Ελληνικού Ταμείου Εγγυοδοσίας Κοινωνικών Επιχειρήσεων», το οποίο θα είναι

⁴⁸ Υπογραφή σύμβασης για το LEADER Μεταξύ ΑΝ.ΚΑ. και Συνεταιριστικής Τράπεζας Καρδίτσας. <http://www.ert.gr/perifereiakoi-stathmoi/volos/ypografi-symvasis-metaxy-ka-ke-syneteristikis-trapezas-karditsas-gia-leader/?fbclid=IwAR1Zy2-0kcQu93yWFq3cIwvTYq1NzRSsRpmRzLuWvCZkKWjTEZ9EtrWGECc> (πρόσβαση 08/12/2018)

⁴⁹ <http://www.see-gr.eu/site/index.php/el/> (πρόσβαση 08/12/2018)

προσαρμοσμένο στις ανάγκες των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα.

Ο πέμπτος παράγοντας για τη διαμόρφωση του οικοσυστήματος συνεργατισμού αφορά τα δίκτυα και τους μηχανισμούς αμοιβαίας υποστήριξης. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των νέων συνεταιρισμών είναι ότι βρίσκονται σταθερά προσανατολισμένοι στη μεταξύ τους συνεργασία και τη δικτύωση, ανεξάρτητα από την ηλικία, το μέγεθος ή το κλάδο στον οποίο δραστηριοποιούνται. Ιδιαίτερος στην Καρδίτσα φαίνεται να επιβιώνει η κουλτούρα του διαλόγου και της επίλυσης των συγκρούσεων. Έτσι, έχει δημιουργηθεί ένα πυκνό σύμπλεγμα σχέσεων συνεργασίας, όπου με βάση αυτό διαμορφώνεται τελικά το ίδιο το οικοσύστημα συνεργατισμού.

Ωστόσο, η δικτύωση μεταξύ των κοινωνικών επιχειρήσεων είναι μια ιδιαίτερος απαιτητική υπόθεση, καθώς δεν είναι καθόλου εύκολη η συνεργασία μεταξύ όλων των μελών. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο κ. Κεντρόπουλος⁵⁰, Γραμματέας του Δ.Σ. του Α. Σ. Σαλιγκαροτρόφων, «στην αρχή υπάρχει πάντα η καλή διάθεση να γίνουν συλλογικές προσπάθειες για την αντιμετώπιση των διαφόρων προβλημάτων. Στην πορεία όμως, για κάποιο λόγο, οι συμμετοχές δεν είναι πλέον ενεργές και οι προσπάθειες ουσιαστικά σταματούν. Κάποιοι λόγοι ίσως είναι οι εξής: ο κάθε συνεταιρισμός έχει διαφορετικό αντικείμενο και έχει να ασχοληθεί με πολλά άλλα βασικά θέματα. Οπότε θα πρέπει να τεθεί μία σειρά προτεραιοτήτων, ώστε να αφιερωθεί ο αντίστοιχος χρόνος σε όλα αυτά τα θέματα. Και εννοείται ότι ταυτόχρονα, ο καθένας ατομικά έχει και τις δικές του προσωπικές εργασίες και λοιπές ασχολίες. Επίσης, ο κάθε συνεταιρισμός αποτελείται από πολλά μέλη με ό,τι συνεπάγεται από αυτό, διαφορετικοί χαρακτήρες, διαφορετικές γνώμες, διαφορετικές θέσεις και εργασίες για το κάθε μέλος κλπ. Δηλαδή υπάρχει ήδη μία ομάδα που συγκεντρώνει πολλούς διαφορετικούς ανθρώπους, πόσο μάλλον να συμμετάσχει σε μία δεύτερη. Ακόμα, αρκετοί θέλουν να δουν πρώτα ένα αποτέλεσμα για να συμμετάσχουν σε μία δράση. Εδώ όμως οδηγούμαστε σε ένα φαύλο κύκλο: πως θα υπάρχει δράση και αποτέλεσμα, αν δεν υπάρχει συμμετοχή;». Επίσης, ο κ. Κωτσιόπουλος, πρόεδρος του Δ.Σ. του Εύκαρπον Hellenic Superfoods, υπογραμμίζει ότι το οικοσύστημα προχωράει ως ιδέα, αλλά η συνέργεια απαιτεί χρόνο, καθώς αναδύονται σημαντικά προβλήματα που εκκινούν από το νομοθετικό πλαίσιο και καταλήγουν στις ιδιαίτερες προκλήσεις που

⁵⁰ Πρόκειται για προσωπικές απόψεις ως μέλος του συνεταιρισμού και του Δ.Σ. Οι απαντήσεις δεν εκπροσωπούν απαραίτητα τις απόψεις του υπόλοιπου Δ.Σ. και του συνεταιρισμού.

αντιμετωπίζει κάθε συνεταιρισμός και την κουλτούρα των μη ενεργών μελών που δεν παίρνουν μέρος στις συμμετοχικές διαδικασίες.

Σε γενικές γραμμές, όλοι συνηγορούν ότι η συνέργεια του οικοσυστήματος υφίσταται σε συμβουλευτικό επίπεδο, δίχως να υπάρχουν αξιόλογα αποτελέσματα στη συνεργασία σε υλική βάση, μέσω χρήσης κοινών υπηρεσιών (όπως κοινός νομικός σύμβουλος ή λογιστής) ή σε επίπεδο παραγωγής. Ένα βασικό εμπόδιο αφορά στη συνεργασία μεταξύ διαφορετικού τύπου φορέων Κ.Α.Λ.Ο. Οικοσύστημα συνεργατισμού δε σημαίνει για παράδειγμα ένα δίκτυο αποκλειστικά αγροτικών συνεταιρισμών. Η δικτύωση αφορά όλους τους φορείς της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας ανεξάρτητα από τη νομική μορφή, όλους όσους έχουν σχέση άμεσα ή έμμεσα με το παραγωγικό σύστημα. Αυτό όμως έχει ένα πολύ μεγάλο εμπόδιο, τη θεσμική διάσπαση του συνεταιριστικού κινήματος, όπως έχει ήδη περιγραφεί ανωτέρω. Όπως αναφέρει ο κ. Μπέλλης, «δεν προκύπτει δια- συνεταιριστική δικτύωση νομοθετικά, δηλαδή ένας αγροτικός συνεταιρισμός με μια ενεργειακή κοινότητα και μία Κοιν.Σ.Επ. δε μπορούν να κάνουν ένωση. Όταν πηγαίνουμε στους δασικούς συνεταιρισμούς και τους προτείνουμε να σχεδιάσουμε την εφοδιαστική αλυσίδα της βιομάζας μαζί με την Ε.Σ.Ε.Κ. και μαζί με τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, γιατί και αυτοί παράγουν υπολείμματα, μας απαντάνε τι δουλειά έχουμε με αγροτικούς συνεταιρισμούς και με αστικούς συνεταιρισμούς, εμείς είμαστε άλλο πράγμα, εμείς είμαστε δασικοί συνεταιρισμοί. Δεν αναγνωρίζει ο ένας στο πρόσωπο του άλλου ότι είναι και οι δυο συνεταιρισμοί και γι' αυτό φταίει το κράτος. Αυτό είναι το μεγαλύτερο εμπόδιο. Όλα τα άλλα εμπόδια ξεπερνιούνται. Όλα. Η αδυναμία ή αν θες η παρεμπόδιση, μην πω η απαγόρευση, της συνεργασίας μεταξύ αυτών δεν δίνει λύση στην επιχειρησιακή οργάνωση την κοινών υπηρεσιών».

Τέλος, ο έκτος παράγοντας για τη διαμόρφωση του οικοσυστήματος συνεργατισμού αφορά την έρευνα, την εκπαίδευση και την ανάπτυξη δεξιοτήτων. Αποτελεί έναν εξίσου σημαντικό παράγοντα, καθώς η καινοτομία είναι απαραίτητο στοιχείο για τη βιωσιμότητα των φορέων Κ.Α.Λ.Ο. Επίσης, η ανάπτυξη δεξιοτήτων είναι αναγκαία, καθώς μέσα από τις χαμηλές διοικητικές ικανότητες των μελών η κοινωνική επιχείρηση καταλήγει στο να μιμείται τις πρακτικές των κερδοσκοπικών εταιρειών, απεμπολεί τα χαρακτηριστικά της πλεονεκτήματα. Οπότε, είναι κομβικό για όλα τα μέλη της κοινωνικής επιχείρησης να εξοικειωθούν με τα εναλλακτικά μοντέλα management που είναι απαραίτητα για την ανάπτυξη της (Borzaga & Galera, 2016).

Η ΑΝ.ΚΑ. εμφανίζει και εδώ κεντρικό ρόλο, καθώς διαθέτει ένα ευρύ δίκτυο συνεργατών και ένα ευρύτατο δίκτυο γνωριμιών σε Α.Ε.Ι. και ερευνητικά κέντρα. Είναι έτσι σε θέση, σε περίπτωση που ως οργανισμός δεν διαθέτει την απαραίτητη γνώση και τεχνογνωσία να απευθυνθεί σε ένα πλήθος ειδικών και να εντοπίσει τους πιο κατάλληλους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Α.ΣΥ.ΣΤ. και η στρατηγική του σύνδεση με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και το Α.Τ.Ε.Ι. Λάρισας, όπου αναπτύχθηκε η παραγωγή γλυκοζιτών στεβιόλης από ξερά φύλλα στέβιας με καινοτόμο μέθοδο πράσινης τεχνολογίας χωρίς τη χρήση οργανικών διαλυτών (Κουτσούρης & Ζαροκώστα, 2018).

Σημαντικές επίσης, είναι και οι εκπαιδευτικές υπηρεσίες που προσφέρει η θερμοκοιτίδα προς τα στελέχη αλλά και τα μέλη των νέων συνεταιρισμών, μέσω διαδραστικών εργαστηρίων, σε μια προσπάθεια να υποστηριχθούν στη λειτουργία τους και τη λήψη αποφάσεων. Στόχος είναι να αποφευχθούν τα μοιραία λάθη του παρελθόντος, τα οποία οδήγησαν στην κατάρρευση τόσο των συνεταιρισμών, όσο και της συνεταιριστικής ιδέας, και η υποστήριξη των συνεταιρισμών νέας γενιάς στα πρώτα βήματά τους, ώστε να λειτουργήσουν ως παραδείγματα και για άλλα παρόμοια εγχειρήματα (Κουτσούρης & Ζαροκώστα, 2018).

Τέλος, με πρωτοβουλία της ΑΝ.ΚΑ. έχει πρόσφατα αναπτυχθεί μία ηλεκτρονική εκπαιδευτική πλατφόρμα⁵¹ για την Κ.Α.Λ.Ο. Χρηματοδοτήθηκε από το Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας το οποίο όχι μονάχα αποδέχτηκε την πρόταση της ΑΝ.ΚΑ., αλλά την επέκτεινε περαιτέρω. Η πλατφόρμα αποτελεί επί της ουσίας ένας ηλεκτρονικό δίκτυο μάθησης στο οποίο συμμετέχουν ήδη περισσότεροι από δέκα φορείς Κ.Α.Λ.Ο. και ακαδημαϊκοί.

Μέσα από την ανάλυση του τομέα της Κ.Α.Λ.Ο. σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, αλλά και μέσα από την μελέτη περίπτωση του οικοσυστήματος συνεργατισμού στην Καρδίτσα, επιχειρείται παρακάτω να εξαχθούν συνολικότερα συμπεράσματα και να διαμορφωθούν προτάσεις που συνεισφέρουν στην περαιτέρω ανάπτυξη του τομέα και ειδικότερα σε σχέση με την Τ.Α.

⁵¹ www.kalomathe.gr (πρόσβαση 08/12/2018)

Συμπεράσματα και προτάσεις

Ο τομέας της Κ.ΑΛ.Ο. στην Ελλάδα, αν και δείχνει σημάδια ανάπτυξης και αναγνώρισης, βρίσκεται ακόμα σε πρώιμα στάδια, όπως έχει ήδη αναφερθεί και στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας. Η σύνοψη των συμπερασμάτων από την βιβλιογραφική επισκόπηση και την πρωτογενή έρευνα, όπως και η διάρθρωση των προτάσεων, βασίζονται στο «από τα κάτω προς τα πάνω» πρότυπο ενδογενούς ανάπτυξης (εικόνα 5) και στα στοιχεία κυκλικής διακυβέρνησης (εικόνα 6). Ως εκ τούτου, η ανάλυση διακρίνεται σε τοπικό (μίκρο), δια- περιφερειακό (μέσο) και εθνικό (μάκρο) επίπεδο.

Η δημιουργία του οικοσυστήματος συνεργατισμού προέρχεται από τη συλλογική κατανόηση πιθανών ωφελειών. Με αυτό τον τρόπο, οι φορείς Κ.ΑΛ.Ο. μπορούν να καταναείμουν γεωγραφικά τους τομείς δραστηριοποίησης τους, σύμφωνα με σαφείς αντικειμενικούς στόχους και ανάγκες. Η επιρροή του δικτύου, διαμορφωμένου από οικονομικές, ανθρώπινες και τεχνικές συνεργασίες, δημιουργεί μία ενδο- επιχειρησιακή βαρύτητα και συνείδηση. Η εξέλιξη της δημιουργίας της ομάδας μπορεί να ξεκινήσει με απλά δίκτυα και να εξελιχθεί σε κοινοπραξίες (συνεταιρισμούς συνεταιρισμών), μέχρι και σε ενσωματωμένες οριζόντιες ομάδες (C.I.CO.P.A., 2013).

Αρχικά σε τοπικό επίπεδο, το οικοσύστημα συνεργατισμού στην Καρδίτσα φαίνεται να αποτελεί πρότυπο ως προς τις δυνατότητες ανάπτυξης που μπορεί να έχουν οι φορείς Κ.ΑΛ.Ο. μέσα από τη συμμετοχή τους σε αυτό. Κάτι που αποτυπώνεται και στην έκθεση του British Council (2018), όπου η ΑΝ.ΚΑ. αναφέρεται ως ένας από τους ελάχιστους φορείς της Τ.Α. πανελληνίως που υποστηρίζουν εμπράκτως τους φορείς Κ.ΑΛ.Ο. Κεντρικό ρόλο σε αυτό έχουν τόσο οι χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες της Συνεταιριστικής Τράπεζας Καρδίτσας, όσο και οι υπηρεσίες που προφέρει η ΑΝ.ΚΑ. ως «θερμοκοιτίδα συνεργατισμού». Πιο συγκεκριμένα, παρέχει: συμβουλευτικές, τεχνικές και διοικητικές υπηρεσίες σε εγχειρήματα που βρίσκονται κατά το στάδιο του αρχικού τους σχεδιασμού, φιλοξενία στην έδρα της για την αντιμετώπιση γραφειοκρατικών διαδικασιών και την αρχική λειτουργία των κοινωνικών επιχειρήσεων, τεχνογνωσία μέσω της δικτύωσης με ερευνητικά ιδρύματα και λοιπούς επιστημονικούς φορείς και εκπαιδευτικές υπηρεσίες για τη βελτίωση των διοικητικών δεξιοτήτων των μελών των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. Επίσης, συνεισφέρει καταλυτικά στην αλληλεπίδραση και τη δικτύωση μεταξύ των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. και συνηγορεί υπέρ των συνεταιρισμών στην πολιτική ηγεσία για την επίλυση γραφειοκρατικών κωλυμάτων και την

αποσαφήνιση κανονισμών που παρεμποδίζουν την ανάπτυξη των συλλογικών σχημάτων.

Για την περαιτέρω εδραίωση του οικοσυστήματος συνεργατισμού προτείνεται η παροχή κοινών υπηρεσιών προς και από όλους τους φορείς Κ.ΑΛ.Ο. που συμμετέχουν εντός του. Όλοι οι συνεταιρισμοί δήλωσαν ότι η δικτύωση μεταξύ τους έγκειται έως το συμβουλευτικό επίπεδο, καθώς ανέφεραν πληθώρα εμποδίων, όπως περιγράφηκαν και στο τρίτο κεφάλαιο. Στόχος, λοιπόν, του οικοσυστήματος, όπως αναφέρει και ο κ. Μπέλλης είναι η ανάδειξη κοινών υπηρεσιών σε δύο επίπεδα. Αφενός, υπηρεσίες προς τους φορείς Κ.ΑΛ.Ο. από το ίδιο το οικοσύστημα (όπως κοινός λογιστής, νομικός σύμβουλος και πωλητής) και αφετέρου ώθηση για συμπράξεις μεταξύ των ίδιων των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. Για παράδειγμα, η παροχή βιομάζας από τους δασικούς συνεταιρισμούς προς την Ε.Σ.Ε.Κ. και η παροχή ενέργειας από την Ε.Σ.Ε.Κ. στους αγροτικούς συνεταιρισμούς. Σε αυτό το πλαίσιο κινούνται και οι πρωτοβουλίες για την ίδρυση του χρηματοδοτικού, εγγυητικού φορέα «see.gr» και της εκπαιδευτικής πλατφόρμας «kalomathe.gr».

Επίσης, κρίνεται κομβικό ο Δήμος Καρδίτσας να εφαρμόσει τις δυνατότητες που παρέχει ο Ν. 4430/2016, ώστε να προχωρήσει σε παραχώρηση κινητών και ακίνητων περιουσιακών στοιχείων και να προωθήσει τις κοινωνικά υπεύθυνες δημόσιες συμβάσεις. Θα μπορούσε ακόμα να αναπτύξει έναν στρατηγικό σχεδιασμό για την προώθηση της Κ.ΑΛ.Ο. στην πόλη στα πλαίσια της βέλτιστης πρακτικής του δήμου Βαρκελώνης (εικόνα 7).

Ακόμα, οι ίδιοι οι φορείς Κ.ΑΛ.Ο. στην Καρδίτσα θα πρέπει να μεριμνήσουν ώστε να ενισχυθεί η κουλτούρα των μελών τους ως προς τη συμμετοχή τους στις διαδικασίες δημοκρατικής διοίκησης των συνεταιρισμών, να σχεδιαστεί κατάλληλα η οικονομική και κοινωνική στοχοθεσία τους, να διαμορφωθεί το κατάλληλο και ολοκληρωμένο επιχειρηματικό και επιχειρησιακό σχέδιο και ο κανονισμός λειτουργίας τους. Θα πρέπει να στοχεύουν ώστε να αυξήσουν την παραγωγικότητα των προϊόντων τους, να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών τους, να επιτύχουν αύξηση των εσόδων και κερδοφορία της επιχείρησής τους, να ικανοποιήσουν τις τοπικές και συλλογικές ανάγκες και να εδραιωθούν γενικότερα ως θεσμός με σαφές κοινωνικό αποτύπωμα.

Η μακροπρόθεσμη στρατηγική του οικοσυστήματος συνεργατισμού προτείνεται να επικεντρωθεί στην υπέρβαση των εμποδίων που προκύπτουν από τη «θεσμική διάσπαση». Ως εκ τούτου, προτείνεται η συνεχής διαβούλευση με τους κεντρικούς

φορείς με αίτημα την απόκτηση διακριτής νομικής μορφής με σκοπό την πιο αποτελεσματική υποστήριξη του υφιστάμενου δικτύου, την υποστήριξη της ίδρυσης νέων φορέων Κ.ΑΛ.Ο. και την οργάνωση των κοινών υπηρεσιών και παραγωγικών συμπράξεων. Το ίδιο το οικοσύστημα θα πρέπει να προτείνει το είδος της προτιμότερης νομικής μορφής που θα αποκτήσει, το βέλτιστο τρόπο διοίκησης και το σύστημα εξασφάλισης πόρων και εσόδων. Τούτο, απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή και αποτελεσματικό έλεγχο, ώστε να αποφευχθεί η επανάληψη των αποτυχιών του παρελθόντος που οδήγησαν στη διάλυση του συνεταιριστικού κινήματος.

Σε περιφερειακό επίπεδο κρίνεται ως επιτακτική η ανάγκη δημιουργίας παρόμοιων οικοσυστημάτων συνεργατισμού σε κάθε νομό της χώρας, υπό την προϋπόθεση να υπάρχουν οι κατάλληλες συνθήκες για την εγκατάστασή του, δηλαδή, οι φορείς της Τ.Α. να αντιλαμβάνονται τη σημαντικότητα της Κ.ΑΛ.Ο., να υπάρχει παραγωγική δυναμικότητα στο νομό, να υφίσταται σχετική τοπική συνεργατική κουλτούρα και να δραστηριοποιούνται ήδη κάποια ενεργά συλλογικά εγχειρήματα.

Πιο συγκεκριμένα, μέσα από το πρότυπο της «bottom-up» ενδογενούς ανάπτυξης και των «συνεργαζόμενων χωρικών συστημάτων» έχουν προκύψει τα προγράμματα Τ.Α.Π.ΤΟ.Κ./ L.E.A.D.E.R. από την Ε.Ε., τα οποία αποτελούν ήδη μια σημαντική ευκαιρία για την ώθηση της Κ.ΑΛ.Ο. στις τοπικές κοινωνίες. Η ΑΝ.ΚΑ. έχει καταθέσει πρόταση για τη δια- περιφερειακή συνεργασία με άλλες δεκατρείς αναπτυξιακές εταιρείες (μία σε κάθε περιφέρεια) για τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα. Ο φιλόδοξος στόχος είναι να στηριχθούν οι λοιπές αναπτυξιακές εταιρείες με όλα τα κατάλληλα εργαλεία και να μετατραπούν σε φορείς υποστήριξης ώστε να δημιουργηθούν και άλλα τοπικά οικοσυστήματα συνεργατισμού. Εάν τα οικοσυστήματα συνεργατισμού πληθύνουν και μεγεθυνθούν, τότε θα έχουν και τη δυνατότητα να αντιπροσωπεύουν και να ασκούν πιέσεις σε κεντρικούς δημόσιους φορείς και λοιπούς οργανισμούς και η Κ.ΑΛ.Ο. θα αποκτήσει στέρεες βάσεις στη χώρα.

Επίσης, σε εθνικό επίπεδο είναι ενθαρρυντικό ότι έχει οριοθετηθεί το πεδίο της Κ.ΑΛ.Ο., έχει συσταθεί η Ε.Γ.Κ.ΑΛ.Ο., έχει προβλεφθεί η σύσταση του Ταμείου Κοινωνικής Οικονομίας και γενικότερα φαίνεται ότι η κεντρική διοίκηση έχει αρχίσει να αντιλαμβάνεται τη δυνατότητα συνεισφοράς της Κ.ΑΛ.Ο. στην τοπική οικονομία και τη κοινωνική συνοχή. Ωστόσο, μένουν πολλά ακόμα να υλοποιηθούν σε κεντρικό επίπεδο. Από τη μία πλευρά, η νομική αναγνώριση των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. μέσω του Ν. 4430/2016 έχει συνεισφέρει στην ορατότητα του τρίτου τομέα. Από την άλλη όμως, ορίζοντας μόνο ορισμένες μορφές κοινωνικών επιχειρήσεων ως φορείς Κ.ΑΛ.Ο. και

θεσμοθετώντας αυστηρά κριτήρια για την υπαγωγή των υπολοίπων, δημιουργούνται διακρίσεις μεταξύ των φορέων, αποκλείονται κοινωνικές επιχειρήσεις με σαφή κοινωνικό προσανατολισμό, με τελική συνέπεια τη διάσπαση του τομέα.

Ο κατακερματισμός της συνεταιριστικής νομοθεσίας οδηγεί σε «θεσμική από τα πάνω προς τα κάτω διάσπαση» του συνεταιριστικού κινήματος. Προτείνεται, λοιπόν, η δημιουργία ενός νόμου- πλαισίου (Ε.Γ.Κ.ΑΛ.Ο., 2018), που θα αναγνωρίζει όλες τις μορφές των κοινωνικών επιχειρήσεων ως φορείς Κ.ΑΛ.Ο., σε αντιστοιχία με τη νομοθεσία των υπολοίπων κρατών- μελών της Ε.Ε. Στη συνέχεια οι επιμέρους νόμοι θα εξειδικεύουν για την κάθε κατηγορία φορέα Κ.ΑΛ.Ο. και τα ιδιαίτερα ζητήματα που την αφορούν.

Τέλος, η κεντρική διοίκηση θα πρέπει να προσεγγίσει μέσω της Ε.Γ.Κ.ΑΛ.Ο., τους τοπικούς φορείς και να δημιουργήσει δομές συνεργασίας μεταξύ τους, ώστε η ανάπτυξη του τρίτου τομέα να βασίζεται σε στρατηγικό σχεδιασμό, ο οποίος θα διαμορφώνεται τόσο «από πάνω προς τα κάτω», όσο και «από κάτω προς τα πάνω» υιοθετώντας το πρότυπο της κυκλικής διακυβέρνησης.

Επίλογος

Η κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία συνιστά μια εναλλακτική, τρίτη οικονομία, εφόσον τα βασικά χαρακτηριστικά της διαφέρουν τόσο από εκείνα της δημόσιας/ κρατικής, όσο και της ιδιωτικής/ κερδοσκοπικής οικονομίας. Μέσα σε ένα περιβάλλον χρηματοοικονομικής κρίσης η Κ.Α.Λ.Ο. έχει τη δυνατότητα να διευρυνθεί μέσα από το πρότυπο της «από κάτω προς τα πάνω» ενδογενούς ανάπτυξης και να συνεισφέρει στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής.

Από την άλλη, οι φορείς Κ.Α.Λ.Ο. φαίνεται να αντιμετωπίζουν και οι ίδιοι προβλήματα βιωσιμότητας, λόγω της κρίσης και λοιπών εμποδίων. Οι Ο.Τ.Α. μέσα σε συνθήκες δημοσιονομικής λιτότητας προσπαθούν να ξεπεράσουν τις δικές τους παθογένειες και φαίνεται να μη δίνουν ιδιαίτερη προτεραιότητα για την προώθηση του τομέα. Παραμένει, λοιπόν, η πρόκληση για τους Ο.Τ.Α. σε σχέση με τη χρήση των νομοθετικών εργαλείων για τη πιο στενή συνεργασία με τους φορείς Κ.Α.Λ.Ο. (όπως η παραχώρηση ακινήτων και οι δημόσιες συμβάσεις κοινωνικής αναφοράς).

Η περίπτωση του οικοσυστήματος συνεργατισμού στην Καρδίτσα αποτελεί πρότυπο αποτελεσματικής δικτύωσης μεταξύ των φορέων Κ.Α.Λ.Ο. και της Τ.Α. Η «θερμοκοιτίδα συνεργατισμού» της ΑΝ.ΚΑ. αποτελεί το εκκολαπτήριο για τη γέννηση καινοτόμων εγχειρημάτων Κ.Α.Λ.Ο. και μέσα από τη δικτύωση μεταξύ των φορέων Κ.Α.Λ.Ο., τη διασύνδεση με τη Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας και επιστημονικούς φορείς το οικοσύστημα συνεργατισμού κατορθώνει να γίνει ορατό στην τοπική κοινωνία της Καρδίτσας και όχι μόνο. Η περαιτέρω εμβάθυνση του οικοσυστήματος θα προκύψει μέσα από τη στενότερη δικτύωση μεταξύ των φορέων, δηλαδή, τις συμπράξεις σε παραγωγική βάση και την παροχή κοινών υπηρεσιών από το οικοσύστημα. Τούτο βέβαια, προϋποθέτει την απαλοιφή των εμποδίων, όπως έχει ήδη αναφερθεί.

Ωστόσο, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο κ. Μπέλλης «ένας κούκος δε φέρνει την άνοιξη». Προτείνεται, δηλαδή, η διασπορά της ιδέας του οικοσυστήματος συνεργατισμού, με στόχο να εφαρμοστεί και στις υπόλοιπες περιοχές της χώρας. Σε αυτήν την προσπάθεια οφείλουν να συνεισφέρουν τόσο οι Ο.Τ.Α. (για παράδειγμα μέσω των αναπτυξιακών εταιρειών), όσο και η κεντρική διοίκηση, μέσα από τη συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων στα πλαίσια της κυκλικής διακυβέρνησης. Τελικά, το παράδειγμα του οικοσυστήματος συνεργατισμού πρέπει να «ανθίσει» σε όλους τους νομούς, για την παραγωγική ανασύσταση των περιφερειών της χώρας.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσσα Βιβλιογραφία (περιέχει και μεταφρασμένα έργα):

Αδάμ, Σ. (2017). Συνεργασία Φορέων Κ.Α.Λ.Ο. και Τοπικής Αυτοδιοίκησης: Προκλήσεις και Προοπτικές. *Ηλεκτρονικό Περιοδικό «πρωΤΑση»* 11 (2): 274-276.

Αδάμ, Σ. (2014). *Κοινωνική Οικονομία: Οδηγός Δημιουργίας Κοινωνικών Επιχειρήσεων*. Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδα.

Αδάμ, Σ. (2012). *Κοινωνική Οικονομία, Εργασιακή Ένταξη και Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Εμπειρία των Κοι.Σ.Π.Ε. στην Ελλάδα*. Διδακτορική Διατριβή. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης, Κομοτηνή.

Αδάμ, Σ., Καβουλάκος, Κ.Ι. & Κορνηλάκης Α. (2018). *Το Θεσμικό Πλαίσιο της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας στην Ελλάδα: Η Εμπειρία της Διαβούλευσης και μια Κριτική Αποτίμηση του Νόμου 4430/2016*. Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδα.

Αδάμ, Σ. & Παπαθεοδώρου, Χ. (2010). *Μελέτες (studies): 8. Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνικός Αποκλεισμός: Μια Κριτική Προσέγγιση*. Αθήνα: Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.

Αμπελιώτης, Κ., Αποστολόπουλος, Κ. & Βήκας, Ι. (2018). *Η Κοινωνική Καινοτομία και η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα ως Παράγοντες Ενίσχυσης της Αγροτικής Περιφερειακής Ανάπτυξης*. Πρακτικά 20ου Επιστημονικού Συνεδρίου του Συνδέσμου Ελλήνων Περιφερειολόγων (4-5 Ιουνίου 2018). Αθήνα: Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

Γεώργιας, Κ. (2018). Παρουσίαση στα πλαίσια του μαθήματος *Κοινωνική Επιχειρηματικότητα: Εναλλακτικά Μοντέλα Χρηματοδότησης και Παροχής Κοινωνικών Υπηρεσιών*. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. Διαπανεπιστημιακό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση.

Γεώργιας, Κ. (2013). Η Κοινωνική Οικονομία στην Ευρώπη: Ορισμοί, Εμπειρία και Προοπτικές. Στο Γεώργιας, Κ (επιμ.). *Κοινωνική Οικονομία: Θεωρία, Εμπειρία και Προοπτικές*, 13-43. Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις.

Ε.Γ.ΚΑΛ.Ο. (2018). *Ετήσια Έκθεση 2018*.

<https://kalo.gov.gr/wp-content/uploads/2018/09/kalo_annualreport2018.pdf>

Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 26-11-2018.

Ε.Γ.Κ.ΑΛ.Ο. (2017). *Ετήσια Έκθεση 2017 & Σχέδιο Δράσης για την Ανάπτυξη του Οικονομικού Συστήματος της Κοινωνικής και Αλληλεγγύης Οικονομίας 2017-2023*.

<<https://kalo.gov.gr/etisia-ekthesi-2017-schedio-drasis-gia-tin-anaptyxi-toy-oikosystimatos-tis-koinonikis-kai-allileggyas-oikonomias-2017-2023/>>

Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 23-11-2018.

ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2018a). *Δελτίο Τύπου: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού. Αύγουστος 2018*.

<<http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJO02/->>

Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 19-11-2018.

ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2018b). *Δελτίο Τύπου: Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί*.

<<http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL84/->>

Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 19-11-2018.

ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2018c). *Δελτίο Τύπου: Περιφερειακοί Λογαριασμοί: Ακαθάριστοι Προστιθέμενη Αξία για το έτος 2015 και αναθεωρημένα στοιχεία για το έτος 2014*.

<<https://www.statistics.gr/statistics/-/publication/SEL45/>>

Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 08-12-2018.

ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2018d). *Δελτίο Τύπου: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού Δ' Τριμήνου 2017*

<<https://www.statistics.gr/statistics/-/publication/SJO01/->>

Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 08-12-2018.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013). *Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα: Οδηγός για την Κοινωνική Ευρώπη*. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2011). *Κοινωνικές Αγορές: Οδηγός για τη Συνεκτίμηση Κοινωνικών Πτυχών στις Δημόσιες Συμβάσεις*. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Καπογιάννης, Δ. & Νικολόπουλος, Τ. (2012). *Εισαγωγή στην Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία: Το Μετέωρο Βήμα μιας Δυνατότητας*. Αθήνα: Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων.

Κατηχωρίτης, Σ. (2016). *Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα και Ευρώπη του 2020*. Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ελλάδα- Ευρώπη 2020: Εκπαίδευση, Δια Βίου Μάθηση, Έρευνα, Καινοτομία και Οικονομία (1-3 Ιουλίου 2016). Αθήνα: Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

Κορρές, Γ. (2016). Θεωρία και Τεχνικές Περιφερειακής Ανάπτυξης και Οικονομικής του Χώρου. Στο Κορρές, Γ., Κουρλιούρος, Η. & Τσομπάνολγου, Γ. *Χωρική και Τοπική Κοινωνικο-οικονομική Ανάπτυξη*, 101-180. Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης.

Κορρές, Γ., Κουρλιούρος, Η. & Κοκκίνου Α. (2016). Κρίση Χρέους, Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη: Μια Διερεύνηση της Ελληνικής Οικονομίας. Στο Κορρές, Γ., Κουρλιούρος, Η. & Τσομπάνολγου, Γ. *Χωρική και Τοπική Κοινωνικο-οικονομική Ανάπτυξη*, 181-200. Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης.

Κοταλακίδης, Γ. (2007). *Η κοινωνική πρόνοια στο πλαίσιο της αναδιάρθρωσης και του μετασχηματισμού του κράτους πρόνοιας στην Ευρώπη: Η περίπτωση των υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας στην Ελλάδα*. Διδακτορική Διατριβή. Πάντειο Πανεπιστήμιο. Τμήμα Κοινωνιολογίας, Αθήνα.

Κουρλιούρος, Η. (2016). Τοπική Ανάπτυξη και Συνεργατικός Σχεδιασμός: Ένα Θεωρητικό Πλαίσιο Ανάλυσης. Στο Κορρές, Γ., Κουρλιούρος, Η. & Τσομπάνολγου, Γ. *Χωρική και Τοπική Κοινωνικο-οικονομική Ανάπτυξη*, 13-52. Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης.

Κουτσούρης, Α. & Ζαροκόστα, Ε. (2018). *Μηχανισμοί Υποστήριξης των Καινοτομιών: Η Περίπτωση της Θερμοκοιτίδας Συνεργατισμού*. Πρακτικά 20ου Επιστημονικού

Συνεδρίου του Συνδέσμου Ελλήνων Περιφερειολόγων (4-5 Ιουνίου 2018). Αθήνα: Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

της Αναπτυξιακής Καρδίτσας

Κώστας, Α. & Μαστοράκη, Σ. (2016). Η σημασία και ο ρόλος των Οργανώσεων της Κοινωνικής Οικονομίας και των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων στην Ελλάδα. Μια μελέτη περίπτωσης στην Περιφερειακή Ενότητα Καβάλας. *Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη* 11 (2): 171-174.

Μπέλλης, Β. (2017). Κ.Α.Λ.Ο. και Τοπική Αυτοδιοίκηση: Η Περίπτωση της Καρδίτσας. *Ηλεκτρονικό Περιοδικό «πρΟΤΑση»* 11 (2): 325-328.

Μπούργος, Μ. (2017). Το Τοπικό στο Επίκεντρο του Στρατηγικού Σχεδιασμού: Ο Ιδιαίτερος Ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και της Κ.Α.Λ.Ο. Από τις «Αποβιομηχανοποιημένες Πόλεις» στα «Συνεργαζόμενα Χωρικά Συστήματα». *Ηλεκτρονικό Περιοδικό «πρΟΤΑση»* 11 (2): 261-273.

Μπρούμας, Α. (2017). Συμπράξεις Ο.Τ.Α. και Κ.Α.Λ.Ο.: Νομικά Εργαλεία για μια Τοπικοποιημένη Οικονομία Εναλλακτική στην Ιδιωτική Οικονομία της Αγοράς. *Ηλεκτρονικό Περιοδικό «πρΟΤΑση»* 11 (2): 291-293.

Ντάσιος, Ν. (2013). Η Συμβολή του Τρίτου Τομέα στην Τοπική Ανάπτυξη. Στο Γεώργιας, Κ (επιμ.). *Κοινωνική Οικονομία: Θεωρία, Εμπειρία και Προοπτικές*, 179-199. Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις.

Οικονόμου, Α. (2011). *Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Συνοχή. Μελέτη Περίπτωσης: Αγροτικοί Συνεταιρισμοί Αργολίδας*. Διπλωματική Εργασία. ΕΚΔΔΑ. Τμήμα Περιφερειακής Διοίκησης.

Πασβαντίδης, Χ. (2017). *Κοινωνική Οικονομία και Τοπική Αυτοδιοίκηση. Προβλήματα – Προοπτικές Συνεργασίας*. Διπλωματική Εργασία. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. Διαπανεπιστημιακό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση».

Πολυχρονιάδης, Ι. (2016). Βιωσιμότητα Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων και Τοπική Αυτοδιοίκηση στην Κεντρική Μακεδονία. Διπλωματική Εργασία. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Διαπανεπιστημιακό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση».

Στραβοσκούφης, Θ. & Γεώργας, Κ. (2013). Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα. Στο Γεώργας, Κ (επιμ.). *Κοινωνική Οικονομία: Θεωρία, Εμπειρία και Προοπτικές*, 137-160. Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις.

Τσιλίκης, Χ. (2016). *Από τις Κοινωνικές Υπηρεσίες στις Κοινωνικές Επιχειρήσεις: Ο Ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην Ανάπτυξη των Κοινωνικών Επιχειρήσεων με Σκοπό την Ένταξη στην Αγορά Εργασίας και την Κοινωνική Ενσωμάτωση Ευπαθών Κοινωνικών Ομάδων*. Διδακτορική Διατριβή. Πάντειο Πανεπιστήμιο – Τμήμα Κοινωνική Πολιτικής, Αθήνα.

Τσομπάνογλου, Γ. (2015). *Κοινωνική Οικονομία, Κοινωνικό Κεφάλαιο, Τοπική Ανάπτυξη μέσω Καινοτόμων Δράσεων*.

<<http://users.auth.gr/krap/Seminars/tsobanoglou.pdf>>

Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 02-12-2018.

Τσομπάνογλου, Γ. (2013). Καινοτομίες και Διαχείριση. Οι Απαντήσεις της Δημόσιας, Κοινωνικής και Συμπρακτικής Οικονομίας. Στο Γ. Τσομπάνογλου (επιμ.) *Συμπράξεις Εργασίας στην Ιρλανδία. Ελληνικοί και Λοιποί Συσχετισμοί Κοινωνικής Οικονομίας*, 1-8. Αθήνα: Εκδόσεις Γόρδιος.

Χαιρέτη, Α. (2018). *Οι Οικονομικές Εξελίξεις στον Πρωτογενή Τομέα μέσα από την Παρακολούθηση των Οικονομικών Μεγεθών των Περιφερειών της Ελλάδας*. Πρακτικά 20ου Επιστημονικού Συνεδρίου του Συνδέσμου Ελλήνων Περιφερειολόγων (4-5 Ιουνίου 2018). Αθήνα: Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

British Council (2018). *Έκθεση για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία στην Ελλάδα*. <https://kalo.gov.gr/wp-content/uploads/2018/03/social-solidarity-REPORT2017_GR_june18.pdf>

Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 26-11-2018.

C.I.CO.P.A. (2013). *Συνεταιρισμοί και Κοινωνική Οικονομία για την Ελλάδα: Τρόποι προώθησης της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα μέσω εργατικών συνεταιρισμών, κοινωνικών συνεταιρισμών και συνεταιρισμών βιοτεχνών & μικρομεσαίων επιχειρήσεων*. Αθήνα: Διεθνής Οργάνωση Εργασίας.

CIRIEC (2012). *Η Κοινωνική Οικονομία στην Ευρωπαϊκή Ένωση*.

<https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/resources/docs/a_ces11042-2012_00_00_tra_etu_el.pdf>

Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 23-11-2018.

Giddens, A. (2010). *Ο Τρίτος Δρόμος (Μετάφραση Α. Τάκης)*. Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις. [The Third Way: The Renewal of Social Democracy. Cambridge: Polity Press, 1998]

Harvey, D. (2005). *Νεοφιλελευθερισμός. Ιστορία και παρόν (Μετάφραση Α. Αλαβάνου)*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη. [Brief History of Neoliberalism. Oxford: Oxford University Press, 2006]

Klein, N. (2010). *Το Δόγμα του Σοκ. Η Άνοδος του Καπιταλισμού της Καταστροφής (Μετάφραση Α. Φιλιππάτος)*. Αθήνα: Α.Α. Λιβάνης. [The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism. New York: Metropolitan Books, 2007]

Moore, J.F. (1993). Predators and Prey: A New Ecology of Competition. *Harvard Business Review*, May/ June 1993: 75-86.

Polanyi, K. (2007). *Ο Μεγάλος Μετασχηματισμός (Μετάφραση Κ. Γαγανάκης)*. Θεσσαλονίκη: Νησίδες. [The Great Transformation. New York: Farrar & Rinehart, 1944]

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία:

Amin, A. (1999). An institutional perspective on a regional development. *International Journal of Urban and Regional Research* 23: 365-378.

Attanasio, A. Fasano, G. & Mosca, M. (2006). *Lessons Learnt by the European Mainstreaming Platform on Social Economy: How can social economy contribute to local development?*. Rome: EQUAL National Support Structure ISFOL.

Barcelona City Council (2017). The Impetus Plan for the Social and Solidarity Economy.

<https://media-edg.barcelona.cat/wp-content/uploads/2017/03/20123152/impetusplan-SSE-ENG_web.pdf>

Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 03-12-2018.

Bauby, P. (2018). Conditions of convergence between public economy and social economy organisations. Στο P. Bance (eds.). *From the diversity of models to a successful hybridisation through new governance. Providing public goods and commons. Towards coproduction and new forms of governance for a revival of public action*, 283-299. Liège: CIRIEC.

Borzaga, C. & Galera, G. (2016). Social Enterprises and their Eco-systems: Developments in Europe. Luxemburg: European Commission. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion.

Castells, M. (2018): *Europe's Crises*. Cambridge: Polity Press.

Cooperatives Europe (2016). *The Power of Cooperation: Cooperatives Europe Key Figures 2015*.

<<https://coopseurope.coop/power-cooperation-%E2%80%93-cooperatives-europe-key-figures-2015>>

Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 21-11-2018.

Defourny, J. (2001). Introduction: From third sector to social enterprise. Στο C. Borzaga and J. Defourny (eds). *The Emergence of Social Enterprise*, 10-35. London: Routledge.

Defourny, J. & Nyssens, M. (2006). Defining Social Enterprise. Στο M. Nyssens (eds). *Social Enterprise: At the Crossroads of Market, Public Policies and Civil Society*, 3-26. London: Routledge.

Demoustier, D. & Rousseliere, D. (2004). *Social Economy as Social Science and Practice: Historical Perspectives on France*. Στο Cahier de Recherche LEPII, série EMOI: 2004 6, 26 p.

Dufays, F. & Huybrechts, B. (2014). Connecting the dots for social value: A review on social networks and social entrepreneurship. *Journal of Social Entrepreneurship* 5: 214-237

European Center for Not-for-Profit Law (2012). *Legal Framework for Social Economy and Social Enterprises: A Comparative Report*.

<http://ecnl.org/dindocuments/442_ECNL%20UNDP%20Social%20Economy%20Report.pdf>

Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 24-11-2018.

Evers, A. & Laville, J.-L. (2004). Third system: A European definition. Στο A. Evers & J.-L. Laville (eds.). *The Third Sector in Europe*, 11-44. Massachusetts: Edward Elgar Publishing.

Gough, J., Eisenschitz, A. & McCulloch, A. (2006). *Spaces of Social Exclusion*. New York: Routledge.

Hostick-Boakye, S. and Hothi, M. (2011). *Grow Your Own: How Local Authorities Can Support Social Enterprise*. London: The Young Foundation.

OECD/EU (2017). *Boosting Social Enterprise Development: Good Practice Compendium*. Paris: OECD Publishing.

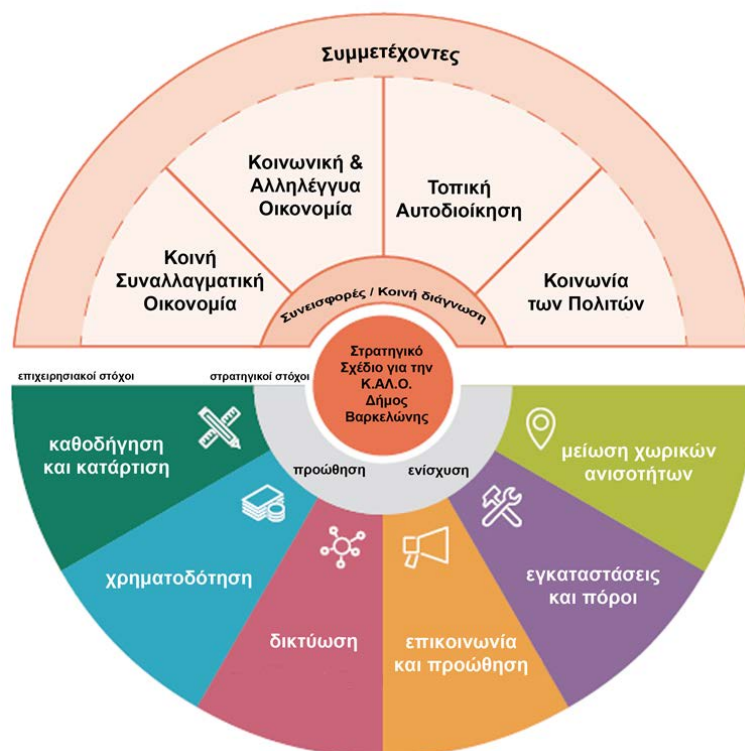
Pestoff, V. (1992) Third Sector and Co-operative Services: An Alternative to Privatization. *Journal of Consumer Policy* 15: 21-45

Παράρτημα

Η περίπτωση της Βαρκελώνης ως βέλτιστη πρακτική

Η Βαρκελώνη αποτελεί μια περίπτωση όπου ο τομέας της Κ.ΑΛ.Ο. εμφανίζει ιδιαίτερη δυναμική. Οι δημοτικές αρχές της πόλης έχουν εκδώσει ένα στρατηγικό πλάνο με τίτλο «Το σχέδιο ώθησης για την κοινωνική και την αλληλέγγυα οικονομία στην Βαρκελώνη». Σκοπός του είναι να προσφέρει ένα μετασχηματιστικό κοινωνικοοικονομικό όραμα για την αστική πραγματικότητα. Περιλαμβάνει ένα πρόγραμμα δράσης που έχει ως στόχο να συμβάλει στη μείωση των κοινωνικών και χωρικών ανισοτήτων, προωθώντας παράλληλα μια οικονομία στην υπηρεσία των ανθρώπων και της κοινωνικής δικαιοσύνης (Barcelona City Council, 2017).

Το στρατηγικό σχέδιο του Δήμου Βαρκελώνης αποδεικνύει τη σημασία που δείχνει ο ισπανικός δήμος για την προώθηση της Κ.ΑΛ.Ο. Αποτελεί δε πρότυπο για κάθε φορέα της τοπικής αυτοδιοίκησης. Η πόλη φιλοξενεί 4.718 φορείς Κ.ΑΛ.Ο., όπως αυτοί ορίζονται με βάση την ισπανική νομοθεσία και σε όλους τους τομείς της οικονομίας, με 53.000 εργαζόμενους, πάνω από 100.000 εθελοντές και πάνω από 500.000 μέλη καταναλωτικών συνεταιρισμών. Στο στρατηγικό σχέδιο αποτυπώνεται αναλυτικά η παρούσα κατάσταση σχετικά με τις ανισότητες εντός του δήμου και της καταγραφής των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. ανά δημοτική ενότητα.

Εικόνα 14: Το στρατηγικό σχέδιο του δήμου Βαρκελώνης (Barcelona City Council, 2017)

Το κύριο χαρακτηριστικό του σχεδίου είναι ότι προωθεί τη συμμετοχικότητα σε όλα τα στάδια, καθώς προβλέπει από τον σχεδιασμό έως και την αξιολόγηση τη συμμετοχή των αντιπροσώπων των φορέων Κ.Α.Λ.Ο. και της κοινωνίας των πολιτών. Στη δομή του συμπεριλαμβάνονται όλα τα συστατικά στοιχεία ενός στρατηγικού σχεδίου, δηλαδή, οι στρατηγικοί στόχοι, οι επιχειρησιακοί στόχοι, οι δράσεις και οι δείκτες αποτελέσματος με χρονο-προγραμματισμό και κοστολόγηση.

Ως στρατηγικοί στόχοι ορίζονται η προβολή και η αύξηση της ορατότητας της Κ.Α.Λ.Ο. ως ένα εναλλακτικό οικονομικό μοντέλο, η προώθηση και υποστήριξη νέων εγχειρημάτων που δημιουργούν σταθερές και βιώσιμες συνθήκες απασχόλησης και η ενίσχυση και βελτίωση της υφιστάμενης πραγματικότητας. Οι επιχειρησιακοί στόχοι εστιάζουν στην καθοδήγηση και την κατάρτιση, τη χρηματοδότηση, τη δικτύωση μεταξύ των φορέων Κ.Α.Λ.Ο., την επικοινωνία και την προώθηση στην τοπική κοινωνία, τις διαθέσιμες εγκαταστάσεις και τους πόρους και την αντιμετώπιση των χωρικών ανισοτήτων εντός της πόλης.

Με πρωτοβουλία του τμήματος ποιότητας ζωής του δήμου (που καλύπτει τις κοινωνικές υπηρεσίες), αλλά και σε συνεργασία με εμπειρογνώμονες από διάφορους τομείς και με περισσότερα από πενήντα άτομα από σαράντα διαφορετικές κυβερνητικές, εταιρικές και κοινωνικές οργανώσεις (όπως ενώσεις εργοδοτών και συνδικάτα), καθώς και μη κρατικούς φορείς (όπως μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, φορείς Κ.Α.Λ.Ο.) συνεργάστηκαν στο πλαίσιο μιας νέας μικτής επιτροπής με σκοπό τη δημιουργία του νέου νομοθετικού πλαισίου σε επίπεδο δήμου για τις κοινωνικά υπεύθυνες δημόσιες συμβάσεις (Ο.Ε.Κ.Δ./Ε.Υ., 2017).

Το δημοτικό διάταγμα για τις κοινωνικά υπεύθυνες δημόσιες συμβάσεις τέθηκε σε ισχύ το έτος 2014. Έκτοτε, επηρεάζει όλους τους διαγωνισμούς δημοσίων συμβάσεων και αποτελεί το πρώτο υποχρεωτικό και νομικά δεσμευτικό διάταγμα για τις κοινωνικά υπεύθυνες δημόσιες συμβάσεις στην Ισπανία. Εφαρμόζεται από όλα τα διοικητικά όργανα της πόλης της Βαρκελώνης, με αποτέλεσμα το Δημοτικό Συμβούλιο να έχει εκπονήσει και υιοθετήσει ένα σύνολο από κατευθυντήριες γραμμές (στις οποίες περιλαμβάνονται μέτρα σχετικά με τα εργασιακά δικαιώματα, την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, τις συμβατικές υποχρεώσεις, τη συμμόρφωση στην παρακολούθηση και τη στάθμιση των τιμών με τις τεχνικές ποιότητας) και κοινωνικές προτάσεις όπου εφαρμόζεται υποχρεωτικά σε όλες τις δημόσιες συμβάσεις (Ο.Ε.Κ.Δ./Ε.Υ., 2017).

Τα ερωτηματολόγια

Ερωτηματολόγιο προς την Αναπτυξιακή Καρδίτσας Α.Α.Ε. Ο.Τ.Α.

Προς Αναπτυξιακή Καρδίτσας:

Αξιότιμε κύριε/ κυρία:

Παρακαλούμε, απαντήστε μας στα παρακάτω ερωτήματα (μπορείτε να απαντήσετε μέρος αυτών ή και μπορείτε να μας παραθέσετε επιπλέον στοιχεία και περιγραφές εφόσον το επιθυμείτε) :

- Περιγράψτε μας εν συντομία την έννοια του Οικοσυστήματος Κοινωνικής Οικονομίας Καρδίτσας. Γιατί παρουσιάζεται ως πρότυπο;
- Ποιοι είναι οι στόχοι της Αναπτυξιακής Καρδίτσας και πως έχει συμβάλει στην προώθηση της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (Κ.ΑΛ.Ο.);
- Ποιες είναι οι κύριες στρατηγικές και δράσεις της Αναπτυξιακής Καρδίτσας για την προώθηση του Οικοσυστήματος;
- Πως συνεργάζεται η Αναπτυξιακή Καρδίτσας με τους φορείς Κ.ΑΛ.Ο. (αγροτικοί συνεταιρισμοί, Κοιν.Σ.Επ. κλπ.); Τι εμπόδια συναντάτε;
- Υπάρχουν παραδείγματα συμπράξεων του Δήμου με φορείς Κ.ΑΛ.Ο.; πχ. παραχώρηση χρήσης κινητής και ακίνητης περιουσίας από ΟΤΑ, προγραμματικές συμβάσεις με ΟΤΑ (ή κοινωνικές συμβάσεις);
- Γιατί απέτυχαν οι Περιφερειακοί Μηχανισμοί Υποστήριξης της ανάπτυξης και προώθησης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων να ιδρυθούν πανελλαδικά; Ενώ στην περίπτωση του Δήμου Καρδίτσας η συνέργεια μεταξύ Αναπτυξιακής Καρδίτσας και φορέων Κ.ΑΛ.Ο. φαίνεται να αποδίδει; Ποια είναι η ειδοποιός διαφορά ώστε να μιλάμε σήμερα για το Οικοσύστημα;
- Θα βοηθήσουν τα νέα συμβουλευτικά κέντρα ΚοινΣΕπ στην προώθηση της Κ.ΑΛ.Ο.; Υπάρχει αναγκαιότητα ίδρυσης τους όταν σε ένα Δήμο λειτουργεί μια αναπτυξιακή εταιρεία;

*ως φορείς Κ.ΑΛ.Ο. εννοούνται όλες οι μορφές των συνεταιριστικών επιχειρήσεων (πχ. Αγροτικοί συνεταιρισμοί, Κοι.Σ.Π.Ε., Κοιν.Σ.Επ) όπως αναφέρονται και στο Ν. 4430/2016 (αρ.3).

Ερωτηματολόγιο προς την Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας:

Προς Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας

Αξιότιμε κύριε/ κυρία:

Παρακαλούμε, απαντήστε μας στα παρακάτω ερωτήματα (μπορείτε να απαντήσετε μέρος αυτών ή και μπορείτε να μας παραθέσετε επιπλέον στοιχεία και περιγραφές εφόσον το επιθυμείτε):

- Με ποιους τρόπους ενισχύει η Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας τους φορείς Κοινωνικής & Αλληλέγγυας Οικονομίας (αγροτικοί συνεταιρισμοί, Κοιν.Σ.Επ. κλπ.);
- Ποια είναι η σχέση της Συνεταιριστικής Τράπεζας Καρδίτσας με την Αναπτυξιακή Καρδίτσας; Υπάρχει κάποιου είδους συνεργασία;
- Τι πιστεύετε για το οικοσύστημα κοινωνικής οικονομίας στην Καρδίτσα; Γιατί παρουσιάζεται ως πρότυπο; Τι ευκαιρίες προσφέρει; Ποια είναι τα εμπόδια για την περαιτέρω μεγέθυνση του;
- Με ποιον τρόπο η ίδρυση του SEE GR θα βοηθήσει τους φορείς Κ.Α.Λ.Ο.; Τι θα προσφέρει παραπάνω στο οικοσύστημα κοινωνικής οικονομίας στην Καρδίτσα;

*ως φορείς Κ.Α.Λ.Ο. εννοούνται όλες οι μορφές των συνεταιριστικών επιχειρήσεων (πχ. Αγροτικοί συνεταιρισμοί, Κοι.Σ.Π.Ε., Κοιν.Σ.Επ) όπως αναφέρονται και στο Ν. 4430/2016 (αρ.3).

Ευχαριστούμε εκ των προτέρων,
Κυριάκος Γεωργιτσόπουλος
Σπουδαστής ΕΣΔΔΑ ΚΕ' Εκπαιδευτικής Σειράς
Τμήμα Αναπτυξιακών και Περιφερειακών Πολιτικών

Κίμων Σιδηρόπουλος
Επιβλέπων της Τελικής Εργασίας
Προϊστάμενος Οργάνωσης Τ.Α. Α' Βαθμού
Υπουργείο Εσωτερικών

Ερωτηματολόγιο προς τους φορείς Κ.ΑΛ.Ο.:

Προς φορέα Κοινωνικής & Αλληλεγγύης Οικονομίας Καρδίτσας (Κ.ΑΛ.Ο.):

Αξιότιμε κύριε/ κυρία:

Παρακαλούμε, απαντήστε μας στα παρακάτω ερωτήματα (μπορείτε να απαντήσετε μέρος αυτών ή και μπορείτε να μας παραθέσετε επιπλέον στοιχεία και περιγραφές εφόσον το επιθυμείτε):

- Πως ξεκίνησε η ιδέα του συνεταιρισμού; Στόχοι; Στρατηγικές; Ποιες είναι οι κύριες δραστηριότητες του;
- Πως βοήθησε ο Δήμος και η Αναπτυξιακή Καρδίτσας στο όλο εγχείρημα κατά την ίδρυση του Συνεταιρισμού έως σήμερα;
- Ποια εμπόδια εντοπίζονται στη συνεργασία σας με το Δήμο κατά την ίδρυση του Συνεταιρισμού έως και σήμερα;
- Υπάρχει δικτύωση μεταξύ εσάς και των υπόλοιπων συνεταιρισμών; Έχει βοηθήσει σε αυτό ο Δήμος, η Αναπτυξιακή Καρδίτσας και πως;
- Πιστεύετε ότι ανήκετε ως συνεταιρισμός στο οικοσύστημα κοινωνικής οικονομίας Καρδίτσας. Γιατί παρουσιάζεται ως πρότυπο;
- Πιστεύετε ότι τα νέα συμβουλευτικά κέντρα Κοιν.Σ.Επ. για την προώθηση της Κ.ΑΛ.Ο. (που μόλις ολοκληρώθηκε η πρόσκληση ενδιαφέροντος) θα βοηθήσουν το εγχείρημα σας ή/και γενικότερα την Κ.ΑΛ.Ο. στην Καρδίτσα; Τι παραπάνω μπορούν να προσφέρουν (ή όχι) σε σχέση με την Αναπτυξιακή Καρδίτσας;

*ως φορείς Κ.ΑΛ.Ο. εννοούνται όλες οι μορφές των συνεταιριστικών επιχειρήσεων (πχ. Αγροτικοί συνεταιρισμοί, Κοι.Σ.Π.Ε., Κοιν.Σ.Επ) όπως αναφέρονται και στο Ν. 4430/2016 (αρ.3).

Ερωτηματολόγιο προς τον κ. Γεώργια:

- Γιατί είναι σημαντική η ώθηση της Κ.Α.Λ.Ο. σε έναν δήμο, σε μια πόλη; Πως μπορεί να συμβάλει η Κ.Α.Λ.Ο. στην τοπική ανάπτυξη;
- Πρέπει να υπάρχει ιδιαίτερος ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην προώθηση της Κ.Α.Λ.Ο.; Και αν ναι, με ποιους τρόπους;
- Θεωρείτε επαρκή τα νομικά εργαλεία για τη συνεργασία μεταξύ Δήμου και Κ.Α.Λ.Ο.;

Άρθρα του Ν. 4430/2016 που προσδιορίζουν τη σχέση:

- *άρθρο 5 - παραχώρηση χρήσης κινητής και ακίνητης περιουσίας από ΟΤΑ α και β βαθμού*
- *άρθρο 6 - προγραμματικές συμβάσεις με Δημόσιο και ΟΤΑ α και β βαθμού*
- *άρθρο 7 - σύμπραξη Φορέων ΚΑΛΟ*
- *ο ν. 4412/2016 & 4413/2016: άρθρο 20 & 107-110 δημόσιες συμβάσεις έργων/προμηθειών/υπηρεσιών ανατιθέμενες κατ' αποκλειστικότητα (και άρθρο 20 της Οδηγίας 2014/24/ΕΕ)*

- Ποια είναι τα περιθώρια συνεργασίας μεταξύ Δήμου και φορέων Κ.Α.Λ.Ο.; Ποια πιστεύετε ότι είναι τα κυριότερα εμπόδια για τη συνεργασία αυτή;
- Πιστεύετε ότι οι κοινωνικές συμβάσεις (δημόσιες συμβάσεις για κοινωνική πρόοδο) θα βοηθήσουν στην ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ Δήμου και φορέων Κ.Α.Λ.Ο.; Ποια είναι τα κυριότερα εμπόδια για την κατάρτιση τέτοιων συμβάσεων από τους ΟΤΑ;
- Τι πιστεύετε για τα συμβουλευτικά κέντρα ΚοινΣΕπ που μόλις προκηρύχθηκαν; Σε τι θα βοηθήσουν; Γιατί οι Περιφερειακοί Μηχανισμοί Υποστήριξης της ανάπτυξης και προώθησης των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων που προκηρύχθηκαν στο παρελθόν εν τέλει δεν λειτούργησαν;
- Γνωρίζετε για το οικοσυστήματος κοινωνικής οικονομίας Καρδίτσας; Γιατί παρουσιάζεται ως πρότυπο; Πιστεύετε ότι οι Αναπτυξιακές Εταιρείες των ΟΤΑ (όπως η Αναπτυξιακή Καρδίτσας) θα μπορούσαν να ενισχύσουν την Κ.Α.Λ.Ο.;

Τα κύρια σημεία των συνεντεύξεων

Απομαγνητοφώνηση της συνέντευξης με τον κ. Βασίλη Μπέλλη

Η Καρδίτσα έχει παράδοση σε συλλογικούς φορείς. Υπάρχει πια η κουλτούρα σε αυτόν εδώ τον τόπο. Η ΑΝ.ΚΑ., ο τοπικός συνεταιρισμός, οι αγρότες ξέρουν να συνεργάζονται σε κοινή βάση. Τα χωριά είχαν συνεταιρισμούς και η Ένωση ήταν πολύ δυνατή αλλά κατέρρευσε. Μπήκαμε στην Ε.Ε., η Αγροτική Τράπεζα σταμάτησε να έχει ελεγκτικό ρόλο και πολλοί άλλοι λόγοι οδήγησαν στην κατάρρευση των συνεταιρισμών και την απώλεια τεράστιων περιουσιακών στοιχείων. Είναι σήμερα κομβικό να στηθεί ξανά σε νέες βάσεις το συνεταιριστικό κίνημα, από τα κάτω.

Οπότε, η ΑΝ.ΚΑ. προωθεί τους συνεταιρισμούς νέας γενιάς. Λειτουργεί ως θερμοκοιτίδα γιατί όταν ξεκινά η συνεταιριστική επιχείρηση τότε η βοήθεια είναι πολύτιμη. Όταν η ομάδα, οι συνεταίροι αποφασίσουν το επιχειρηματικό τους σχέδιο το τρέχουν ανάλογα και με το τι χρηματοδότηση βρουν και τότε όταν αρχίσει να λειτουργεί πια η συνεταιριστική επιχείρηση, απογαλακτίζεται αποφοιτά από την θερμοκοιτίδα της ΑΝ.ΚΑ. Αυτή τη στιγμή για παράδειγμα φιλοξενούμε 14 σχήματα. Άλλα τα υποστηρίζουμε πιο στενά, άλλα λιγότερα στενά. Υπάρχει σχήμα για παράδειγμα που έχει τους δικούς του συμβούλους. Και το οποίο χρησιμοποιεί τους χώρους της ΑΝ.ΚΑ. για να κάνουν τις συνεδριάσεις των διοικητικών συμβουλίων ή το έχουν σαν έδρα, εδώ έρχονται οι επιστολές τους, τα τηλέφωνα όλα τα σχετικά. Αυτά τα 14 – 15 σχήματα έχουν έδρα εδώ. Μάλλον κάποιιοι έχουν έδρα, κάποιιοι άλλοι δεν έχουν αλλά τη χρησιμοποιούν την ΑΝ.ΚΑ. σαν μια θερμοκοιτίδα με διάφορους βαθμούς έντασης αποδοχής υπηρεσιών.

Αυτό ξεκίνησε να δουλεύει έτσι από το 1993. Η ΑΝ.ΚΑ. έγινε το 1989. Λειτουργεί από τότε και ο πρώτος μεγάλος οργανισμός που αποφοίτησε από την ΑΝ.ΚΑ. ήταν ο πιστωτικός αναπτυξιακός συνεταιρισμός έτσι λεγόταν που ήρθε εγκαταστάθηκε στην ΑΝ.ΚΑ. Από το προ ιδρυτικό του στάδιο ιδρύθηκε και όταν έφυγε από την ΑΝ.ΚΑ. και μετά από δύο χρόνια είχε 1100 μέλη. Σήμερα αυτός ο πιστωτικός οργανισμός είναι Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας που στη συνέχεια έγινε και μέτοχος στην ΑΝ.ΚΑ. και αυτή τη στιγμή έχει δύο μέλη στο διοικητικό συμβούλιο.

Άρα λοιπόν θέλω να πω σ' αυτή τη φάση βρίσκεται ο ενεργειακός συνεταιρισμός, που φιλοξενείται εδώ από το 2010 και σήμερα ήταν μέλη του διοικητικού συμβουλίου και καταγράφανε του τι βιβλία τηρούμε, βιβλίο μελών, βιβλίο πρακτικών διοικητικού συμβουλίου, πρακτικών γενικής συνέλευσης, φακέλους αιτήσεων μελών, πρωτόκολλο αλληλογραφίας, φάκελος εισερχομένων εγγράφων, φάκελος εξερχομένων τα

κατέγραψαν και λένε ότι σταδιακά αυτά θα τα πάρουμε από την ANKA. Αυτή είναι η ιστορία που γίνεται με όλα τα εγχειρήματα και σε ένα εξάμηνο πιθανά ούτε τα συμβούλια της ΕΣΕΚ θα γίνονται εδώ γιατί θα έχει αυτονομηθεί εντελώς. Που παράγει ΠΕΛΕΤ και τώρα μπαίνει και σε άλλες φάσεις.

Αυτό που συζητούσαμε την Τετάρτη στο Διοικητικό Συμβούλιο είναι η παροχή ηλεκτρικής ενέργειας στα μέλη. Ότι είναι η τράπεζα για την αποταμίευση, θα είναι ο ενεργειακός συνεταιρισμός για την ενέργεια. Θα διαχειρίζεται δηλαδή πόρους τοπικούς. Και αυτός είναι στόχος σε κάθε εγχείρημα συνολικό που άλλα το κάνουν επιτυχημένα, άλλα λιγότερο επιτυχημένα. Βρίσκουν αδιέξοδο σταματάνε, δεν τα βρίσκουν μεταξύ τους, Όλο αυτό το πράγμα είναι ιστορίες επιτυχίες ευτυχώς οι πιο πολλές αλλά και αποτυχίες.

Δεν υπάρχει κάτι αντίστοιχο άλλο στην Ελλάδα με τέτοια έκταση. Σε αυτή την έκταση με τέτοια συγκρότηση γιατί εδώ υπάρχουν ρόλοι. Ρόλοι που έχουν ανατεθεί και έχουν συμφωνηθεί από τους τοπικούς φορείς. Ας πούμε η συνεταιριστική τράπεζα παίζει το ρόλο του χρηματοδότη του κάθε συλλογικού εγχειρήματος είναι το χρηματοπιστωτικό πράγμα είναι η τράπεζα. Ένα εγχείρημα όταν θα δημιουργηθεί οι μερίδες οι συνεταιριστικές του εγχειρήματος θα κατατεθούν στην συνεταιριστική τράπεζα. Και ξέρουμε ότι εκεί δεν υπάρχει περίπτωση να πάει κάποιος να τα πάρει από εκεί. Άρα λοιπόν υπάρχει ο χρηματοπιστωτικός σύμβουλος να το πω έτσι, υπάρχει η ANKA που είναι το business developer support center, το κέντρο το οποίο προσπαθεί να οδηγήσει τα εγχειρήματα στην επιθετική ετοιμότητα, τη συγκρότηση της ομάδας της συμφωνίας για την αποτύπωση της έκδοσης στο καταστατικό, τη δημιουργία του business model στην αρχή και του business plan στη συνέχεια και ούτω καθ' εξής. Υπάρχει μια διαδικασία που τηρούμε εμείς εδώ ως αναπτυξιακή. Άρα λοιπόν, συμβουλευτική υποστήριξη και τεχνική υποστήριξη από τη μία, χρηματοπιστωτική υποστήριξη απ' την άλλη, δεν θέλει και πολύ ένα εγχείρημα για να πετύχει.

Άρα λοιπόν δημιουργείται μια γενιά εγχειρημάτων τα οποία βρίσκονται σ' αυτό το δίπολο και στη συνέχεια όταν θα σταθούν και αυτά στα πόδια τους συμβάλλουν και δημιουργείται μια δικτύωση, η οποία δικτύωση λέγεται οικοσύστημα κοινωνικής οικονομίας ή οικοσύστημα συνεταιρισμού όπως λέμε εμείς εδώ. Τώρα άλλα μέλη του οικοσυστήματος του συνεταιρισμού έχουν προκύψει έτσι μέσα από δράσεις και μέσα από αποφάσεις στρατηγικής ας πούμε των φορέων, λένε θα είναι συνεταιριστική τράπεζα θα είναι η ενεργειακή, ο ενεργειακός συνεταιρισμός, αλλά γίνονται από τα κάτω, έρχεται μια ομάδα αγροτών και λένε μπορείτε να μας βοηθήσετε θέλουμε να

κάνουμε αυτό και αυτό. Και ξεκινάμε. Κάνουμε το καταστατικό κλπ και κλπ κάνουν τη δουλειά τους φεύγουν ή μπορεί να μείνουν στον στενό πυρήνα και να συνεχίσουν να δίνουν συμβουλές σε άλλους ή να συμμετέχουν προσπαθώντας να αναπτύξουν κοινές υπηρεσίες μεταξύ τους με άλλους συνεταιρισμούς. Όπως με τη στέβια, το Εύκαρπον, το ΨΥΧΑΝΘΟΣ που είναι τα όσπρια.

Οι στόχοι αν θες με ένα λόγο, αυτό που προσπαθεί να κάνει η ΑΝ.ΚΑ., είναι να εισάγει καινοτομία στο τοπικό παραγωγικό σύστημα. Αυτό είναι. Τώρα μπαίνουν κάποιοι αστερίσκοι. Ότι σεβόμαστε το περιβάλλον. Άρα αναπτύσσουμε δράσεις φιλοπεριβαλλοντικές ή για την μείωση των φαινομένων του θερμοκηπίου, την υποκατάσταση των ορυκτών καυσίμων ή σεβόμενοι τον άνθρωπο. Άρα προσπαθώντας να καταπολεμήσουμε τον κοινωνικό αποκλεισμό. Να μειώσουμε την φτώχεια και όλα αυτά τα πράγματα. Άρα σημαίνει τι; Υποστηρίζουμε δράσεις υπέρ των προσφύγων, υπέρ των μεταναστών, υπέρ των ρομά, υπέρ των αστέγων. Δηλαδή η ουσία είναι εισαγωγή καινοτομίας με σεβασμό στο περιβάλλον και την τόνωση της κοινωνικής συνοχής. Όλες οι δράσεις έχουν κάτι από αυτό μέσα τους.

Βέβαια αυτό φέρνει κάποιες φορές συγκρούσεις. Κοίταξε έχουμε την Κυριακή 8 Δεκεμβρίου μία κουβέντα για τις ανεμογεννήτριες. Ξέρεις για τις ανεμογεννήτριες υπάρχει μία κόντρα τεράστια για τα Άγραφα. Πήρε μια πρωτοβουλία το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Μουζακίου ούτε καν εμείς και καλεί αυτούς που λένε ότι οι ανεμογεννήτριες είναι κακό πράγμα, τα παιδιά που είναι φίλοι που αντιδρούν στην εγκατάσταση ανεμογεννητριών, την ΕΣΕΚ, άλλους από Θεσσαλονίκη κλπ γύρω από ένα τραπέζι παιδιά καθίστε να το κουβεντιάσουμε. Αυτό λοιπόν είναι χαρακτηριστικό στην Καρδίτσα ότι κουβεντιάσουμε, καθόμαστε και κουβεντιάσουμε. Δεν φοβόμαστε την κουβέντα. Σ' αυτή λοιπόν τη συνάντηση θα ακουστούν ακραίες φωνές. Είναι σίγουρο. Αλλά όμως στο τέλος θα βγει συνισταμένη. Και μάλιστα αν θες επειδή ήδη έχουν αρχίσει κάποιες κουβέντες και αναπτύσσονται ρωτάνε τι θα κάνει η ΕΣΕΚ ο ενεργειακός συνεταιρισμός θα ασχοληθεί με τις ανεμογεννήτριες; Γιατί αν ασχοληθεί η ΕΣΕΚ με τις ανεμογεννήτριες δεν θα κάνει ανεμογεννήτριες του ενός MW θα κάνει των πενήντα KW μικρές ανεμογεννήτριες δηλαδή που χωνεύονται στο περιβάλλον, που δεν δημιουργούν αυτά τα προβλήματα, που δεν χρειάζεται νταλικά να την μεταφέρεις και να κατεβάζεις το βουνό για να κάνεις δρόμο μεγάλο, μια εναλλακτική λύση που να είναι ελεγχόμενη από την τοπική κοινωνία. Φιλική στο τοπικό επίπεδο. Και αυτή θα είναι και η δικιά μας η θέση.

Άρα οι συγκρούσεις, δημιουργούνται, είναι προφανές, αλλά καμία σύγκρουση όταν τίθεται στο τραπέζι για συζήτηση δεν οδηγείται στα άκρα γιατί οι άνθρωποι ειδικά όταν έχουν συνδεδεμένη τη ζωή τους με τον τόπο στον οποίο καλούνται να ζήσουν θα θέλουν να βρουν λύσεις. Και στο κάτω- κάτω δεν βρήκαν λύσεις σε ένα πράγμα; Ε άσε τη σύγκρουση να υπάρχει κάπου θα βγάλει, γιατί οι συγκρούσεις συνήθως γεννάνε πράγματα, οι συγκρούσεις βάζουν την κοινωνία σε μία ένταση και είναι αν θες ατμομηχανές της ανάπτυξης όταν την διαχειριστεί κανείς σωστά.

Τώρα η ΑΝ.ΚΑ. δουλεύοντας σαν θερμοκοιτίδα έχει δύο άξονες παρέμβασης. Ο πρώτος άξονας είναι στην υποστήριξη του εγχειρήματος για να στηθεί στα πόδια του. Και ο δεύτερος άξονας είναι η υποστήριξη αυτών των εγχειρημάτων που έχουν σταθεί στα πόδια τους να δικτυωθούν μεταξύ τους και να αναπτύξουν κοινές υπηρεσίες. Ο πρώτος άξονας παράγει μέλη, δημιουργεί υποψήφια μέλη ή μέλη στο οικοσύστημα, ενώ ο δεύτερος άξονας δημιουργεί το ίδιο το οικοσύστημα που είναι σχέσεις μεταξύ μελών και κοινές υπηρεσίες κλπ.

Ο απώτερος στόχος του οικοσυστήματος είναι να αναδείξει κοινές υπηρεσίες. Δηλαδή γιατί να μην υπάρχει ένας πολίτης που θα κάνει γύρα στα μαγαζιά της Αθήνας, στο τάδε εμπορικό κέντρο ή δεν ξέρω που και θα προωθεί τα προϊόντα όλων των συνεταιρισμών. Αυτή είναι η λογική που βρίσκεται πίσω από το οικοσύστημα να αναπτυχθούν κοινές υπηρεσίες με συμπίεση του κόστους ή γιατί όλοι να μην έχουν ένα εκπαιδευτικό κέντρο. Η εκπαίδευση χρειάζεται. Αυτή τη στιγμή τυχαίνει να είναι η ΑΝ.ΚΑ., αλλά γενικώς υπάρχουν υπηρεσίες να το πω απαραίτητες υποχρεωτικές που πρέπει να είναι κοινές για να μπορούν να υπηρετούν οι ίδιοι οι συνεταιρισμοί ως μεμονωμένα, ως μεμονωμένες οντότητες τις συνεταιριστικές αρχές.

Αν πάρεις τις συνεταιριστικές αρχές μία- μία θα δεις εκτός από την πρώτη ίσως που είναι εθελοντική συμμετοχή, η δεύτερη που λέει έλεγχος δημοκρατικός έλεγχος πως μπορεί να υλοποιηθεί από ένα συνεταιρισμό ο δημοκρατικός έλεγχος. Δηλαδή μπορεί ένας συνεταιρισμός μόνος του να διατηρεί μία εξωτερική αρχή ελέγχου; Ενώ δέκα συνεταιρισμοί, είκοσι, τριάντα μπορούν να πουν θα έχουμε κάποιον ο οποίος θα μας κάνει έλεγχο και θα βγαίνει στην κοινωνία και θα λέει εγώ έκανα έλεγχο, ένας αξιόπιστος φορέας, έκανα έλεγχο και βρήκα αυτός ο συνεταιρισμός πάει καλά, εκείνος έχει τα τάδε θέματα πρέπει να τα λύσει, ούτως ώστε να εξασφαλίζεται η διαφάνεια και το κύρος των συνεταιρισμών στα μάτια του πολίτη έτσι ώστε αυτός να μπορεί να πάει να βάλει το χιλιάριο του στο συνεταιρισμό και να μη φοβάται ότι θα του το φάει κάποιος.

Στην Ελλάδα την πατήσαμε γιατί δεν υπήρξαν αξιόπιστοι μηχανισμοί ελέγχου στους συνεταιρισμούς τέτοιοι που να εξασφαλίζουν το έχει καλώς. Αν εγώ σαν καρδισιώτης ξέρω ότι η ΕΣΕΚ έχει πλήρη διαχείριση εσωτερικά γιατί να μην συμμετέχω; Θα πάρω φτηνό ρεύμα, φτηνό πέλετ ότι ενέργεια έχει η περιοχή. Άρα λοιπόν ο έλεγχος είναι πολύ βασικό πράγμα και δεν μπορεί να τον αναδείξει ένας συνεταιρισμός μόνος του χρειάζεται κοινή υπηρεσία. Η εκπαίδευση και αυτή βασική συνεταιριστική αρχή. Η συνεργασία μεταξύ των συνεταιρισμών. Πως θα γίνει μόνη της; Θέλει έναν συντονισμό και αυτή βασική συνεταιριστική αρχή. Η έγνοια για την κοινότητα. Η έβδομη συνεταιριστική αρχή λέει οι συνεταιρισμοί φροντίζουν για το καλό της κοινωνίας στην οποία συμμετέχουν. Πως θα γίνει αυτό αν δεν συνεργαστούν μεταξύ τους οι συνεταιρισμοί για να αποκτήσουν διαδικασίες και ικανότητα μέτρησης του impact που στην Ευρώπη γίνεται πολύ μεγάλη κουβέντα. Απόδειξε μου ότι έχεις impact και θα σε χρηματοδοτήσω. Πες μου ποιος συνεταιρισμός μπορεί να μετρήσει το impact στην Ελλάδα;

Άρα λοιπόν αυτά είναι οικοσυστημικές δουλειές, δουλειές που πρέπει να οργανώνονται με κοινό τρόπο και να παρέχονται σε όλα τα μέλη. Και δυστυχώς ή ευτυχώς δεν μπορεί να γίνει αυτό σε επίπεδο Αθήνας πρέπει να γίνει σε επίπεδο τέτοιο που η χρονο-απόσταση να είναι βιώσιμη να μπορεί να την αντέξει ένας συνεταιρισμός. Η κλίμακα οργάνωσης του οικοσυστήματος των κοινών υπηρεσιών πρέπει να είναι σε επίπεδο νομού. Αυτά είναι και τα εμπόδια που συναντά η ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας στη χώρα μας εκτός απ' άλλα που θα τα πούμε στη συνέχεια.

Όταν ένας άνθρωπος ξεκινάει να κάνει ένα συνεταιρισμό δεν μπορείς να του πεις με το καλημέρα πλήρως γιατί θα αρχίσει να γίνεται καχύποπτος. Ανεξάρτητα απ' αυτό όμως, έχουμε πόρους έχουμε εισφορές. Κυρίως όμως κάνουμε προγράμματα με την τράπεζα μαζί κατεβαίνουμε ή παίρνουμε εγγυητικές επιστολές από την τράπεζα για να κατέβουμε σε προγράμματα. Αυτό λοιπόν το πρόβλημα το εμπόδιο αν θες το ότι δεν μπορούν να πληρώσουν οι άνθρωποι το καλύπτουμε γιατί μπαίνουμε σε προγράμματα τα οποία χρηματοδοτούν τέτοιες καταστάσεις ανάπτυξη τέτοιων υπηρεσιών. Μέσα από ευρωπαϊκά προγράμματα του ευρωπαϊκού οικονομικού χώρου έχουμε μία ευρεία γκάμα χρηματοδοτήσεων. Δεν καλύπτονται πάντα αμοιβές καλύπτονται όμως δαπάνες για να γίνουν πράγματα. Μία τελευταία περίπτωση να σου πω έχουμε κάνει μία εκπαιδευτική πλατφόρμα που χει βγει σαν πολύ μεγάλη ανάγκη για την κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία την οποία την χρηματοδότησε το ίδρυμα ΧΑΙΝΠΙΧ ΜΠΕΛ. Δεν

πληρώθηκαν μισθοί απ' αυτό, ώρες ατέλειωτες όμως προέκυψε εκπαιδευτική πλατφόρμα λειτουργεί.

Υπάρχουν πολλών ειδών εμπόδια. Κυρίως υπάρχουν εμπόδια για παράδειγμα καλούμε γύρω από το τραπέζι να έρθει μία ΚΟΙΝΣΕΠ που χτες μόλις ξεκίνησε και ένα μεγάλο αγροτικό συνεταιρισμό που έχει 10,000,000 τζίρο δεν είναι πάντα πρόθυμοι να καθίσουν στο ίδιο τραπέζι παρότι θα μπορούσαν να υπάρχουν συνέργειες ενός μεγάλου συνεταιρισμού με μικρότερα σχήματα. Ο λόγος είναι γιατί ο άλλος νιώθει μεγάλος. Εμείς έχουμε βέβαια και μια ιδιομορφία εδώ όταν καλούμε γι' αυτό μιλάμε και για οικοσύστημα και δεν μιλάμε για δίκτυο αγροτικών συνεταιρισμών ή δίκτυο αστικών συνεταιρισμών. Όταν καλούμε γύρω από το τραπέζι ανθρώπους, άτομα, φορείς καλούμε ανεξάρτητα από τη νομική μορφή. Μπορεί να καλέσουμε μία αστική μη κερδοσκοπική εταιρία, ένα σύλλογο αρκεί να έχει σχέση με παραγωγικές δραστηριότητες πχ σύλλογος μελισσοκόμων, σύλλογος εκτροφέων βοοειδών. Μία αστική μη κερδοσκοπική ρομά χωρίς σύνορα νέα παιδιά τσιγγάνοι που θέλουν να κάνουν κάποια πράγματα. ΚΟΙΝΣΕΠ, αστικός συνεταιρισμός, δασικός συνεταιρισμός, ενεργειακή κοινότητα, αγροτικός συνεταιρισμός. Καλούμε λοιπόν ανεξάρτητα από νομική μορφή όλους όσους έχουν σχέση άμεσα ή έμμεσα με το παραγωγικό σύστημα.

Θα μου πεις τώρα μία αστική μη κερδοσκοπική εταιρία ρομά τι δουλειά έχει με έναν αγροτικό συνεταιρισμό; Για μας έχει γιατί οι αγρότες το καλοκαίρι χρειάζονται χέρια για να μαζέψουν την πιπεριά τους, τον καπνό τους, τη ντομάτα τους και για να κάνουν αναδιάρθρωση καλλιεργειών. Οι ρομά από την άλλη μεριά θέλουν δουλειά. Αυτοί οι δυο όμως για να συνταυτιστούν και για να υπάρχει συνέργεια θα πρέπει οι ρομά να εκπαιδευτούν να αποκτήσουν μία στοιχειώδη εργασιακή πειθαρχία. Οι αγρότες θα πρέπει να είναι συνεπείς απέναντι τους στις πληρωμές κλπ. Δηλαδή υπάρχουν τέτοια θέματα που πρέπει να λυθούν. Και αυτό γίνεται μόνο μέσα από διάλογο και μέσα από σύμπραξη πολλών φορέων. Γι' αυτό λοιπόν εμείς είμαστε υπέρ της συνεργασίας μεταξύ σχημάτων της κοινωνικής οικονομίας κυρίως επιχειρηματικής φύσης σχημάτων της κοινωνικής οικονομίας παρά μαζεύοντας μόνο τους αγροτικούς συνεταιρισμούς ή μόνο τους αστικούς συνεταιρισμούς ή μόνο τις ΚΟΙΝΣΕΠ ή μόνο τις αστικές μη κερδοσκοπικές. Γι' αυτό μιλάμε για οικοσύστημα.

Αυτό όμως έχει ένα πολύ μεγάλο εμπόδιο. Επειδή στην Ελλάδα κάθε υπουργείο έχει το δικό του νόμο για τους συνεταιρισμούς έχει επιβληθεί μία από τα πάνω διάσπαση του συνεταιριστικού κινήματος, εγώ τη λέω θεσμική διάσπαση. Ενώ λοιπόν οι αγροτικοί συνεταιρισμοί μπορούν να κάνουν ενώσεις και ομοσπονδίες μεταξύ τους

μόνο μεταξύ τους οι αγροτικοί συνεταιρισμοί, οι δασεργατικοί συνεταιρισμοί επίσης μεταξύ τους μπορούν να κάνουν ενώσεις ομοσπονδίες, οι ενεργειακές κοινότητες το ίδιο, οι αστικοί συνεταιρισμοί το ίδιο κλπ Δεν μπορούν δια-συνεταιριστικά δηλαδή ένας αγροτικός συνεταιρισμός μια ενεργειακή κοινότητα ένας δασεργατικός και μία ΚΟΙΝΣΕΠ να κάνουν ένωση. Δεν προκύπτει νομοθετικά. Απαγορεύεται. Προωθείται θεσμικά η διάσπαση των συνεταιρισμών. Όταν πηγαίνουμε στους δασικούς συνεταιρισμούς και τους λέμε παιδιά ελάτε να καθίσουμε γύρω από ένα τραπέζι να σχεδιάσουμε την εφοδιαστική αλυσίδα της βιομάζας μαζί με την ΕΣΕΚ και μαζί με τους αγροτικούς συνεταιρισμούς γιατί και αυτοί παράγουν υπολείμματα, άντε να δούμε την αξιοποίηση της βιομάζας, μας λένε τι δουλειά έχουμε με αγροτικούς συνεταιρισμούς και με αστικούς συνεταιρισμούς, εμείς είμαστε άλλο πράγμα εμείς είμαστε δασικοί συνεταιρισμοί. Δεν αναγνωρίζει ο ένας στο πρόσωπο του άλλου ότι είναι και οι δυο συνεταιρισμοί και γι' αυτό φταίει το κράτος. Αυτό είναι το μεγαλύτερο εμπόδιο. Όλα τ' άλλα εμπόδια ξεπερνιούνται. Όλα.

Η αδυναμία ή αν θες η παρεμπόδιση μην πω η απαγόρευση της συνεργασίας μεταξύ αυτών δεν δίνει λύση στην οργάνωση την επιχειρησιακή οργάνωση την επαγγελματική οργάνωση κοινών υπηρεσιών. Πώς θα κάνεις ένα εκπαιδευτικό κέντρο; Πώς θα κάνεις ένα κέντρο υποστήριξης; Το οποίο να μην είναι μόνο για τις ΚΟΙΝΣΕΠ, μόνο για τους συνεταιρισμούς, μόνο για τους αστικούς ή για τις ενεργειακές κοκ. Γιατί κακά τα ψέματα στην Καρδίτσα δεν έχουμε την πολυτέλεια να έχουμε ένα κέντρο υποστήριξης για τις ΚΟΙΝΣΕΠ, ένα κέντρο συμβουλών για τους αγρότες. Δεν γίνεται δεν είναι βιώσιμο. Ένα σχήμα το οποίο θα γίνει στην Καρδίτσα και θα παρέχει υπηρεσίες στις δύο ΚΟΙΝΣΕΠ που υπάρχουν και άντε να γίνουν τρεις και τέσσερις παραπάνω δεν θα γίνουν δεν θα είναι βιώσιμο το ίδιο. Ενώ ένα συλλογικό σχήμα το οποίο θα έχει την ιδιοκτησία και άρα την ευθύνη και στο οποίο θα είναι και η συνεταιριστική τράπεζα για να ικανοποιεί τις εκπαιδευτικές ανάγκες των στελεχών της που είναι είκοσι επτά άτομα όπως είναι ακριβώς και μεγάλοι συνεταιρισμοί και ο φαρμακευτικός συνεταιρισμός που έχει τριάντα άτομα και η ΑΝΚΑ πιθανά που δεν είναι φορέας ΚΑΛΟ, αλλά είναι μια εταιρεία που ενδιαφέρεται για την κοινωνική οικονομία και έχει δικαίωμα και καθήκον η αυτοδιοίκηση να ενδιαφέρεται για τους συνεταιρισμούς. Όλοι αυτοί λοιπόν αν φτιάξουν ένα κέντρο τότε θα το πονάνε θα το χρηματοδοτούν και θα είναι βιώσιμο.

Στο μητρώο ΚΑΛΟ έχουν εγγραφεί κάποιοι φορείς που δημιουργούν ένα τζίρο γύρω στα 6.000.000. Όμως οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα παράγουν το 1,8% του ΑΕΠ. Είναι πολύ μικρό, στην Ευρώπη το ελάχιστο είναι 5% και

φτάνουν μέχρι 12 – 13 σε άλλα κράτη. Αλλά το 1,8 είναι πάρα πολύ μικρό και τα 6.000.000 είναι τίποτα. Το υπουργείο εργασίας έφτιαξε κλάδο κοινωνικής αλληλέγγυας οικονομίας στην Ελλάδα και ονομάζει σαν τέτοια ένα πολύ μικρό κομμάτι των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας και αφήνει απ' έξω άλλους συνεταιρισμούς, αφήνει έξω συνεταιριστικές τράπεζες, δηλαδή μόνο ο συνεταιρισμός φαρμακοποιών στην Καρδίτσα έχει τζίρο 30.000.000. Γιατί να τον χαρίζεις στην ιδιωτική οικονομία ή σε άλλα σχήματα και να μην είναι κοινωνική οικονομία; Τα πιο πολλά φαρμακεία στην Καρδίτσα επιβίωσαν λόγω του συνεταιρισμού αλλιώς θα είχαν κλείσει.

Κοίταξε εμείς δεν λέμε ενοποίηση της νομοθεσίας, αλλά να γίνει ένας νόμος ομπρέλα που να λέει ότι συνεταιρισμός είναι αυτό και αυτό, κοινωνική αλληλέγγυα οικονομία είναι αυτό το πράγμα. Τώρα κοινωνική αλληλέγγυα οικονομία είπα αγροτικοί συνεταιρισμοί, αστικοί συνεταιρισμοί, ενεργειακές κοινότητες, δασεργατικοί συνεταιρισμοί που ρυθμίζονται κατά περίπτωση από τα αντίστοιχα υπουργεία και με αυτά τα κριτήρια. Αλλά ενιαίος νόμος για όλους. Και όπως λέει ο ILO, οι φορείς της αλληλέγγυας οικονομίας είναι πέντε κατηγορίες. Οι συνεταιρισμοί χωρίς αστερίσκους. Όλοι οι συνεταιρισμοί είναι φορείς κοινωνικής αλληλέγγυας οικονομίας. Μόνο στην Ελλάδα δεν το αναγνωρίζουν. Αυτό είναι παγκοσμίως κοινωνική αλληλέγγυα οικονομία. Στην Ελλάδα κοινωνική αλληλέγγυα οικονομία το κάναμε ΚΟΙΝΣΕΠ και συνεταιρισμοί εργαζομένων.

Κοίταξε ο Δήμος θα το 'θελε πάρα πολύ να προωθεί τις συμπράξεις με τους φορείς με τους συνεταιρισμούς δηλαδή παραχωρεί κινητή και ακίνητη περιουσία προσπαθεί να προωθήσει συμβάσεις κοινωνικές δεν είναι εύκολο. Αν γίνει μια προγραμματική σύμβαση γιατί ο νόμος λέει ότι η ΚΟΙΝΣΕΠ μπορεί να κάνει προγραμματικές συμβάσεις. Αν πάει στην επίτροπο θα καταπέσει. Η επίτροπος το έχει δηλώσει ξεκάθαρα εδώ στην περιοχή. Δηλαδή μη μου φέρεται συμβάσεις με ΚΟΙΝΣΕΠ. Θέση της επιτρόπου. Υπάρχει πράξη του Ελεγκτικού Συνεδρίου, γιατί σε κάποιο δήμο έγινε μία προσπάθεια μέσω ΚΟΙΝΣΕΠ να παραχωρηθούν πόροι του δήμου με πελατειακές σχέσεις καθαρά και το Ελεγκτικό Συνέδριο τις έκοψε. Και κοντά στο ξερό καίγεται και το χλωρό.

Ο νόμος το προβλέπει. Ο νόμος έχει τόσα παραθυράκια που στην πράξη δεν μπορεί να εφαρμοστεί. Ή όσοι το τολμούν και το εφαρμόζουν ή πρέπει να έχουν την ισχύ και το κύρος του Δήμου Αθηναίων, σε περιφερειακό επίπεδο δεν μπορούν να γίνουν είναι τόσο βαριά η γραφειοκρατία και τόσο δύσκαμπτη η κρατική διοίκηση που δεν αφήνει να γίνουν τέτοια πράγματα. Θα πέσει πάνω στο Ελεγκτικό Συνέδριο και θα μπλοκάρουν

όλα. Και ας έχει το μέγιστο κοινωνικό δεν το καταλαβαίνουν. Ο νόμος τι λέει ότι θα πρέπει να γίνει διαγωνισμός, δεν πρέπει να γίνει ανάθεση. Άρα πρέπει να κάνεις διαγωνισμό. Αν κάνεις διαγωνισμό πως ένα άτομο ή μία ομάδα ατόμων με ειδικές ανάγκες μπορεί να ανταγωνισθεί κάποιους που έχουν και τα κεφάλαια και τη δυνατότητα να επηρεάσουν με άλλους τρόπους. Στο οικονομικό μετά θα χτυπήσει ανταγωνιστικά την τιμή και τελείωσε. Ξεκάθαρα.

Ο δήμος Καρδίτσας τώρα ειδικά μιας και μιλάμε κατά περίπτωση είναι μέλος του REVES. Είναι ένας από τους 2-3 δήμους σε όλη την Ελλάδα που είναι μέλος τους REVES. Και ενδιαφέρεται και μέσα από προγράμματα, μέσα από την εμπλοκή νέων ανθρώπων. Ας πούμε τώρα με τους πρόσφυγες που έχουμε ένα πρόγραμμα εμείς υλοποιούμε ο δήμος και οι υπηρεσίες του δήμου συμμετέχουν σε ομάδες εργασίας ισότιμα μέσα από ένα δίκτυο, έχουμε κάνει 4-5 ομάδες εργασίας.

Σε σχέση με τους περιφερειακούς μηχανισμούς υποστήριξης έπεσαν στο κενό πανελλαδικά. Ο τρόπος που είχε προκηρυχθεί έβαζε ετερόκλητους φορείς να παίζουν ρόλο. Δηλαδή σύνδεσμος βιομηχάνων μπορούσε να κατεβάσει πρόταση για την κοινωνική οικονομία. Λοιπόν εδώ στην Θεσσαλία κατέβηκαν δυο προτάσεις. Η μία η οποία ήταν απαίτηση των φορέων τριάντα φορείς, απαίτησαν από μας να κατέβουμε συντονιστές και κατεβάσαμε πρόταση και η άλλη από έναν ιδιώτη που βρήκε 3-4 φορείς και φτιάξανε μια άλλη πρόταση. Αλλά άλλη μια πολιτική από τα πάνω που είναι καταδικασμένη να αποτύχει. Εμείς είχαμε προτείνει το εξής: Να δοθεί η δυνατότητα σε οικοσυστήματα να αναδυθούν απ' τα κάτω και να στηριχτούν κατά περίπτωση, να αναλάβουν την ιδιοκτησία του κέντρου υποστήριξης. Αυτό έχουμε καταθέσει στο υπουργείο. Και αν θες υπάρχει και μία πρόταση από το FORUM κοινωνικής επιχειρηματικότητας που συντάσσεται με αυτή την άποψη, αλλά παρ' ότι έχουμε καταθέσει και γραπτά όλα τα πράγματα στο υπουργείο δεν ..

Τώρα σε σχέση με την πρόσφατη πρόσκληση σχετικά με τα συμβουλευτικά κέντρα ΚΟΙΝΣΕΠ. Στην Καρδίτσα δεν βρέθηκε κανείς να υποβάλλει αίτηση. Εμείς ήμασταν μη επιλέξιμος φορέας γιατί δεν είμαστε ΚΟΙΝΣΕΠ ή συνεταιρισμός εργαζομένων, ήμαστε άλλο πράγμα, αλλά εμείς δεν θέλαμε να υποβάλλουμε πρόταση. Δεν ήταν αυτό το θέμα. Αν γινόταν στο οικοσύστημα δηλαδή σε ένα δίκτυο συνεταιρισμών αλλά κάθε νομικής μορφής να υποβάλλει αίτηση και το οποίο θα αναλάμβανε και την ιδιοκτησία και την ευθύνη να καταστήσει βιώσιμο αυτό το κέντρο. Αυτή ήταν και η πρόταση μας στο υπουργείο. Δηλαδή ένα κέντρο υποστήριξης εκπαίδευσης για όλα αυτά τα πράγματα το οποίο θα λειτουργεί ανά νομό και στο οποίο θα συμμετέχουν όλοι οι

φορείς που ενδιαφέρονται εν δυνάμει ή θα έπρεπε να ενδιαφέρονται για την κοινωνική οικονομία, οπωσδήποτε οι συνεταιρισμοί, θα μπορούσαν να συμμετέχουν κάποιοι με δικαίωμα ψήφου κάποιοι πολιτικοί, άποψη μου, και θα αναλάμβαναν να λειτουργήσει ένα κέντρο με βιώσιμο τρόπο ξεκάθαρα πράγματα.

Πώς να πάει μια ΚΟΙΝΣΕΠ συμβουλευτική στην συνεταιριστική τράπεζα, στον συνεταιρισμό φαρμακοποιών και στον συνεταιρισμό αγελαδοτρόφων και να πουν εμείς εδώ θα σας υποστηρίξουμε και να έχουν το κύρος να πείσουν. Δεν μπορεί ένας που ξεκινάει τώρα και δεν ξέρει ακόμα τι θα πει καλά-καλά κοινωνική οικονομία να αναλάβει την υποστήριξη του πεδίου.

Πιστεύω ότι αποδείχθηκε ότι η κεντρική διοίκηση είναι ανίκανη να καταλάβει τα κελεύσματα των καιρών, να καταλάβει τις ανάγκες που θα μπορούσε να καλύψει η κοινωνική οικονομία. Όταν λέω τις ανάγκες της κοινωνικής οικονομίας σε επίπεδο άρσης των επιπτώσεων από την κρίση. Γιατί μόνο ψηλά μπορείς να βάλεις τον πήχη για την κοινωνική οικονομία. Η κοινωνική οικονομία έβγαλε πολλές χώρες από την κρίση όταν αυτή παρουσιάστηκε. Λοιπόν εμείς είχαμε μια ευκαιρία μέσα από την κρίση να αναπτύξουμε έναν κλάδο ο οποίος θα προσέδιδε ισορροπία στην ελληνική οικονομία, δεν το κάναμε. Αυτό λοιπόν βάζει ένα καθήκον παραπάνω σε όσους ασχολούνται με αυτό το θέμα να δημιουργήσουμε απ' τα κάτω συνθήκες και όρους οργάνωσης και αναδιοργάνωσης αυτού του πεδίου. Δεν θα είναι εύκολο αλλά είναι ο μόνος ασφαλής τρόπος γιατί ότι δημιουργείται μ' αυτόν τον τρόπο είναι σταθερό. Όταν δηλαδή δημιουργείται από τα κάτω ένα πράγμα και είναι βιώσιμο, είναι βιώσιμο τέλος. Βλέπεις στην συνεταιριστική τράπεζα αυτή τη στιγμή έχει τους καλύτερους δείκτες σε όλη την Ελλάδα. Όχι από τις συνεταιριστικές τράπεζες και από τις συστημικές.

Άρα πρέπει μεταξύ μας οι φορείς που έχουν τη δυνατότητα τέλος πάντων να δικτυωθούν και να βοηθήσουν και τη δικτύωση των υπολοίπων να δραστηριοποιηθούμε. Εμείς έχουμε καταθέσει ένα πρόγραμμα με άλλες δύο συνεταιριστικές τράπεζες δηλαδή η συνεταιριστική τράπεζα της Καρδίτσας με άλλες δύο συνεταιριστικές τράπεζες και εμείς η ANKA να φτιάξουμε ένα εργαλείο κοινωνικής χρηματοδότησης από τα κάτω. Το SEEGR αυτό είναι το ένα. Το δεύτερο προσπαθούμε να φτιάξουμε ένα δίκτυο που θα παίξει το ρόλο ώστε να συγκροτηθούν τοπικά οικοσυστήματα. Αυτό γίνεται και μέσω της εκπαιδευτικής πλατφόρμας που κάναμε και με τη χρηματοδότηση του ΧΑΙΝΠΙΧ ΜΠΕΛ αλλά γίνεται και από ένα διατοπικό πρόγραμμα που έχουμε καταθέσει στο leader στο πρόγραμμα CCLD αγροτικό πρόγραμμα, αγροτικής ανάπτυξης, συμμετέχουμε δέκα τρεις αναπτυξιακές εταιρείες σ' αυτό, μία από κάθε

περιφέρεια, και στόχος αυτού του πράγματος, πολύ φιλόδοξος στόχος βέβαια είναι να φτιάξουμε τα κατάλληλα εργαλεία που θα βοηθήσουν τις αναπτυξιακές εταιρείες να μετατραπούν σε φορείς υποστήριξης των τοπικών οικοσυστημάτων.

Τώρα θέλουμε να μην μείνουν ανεξέλεγκτες οι αναπτυξιακές γιατί κάποιες απ' αυτές δεν έχουν πιθανά στρατηγική τέτοια, να φτιάξουμε μία επιτροπή παρακολούθησης από τους τοπικούς συλλογικούς φορείς, είτε είναι συνεταιρισμοί, είτε είναι ΑΝΚΕ είτε οτιδήποτε και να έχουν τον έλεγχο της όλης διαδικασίας. Έχουμε καταθέσει αυτό το πρόγραμμα διατοπικής συνεργασίας το leader και όταν σε λίγο βγει η υπουργική απόφαση θα υποβάλλουμε και τον επίσημο φάκελο γιατί τώρα έχει υποβληθεί ανεπίσημα. Το παλεύουμε.

Περίληψη συνέντευξης με τον κ. Κωνσταντίνο Γεώργια

Το θέμα της διασύνδεσης μεταξύ τοπικής ανάπτυξης και Κ.ΑΛ.Ο. δεν υφίσταται καν ως συζήτηση πια στην Ευρώπη. Είναι δεδομένη η συνεισφορά της Κοινωνικής Οικονομίας. Σε παραπέμπω να μελετήσεις το παράδειγμα της Βαρκελώνης, που ο δήμος εκεί τα πηγαίνει εξαιρετικά σε σχέση με την προώθηση της Κ.ΑΛ.Ο. Είναι περίεργο που στην Ελλάδα γίνεται ακόμα αυτή η κουβέντα για το πώς η κοινωνική οικονομία συμβάλει στην τοπική ανάπτυξη. Αυτό αποτυπώνει μια δυσπιστία που επικρατεί στη χώρα μας γύρω από αυτό το ζήτημα.

Τώρα στο τοπικό επίπεδο. Ένας φορέας Κ.ΑΛ.Ο. όσο και αν αντλεί πόρους από το τοπικό επίπεδο πρέπει να συνεργαστεί με τους Ο.Τ.Α. Οι Δήμοι πρέπει να αδράξουν την ευκαιρία και να συνεργαστούν με τις ΚΟΙΝΣΕΠ για να λύσουν προβλήματα που υπάρχουν στην πόλη τους και να απαντήσουν σε πραγματικές ανάγκες. Η Τ.Α. και η κοινωνική επιχειρηματικότητα είναι συμφυή έννοιες και άλλωστε αυτό ισχύει και στην Ευρώπη. Στη Γαλλία το θέμα της στέγασης το αναλαμβάνουν ΚΟΙΝΣΕΠ, στη Σουηδία και τη Δανία η συνεργασία των ΚΟΙΝΣΕΠ με τους εκεί Ο.Τ.Α. αποδίδει σε μεγάλο βαθμό.

Όλοι οι νόμοι στην Ελλάδα που σχετίζονται με την κοινωνική οικονομία δεν κατάφεραν να ξεπεράσουν τη δυσπιστία έναντι της Κ.ΑΛ.Ο. και της εμπλοκής της με τους Ο.Τ.Α.Ο μόνος νόμος που φαίνεται να το πράττει αυτό είναι ο Ν. 4513/2018 για τις ενεργειακές κοινότητες. Πρέπει να ξεπεραστεί η δυσπιστία έναντι των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. με την έννοια ότι θα αποτελέσουν εστίες διαφθορές στη συνεργασία τους με τις τοπικές αρχές. Έτσι κι αλλιώς οι τζίροι που διαπραγματεύονται οι ΚΟΙΝΣΕΠ είναι πολύ μικρότερη σε σχέση π.χ. με τα τεχνικά έργα. Υπάρχουν ανάγκες και οι ΚΟΙΝΣΕΠ που λειτουργούν στο πλαίσιο της τοπικής ανάπτυξης μπορούν να έχουν κοινή στόχευση με τους Ο.Τ.Α. Προφανώς υπάρχουν και παρεκκλίσεις. Αλλά μέσα από τον αποδοτικό έλεγχο αυτά θα περιορίζονται. Τέτοιοι προβληματισμοί δεν υπάρχουν στην Ευρώπη.

Τα άρθρα του Ν. 4430/2016 που σχετίζονται με τη συνεργασία δήμων και φορέων Κ.ΑΛ.Ο. βρίσκονται όλα στον αέρα. Δε μπορούν να τρέξουν. Δε λαμβάνουν υπόψη τους το δίκαιο για τις παραχωρήσεις, ούτε για τις δημόσιες συμβάσεις. Καμία τέτοια σύμβαση, με βάση το άρθρο 6 δεν πρόκειται να γίνει. Επίσης, το άρθρο 7 δεν πρόκειται να λειτουργήσει. Έχει γίνει μόνο μία σύμπραξη, αφού δεν τους δίνει εμπορική ιδιότητα.

Δυστυχώς το πεδίο των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα βρίσκεται σε νηπιακή κατάσταση. Αναγκαστικά ο νομοθέτης παίρνει υπόψη του την ευρωπαϊκή εμπειρία σε σχέση με τη νομοθέτηση. Δε μπορεί όμως να γίνεται αυτόματη μεταφορά.

Δυστυχώς, έρχονται πολλά από τα πάνω και η κακή νομοθέτηση εντείνεται, ιδίως μετά τα μνημόνια. Το άρθρο 20 του Ν. 4412/2016 θέλει αναδιάρθρωση. Είναι ένα πρώτο βήμα, όμως έχουν μπει τέτοιοι παράμετροι που στην πράξη ακυρώνεται (π.χ. υπάρχει θέμα με τους μειονεκτούντες εργαζόμενους) καθώς έρχεται σε σύγκρουση με την ευρωπαϊκή οδηγία. Ένα θετικό εργαλείο βρίσκεται στον Κλεισθένη. Το αρ. 196 ξεκαθαρίζει το θέμα με τις παραχωρήσεις προς τους φορείς Κ.Α.Λ.Ο.

Το πρόβλημα στην Ελλάδα είναι ότι ακόμα δεν υπάρχει ταυτότητα του τομέα. Δεν υπάρχουν, δηλαδή καλά και τρανά παραδείγματα που να δείχνουν το δρόμο. Υπάρχει ακόμα καχυποψία. Επίσης, λείπει πολύ η δικτύωση μεταξύ των φορέων Κ.Α.Λ.Ο. Ένα άλλο εμπόδιο, πολύ σημαντικό, είναι η έλλειψη δεξιοτήτων. Οι άνθρωποι που συμμετέχουν στους φορείς Κ.Α.Λ.Ο. δεν έχουν στην πλειονότητα τους ανεπτυγμένες διοικητικές δεξιότητες. Οπότε, λείπουν οι συγκροτημένες και τεκμηριωμένες προτάσεις. Για αυτό υπάρχει μεγάλη αδυναμία κατάθεσης προτάσεων, αδυναμία managerial γνώσης. Έτσι, οι Ο.Τ.Α. δε βλέπουν να υπάρχει απτός κοινωνικός αντίκτυπος. Όσο πιο ανεπτυγμένοι είναι οι φορείς Κ.Α.Λ.Ο. σε μια πόλη, τόσο πιο καλά συνεργάζονται με τους Ο.Τ.Α.

Οι δημόσιες συμβάσεις κοινωνικής αναφοράς είναι πολύ δύσκολο να εφαρμοστούν αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα. Πρέπει να υπάρξει εκπαίδευση των διοικητικών υπαλλήλων των δήμων και των περιφερειών. Πως θα τρέξει μια κοινωνική σύμβαση; Με ποιους όρους; Πως θα βγει το αποτέλεσμα του διαγωνισμού; Η επιτροπή διενέργειας του διαγωνισμού θα πρέπει και αυτή να βαθμολογήσει την κοινωνική ρήτρα. Θέλει εκπαίδευση και κατάρτιση των υπαλλήλων και τεχνογνωσία. Στην Αυστραλία και τις ΗΠΑ τρέχουν ολόκληρα προγράμματα για να εκπαιδεύσουν τους υπαλλήλους πριν βγει καν η πρόσκληση. Υπάρχουν deadlines, υπάρχει απίστευτη οργάνωση και προετοιμασία του δημόσιου συστήματος για την εισαγωγή των δημόσιων συμβάσεων κοινωνικής αναφοράς. Υπάρχει βέβαια, και η ανάλογη πολιτική βούληση.

Τα συμβουλευτικά κέντρα ΚΟΙΝΣΕΠ, εάν λειτουργήσουν θα βοηθήσουν για το business plan, την επιχειρηματικότητα και γενικότερα στο management. Επίσης, θα βοηθήσουν προς την ενημέρωση των ΚΟΙΝΣΕΠ για επιδοτήσεις, προγράμματα, αλλά και στο θέμα της δικτύωσης. Επί της ουσίας θα βοηθήσουν τις ΚΟΙΝΣΕΠ σε κομμάτια που δε μπορούν να ανταποκριθούν. Στην πράξη όμως, αυτό δε θα δουλέψει εύκολα. Γιατί είναι δύσκολο, στην παρούσα φάση, μια νεοσύστατη ΚΟΙΝΣΕΠ να λειτουργήσει ως συμβουλευτικό κέντρο και να ανταποκριθεί. Όπως και η πρόσκληση των Περιφερειακών Μηχανισμών δε λειτούργησε και ανακλήθηκε. Πρέπει να υπάρξει

ελεύθερη πρόσβαση των δομών στην παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών. Σίγουρα το παράδειγμα της Καρδίτσας βρίσκεται σε θετικό έδαφος. Όμως υπάρχουν και παραδείγματα που κατέρρευσαν, όπως στην Κω. Πρέπει να δούμε γιατί κάπου ένα οικοσύστημα αναπτύσσεται, ενώ ένα άλλο οπισθοδρομεί.

Περίληψη συνέντευξης με τον κ. Απόστολο Κεντρόπουλο

Η επωνυμία «ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ ΣΑΛΙΓΚΑΡΙΩΝ» ήταν η αρχική επωνυμία του συν/σμού. Μετονομάστηκε σε «ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟ ΣΑΛΙΓΚΑΡΟΤΡΟΦΩΝ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ» και επίσης έχει το διακριτικό τίτλο «ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΣΑΛΙΓΚΑΡΟΤΡΟΦΩΝ».

Ο συνεταιρισμός ιδρύθηκε το Δεκέμβριο του 2010 από εκτροφείς σαλιγκαριών που αποφάσισαν να συνεργαστούν για να λύσουν από κοινού θέματα εκτροφής και προώθησης των σαλιγκαριών. Τέσσερα χρόνια μετά την ίδρυση, υπό νέα διεύθυνση, αποφασίστηκε η κύρια δραστηριότητα του συνεταιρισμού να είναι η μεταποίηση και τυποποίηση της παραγωγής των μελών και η δημιουργία και διάθεση ποιοτικών προϊόντων σαλιγκαριού με προστιθέμενη αξία. Ο συνεταιρισμός έχει παρουσιάσει τα προϊόντα του συμμετέχοντας σε σειρά εκθέσεων στην Ελλάδα (Food Expo, Εξοπτρόφ, Detrop και διάφορες τοπικές εμποροβιοτεχνικές και άλλες εκθέσεις), αλλά και στο εξωτερικό (SIAL της Γαλλίας, στην ANUGA της Γερμανίας και στη Salon de Gourmets της Ισπανίας). Τα προϊόντα του συνεταιρισμού διατίθενται πλέον σε γνωστές αλυσίδες σούπερ μάρκετ και σε παντοπωλεία της Ελλάδας, αλλά το μεγαλύτερο ποσοστό των προϊόντων εξάγεται στην Γαλλία. Άλλες χώρες εξαγωγής είναι η Κύπρος και η Ιταλία.

Ο συνεταιρισμός σήμερα αριθμεί 35 μέλη από διάφορες περιοχές της Ελλάδας με εκτροφεία όλων των τύπων και φιλοδοξεί να συγκεντρώσει όλους τους εκτροφείς σαλιγκαριών πανελληνίως, δημιουργώντας ένα δυνατό φορέα οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης των μελών και προάσπισης των συμφερόντων των εκτροφέων.

Η Αναπτυξιακή Καρδίτσας βοήθησε σε θέματα οργάνωσης και επιμόρφωσης στα πρώτα βήματα του συνεταιρισμού. Επίσης, έχει οργανώσει αρκετά σεμινάρια εκπαίδευσης, καθώς και άλλες συναντήσεις, όπου συμμετείχαν εκπρόσωποι από συνεταιρισμούς της περιοχής και άλλους φορείς με κύριο σκοπό τη μεταξύ τους συνεργασία. Τέλος, από το 2017 ο συνεταιρισμός έχει μεταφέρει την έδρα του και φιλοξενείται στη διεύθυνση της Αναπτυξιακής Καρδίτσας. Δεν υπήρξε κάποιου είδους βοήθεια από το Δήμο ή συνεργασία μεταξύ του συνεταιρισμού και του Δήμου μέχρι στιγμής. Το μόνο που ίσως μπορεί να αναφερθεί είναι η συμμετοχή του συνεταιρισμού σε κάποιες τοπικές εκθέσεις και εκδηλώσεις που ήταν υπό την αιγίδα του Δήμου και άλλων φορέων.

Σε αρκετές ημερίδες και άλλες συναντήσεις, ο Δήμαρχος και μέλη της τοπικής αυτοδιοίκησης ήταν παρόντες, ώστε να ακούσουν προβλήματα κυρίως νομικού και

γραφειοκρατικού χαρακτήρα που αντιμετωπίζουν οι συνεταιρισμοί και άλλες συλλογικές ομάδες. Υπήρξαν συναντήσεις μεταξύ εκπροσώπων των συνεταιρισμών που οργανώθηκαν κυρίως από την Αναπτυξιακή Καρδίτσας, με συζητήσεις που αφορούσαν κοινά προβλήματα των συνεταιρισμών, ανταλλαγή γνώσεων, απόψεων και εμπειριών, ενδεχόμενους τρόπους προώθησης των προϊόντων των συνεταιρισμών και άλλου είδους συνεργασίες.

Έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες δημιουργίας συνεργατικών σχημάτων της περιοχής και ο συνεταιρισμός μας τις περισσότερες φορές ήταν παρόν, αλλά μέχρι σήμερα δεν υπήρξαν κάποια αξιόλογα αποτελέσματα. Ο συνεταιρισμός μας, όποτε υπήρχε ευκαιρία, και σε συνεργασία με άλλους συνεταιρισμούς, συμμετείχε σε προσπάθειες προβολής του οικοσυστήματος, ώστε να γίνουν αντιληπτά από την κοινωνία οι τρόποι λειτουργίας του κάθε συνεταιρισμού, οι συλλογικές ενέργειες που γίνονται, τα προβλήματα που αντιμετωπίζονται και οι έννοιες του συνεταιρισμού και της κοινωνικής οικονομίας και η σχετικότητα τους με την παρούσα κατάσταση στην περιοχή και γενικά στη χώρα.

Γίνονται αξιόλογες ενέργειες κυρίως νομίζω, για την ανάδειξη των προβλημάτων που υπάρχουν και προκύπτουν από διάφορους νόμους, αλλά και από τη γενικότερη κατάσταση της χώρας και τη μη επαρκή βοήθεια του Κράτους στα προβλήματα αυτά.

Με την έως τώρα εμπειρία μου ως μέλος του συνεταιρισμού μας, ως μέλος του Δ.Σ., αλλά και ως συμμετέχον σε διάφορα συνεργατικά σχήματα και προγράμματα, έχω διαπιστώσει ότι στην αρχή υπάρχει πάντα η καλή διάθεση να γίνουν συλλογικές προσπάθειες για την αντιμετώπιση των διαφόρων προβλημάτων που αναφέρθηκαν πιο πάνω. Στην πορεία όμως, για κάποιο λόγο, οι συμμετοχές δεν είναι πλέον ενεργές και οι προσπάθειες ουσιαστικά σταματούν.

Κάποιοι λόγοι ίσως είναι οι εξής:

- ο κάθε συνεταιρισμός έχει διαφορετικό αντικείμενο και έχει να ασχοληθεί με πολλά άλλα βασικά θέματα, όπως είναι η παραγωγή και η διάθεση των προϊόντων ή των υπηρεσιών που προσφέρει, οικονομικά θέματα, οργανωτικά και τεχνικά θέματα, νομικά θέματα και διάφορα άλλα που προκύπτουν στην πορεία. Οπότε θα πρέπει να τεθεί μία σειρά προτεραιοτήτων, ώστε να αφιερωθεί ο αντίστοιχος χρόνος σε όλα αυτά τα θέματα. Και εννοείται ότι ταυτόχρονα, ο καθένας ατομικά έχει και τις δικές του προσωπικές εργασίες και λοιπές ασχολίες.
- Επίσης, ο κάθε συνεταιρισμός αποτελείται από πολλά μέλη με ό,τι συνεπάγεται από αυτό, διαφορετικοί χαρακτήρες, διαφορετικές γνώμες, διαφορετικές θέσεις και εργασίες για το κάθε μέλος κλπ. Δηλαδή υπάρχει ήδη μία ομάδα που

συγκεντρώνει πολλούς διαφορετικούς ανθρώπους, πόσο μάλλον να συμμετάσχει σε μία δεύτερη.

- Ακόμα, αρκετοί θέλουν να δουν πρώτα ένα αποτέλεσμα για να συμμετάσχουν σε μία δράση. Εδώ όμως οδηγούμαστε σε ένα φαύλο κύκλο: πως θα υπάρχει δράση και αποτέλεσμα, αν δεν υπάρχει συμμετοχή;
- Τέλος, κάτι που έχει να κάνει κυρίως με το δικό μας συνεταιρισμό, είναι το ότι είναι πανελλήνιου χαρακτήρα και αποτελείται από μέλη από όλη τη χώρα, με αποτέλεσμα, παρόλο που ιδρύθηκε και εδρεύει στην Καρδίτσα, μόνο κάποια μέλη δραστηριοποιούνται σε αυτή την περιοχή. Οπότε είναι δύσκολο κάποιες φορές να υπάρχει ενεργή συμμετοχή σε όλες τις ομάδες και δράσεις της περιοχής. Βέβαια, το θετικό είναι ότι εξαιτίας αυτού του χαρακτηριστικού, μπορούμε να συμμετέχουμε σε δράσεις και άλλων περιοχών.

Περίληψη συνέντευξης με τον κ. Κωνσταντίνο Κωτσιόπουλο

Μέσα στη δύσκολη περίοδο της κρίσης, μαζευτήκαμε προς βελτίωση του εισοδήματος ώστε να δημιουργήσουμε έναν συνεταιρισμό με βάση τις υπερτροφές. Μια πρωτοποριακή ιδέα θεωρώ. Πρωταρχικός στόχος ήταν η αύξηση του βιοτικού επιπέδου των μελών.

Τα προϊόντα σήμερα βρίσκονται στην ελληνική αγορά, μπορείτε να τα δείτε και στην ιστοσελίδα μας. Όμως έχουν πέσει οι πωλήσεις. Αναπτύξαμε και νέα προϊόντα όπως μπύρες, δημητριακά, χυμοί, σαλάτες, dressing. Όμως το παραγωγικό κόστος είναι μεγάλο. Με αποτέλεσμα την υψηλή τιμή διάθεσης στην αγορά, κάτι που οδηγεί σε αδιέξοδο. Δεν υπάρχει ζήτηση για τα superfoods στην Ελλάδα σήμερα, γιατί η αγοραστική ικανότητα των Ελλήνων έχει σημειώσει ελεύθερη πτώση. Όταν κάποιος δε μπορεί να καλύψει τα βασικά, πως θα αγοράζει σε τακτική βάση υπερτροφές; Προσπαθήσαμε και τις εξαγωγές, ξεκίνησαν αλλά δεν πήγαν καλά. Χρειάζεται πολλά κεφάλαια, logistics κλπ. δύσκολο εγχείρημα με πολλές δυσκολίες. Και υπάρχει και το θέμα της υπερ- φορολόγησης.

Στην αρχή μας βοήθησε η ΑΝ.ΚΑ. και μέσα από το πρόγραμμα LEADER καταφέραμε να κατασκευάσουμε τη μονάδα παραγωγής. Μέσω του οικοσυστήματος σήμερα η συνέργεια βρίσκεται σε συμβουλευτικό επίπεδο. Κάθε συνεταιρισμός έχει τις δικές του ευθύνες και υποχρεώσεις, αλλά ναι υπάρχει δικτύωση μεταξύ μας. Όποια βοήθεια είχαμε ήταν μέσω της ΑΝ.ΚΑ. Ο δήμος μας βοήθησε μόνο σε εκθέσεις, με δημιουργία περιπτέρου για την προβολή των προϊόντων μας. Δε θεωρώ ότι υπάρχουν εμπόδια σε σχέση με το Δήμο. Όλοι κοιτάνε πως θα προωθήσουμε αυτά που παράγουμε. Υπάρχουν όμως, συγκεκριμένα όρια. Υπάρχει δικτύωση μεταξύ των φορέων Κ.Α.Λ.Ο., αλλά τα μεγέθη είναι μικρά. Σίγουρα η ΑΝ.ΚΑ. έχει συνεισφέρει πολύ σε αυτήν την κατεύθυνση. Ο δήμος όμως δεν έχει προχωρήσει ποτέ σε παραχώρηση ακινήτου.

Στο παραγωγικό επίπεδο όμως, τα πράγματα είναι διαφορετικά. Θα μπορούσε ο Α.ΣΥ.ΣΤ. να μας προμηθεύει στέβια για τις μαρμελάδες μας, Η σύμπραξη να αποκτήσει υλική βάση. Όμως δεν είναι έτοιμοι ακόμα γιατί περιμένουν ένα μηχάνημα που θα τους δώσει καθαρότητα 99%. Ένα άλλο παράδειγμα, όταν εμείς ξεκινήσαμε την παραγωγή θα μπορούσαμε να είχαμε βάλει πέλετ. Όμως η Ε.Σ.Ε.Κ. δεν ήταν ακόμα έτοιμη. Δε μπορούσαμε να περιμένουμε, οπότε βάλουμε υγραέριο. Θέλω να πω, η σκέψη της συνεργασίας υπάρχει, όμως σε ποιο στάδιο παραγωγικής διαδικασίας βρίσκεται ο καθένας παίζει μεγάλο ρόλο για το αν τελικά θα μπορέσεις να συνεργαστείς.

Το οικοσύστημα προχωράει σαν ιδέα. Όμως η συνέργεια θέλει χρόνο. Τα προβλήματα είναι πολλά για να επιτευχθεί σε ικανοποιητικό βαθμό. Αλλά είναι το ιδανικό. Για παράδειγμα, ένας λογιστής ή ένας νομικός σύμβουλος για όλους μας. Όμως, υπάρχουν πολύ σημαντικά νομικά εμπόδια. Δεν προβλέπεται κάποια νομική μορφή για αυτού του είδους τις συμπράξεις, αφού δε θεωρούμαστε όλοι φορείς Κ.Α.Ο. με το γράμμα του νόμου. Επίσης, τα παραγωγικά προβλήματα του κάθε συνεταιρισμού δυσχεραίνουν τη συνεργασία. Τέλος, το ζήτημα της κουλτούρας είναι κομβικό. Πολλές φορές υπάρχει μουρμούρα και τσακωμοί. Δυστυχώς, παρατηρείται ακόμα από ένα μέρος των μελών η τάση να τα περιμένουν όλα έτοιμα. Το πρόβλημα της μη αποτελεσματικής συνεργασίας είναι ένα από τα σημαντικότερα. Και είναι και το ζήτημα της συμμετοχής στις διαδικασίες. Υπάρχουν μέλη που τα περιμένουν όλα έτοιμα από το Δ.Σ. Δε συμμετέχουν στις διαδικασίες με αποτέλεσμα να αποσυντίθενται η ίδια η έννοια της συνεταιρικής σχέσης. Για παράδειγμα, σε εμάς είμαστε 115 μέλη και ενεργά είναι τα 50-60 μέλη.

Το εργοστάσιο ξεκίνησε να παράγει τέλη του 2015. Είναι λογικό να μην υπάρχουν κέρδη ακόμα. Οι καλλιέργειες αυτές είναι νέες και οι καταναλωτές δεν είναι ακόμα εξοικειωμένοι. Χρειάζεται διαφήμιση και προώθηση και σε αυτό ο δήμος μπορεί να συνεισφέρει παραπάνω. Γίνονται και προσπάθειες για νέα χρηματοδότηση, χωρίς τη βοήθεια της ΑΝ.ΚΑ. αυτή τη φορά γιατί υπάρχουν νομικές δυσκολίες αυτή τη φορά σε σχέση με το ακίνητο στο οποίο στεγάζεται η παραγωγή.

Περίληψη συνέντευξης με τον κ. Κίμωνα Παπαδόπουλο

Η Ευκάλυψις ΚΟΙΝΣΕΠ δραστηριοποιείται στην Καβάλα ενταγμένη στο Μητρώο Αερίων Θερμοκηπίου και Κλιματικής Αλλαγής. Εξειδικεύεται στην αποθήκευση, διαλογή στην πηγή και την ανακύκλωση. Αναπτύσσει εκπαιδευτικές δράσεις προς τα σχολεία μη κερδοσκοπικά. Έχουμε επεκτείνει τις εκπαιδευτικές μας δράσεις ύστερα και από έγκριση του Υπουργείου Παιδείας. Πια έχουμε direct επικοινωνία με τα σχολεία της περιοχής μέσα από τη bottom up προσέγγιση. Στο σχολείο εκπαιδεύουμε τους μαθητές με δράσεις που έχουν να κάνουν με τους ρύπους το περιβαλλοντικό αποτύπωμα, την ενέργεια. Απώτερος σκοπός είναι η ενεργειακή αυτονομία των σχολικών κοινοτήτων.

Στόχος μας είναι μέσα από το LEADER να διαχειριζόμαστε τους ρύπους μέσα από την σύσταση των ενεργειακών κοινοτήτων. Εδώ είναι απαραίτητη η εμπλοκή του Δήμου. Οπότε, πρέπει πρώτα να δημιουργηθούν σχέσεις εμπιστοσύνης μεταξύ των ΚΟΙΝΣΕΠ και του Δήμου, κάτι που εμείς το παλεύουμε και μέσα από την εκπαιδευτική μας δράση και την κοινωνική μας συνεισφορά. Πρέπει να υπάρξει κουλτούρα εμπιστοσύνης μεταξύ δήμου και ΚΟΙΝΣΕΠ. Πρέπει όλες οι ΚΟΙΝΣΕΠ να συνεργαστούν μαζί. Μόνο όλοι μαζί μπορούμε να απευθυνθούμε στο Δήμο με μεγαλύτερη πιθανότητα επιτυχίας.

Υπάρχουν πολλά εμπόδια για να αναπτυχθεί η σχέση Δήμου και ΚΟΙΝΣΕΠ. Κατ' αρχάς οι δημοτικές αρχές έχουν την αντίληψη ότι δεν πειράζουμε οτιδήποτε δουλεύει. Φοβούνται την αλλαγή. Επίσης, οι καθυστερήσεις των πληρωμών από τους δήμους είναι ένα μεγάλο πρόβλημα. Οπότε υπάρχουν και χρηματοδοτικά προβλήματα. Υπάρχει πολύ μεγάλη και χρονοβόρα διαδικασία για τις τεχνικές μελέτες (δημόσια παρέμβαση, μελέτη, προϋπολογισμός, έγκριση). Και αυτό γίνεται είτε με απευθείας ανάθεση, είτε με προγραμματική σύμβαση κατόπιν διαγωνισμού. Όλα αυτά αποτελούν απαιτητικές διαδικασίες που μια ΚΟΙΝΣΕΠ πολύ δύσκολα μπορεί να ακολουθήσει. Ελπιδοφόρα είναι η σύμβαση ενεργειακής απόδοσης που ακόμα όμως δεν έχει μπει σε ΦΕΚ.

Πρέπει όμως να υπάρξει και πολιτική στόχευση και προτεραιότητες. Πρέπει να πιστέψουμε όλοι ότι μια ΚΟΙΝΣΕΠ μπορεί να τα καταφέρει. Η τεχνική εταιρεία παίρνει τα χρήματα για το έργο που θα αναλάβει να βγάλει εις πέρας. Τα χρήματα αυτά όμως δεν επιστρέφουν στην τοπική κοινωνία. Πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στις ΚΟΙΝΣΕΠ να αναλάβουν ρόλους με τους ΟΤΑ στα επίπεδα που μπορούν βέβαια να εκπληρώσουν το καθήκον τους. Γιατί πχ. το βοήθεια στο σπίτι να μην το αναλάβει μια ΚΟΙΝΣΕΠ; Η προώθηση των ΚΟΙΝΣΕΠ θα δώσει όφελος και στην τοπική κοινωνία.

Περίληψη συνέντευξης με μέλος του Α.Σ. Διόνυσος

Πέρα από τη μεγάλη ιδέα του συνεταιρισμού, σημαντικό ρόλο έπαιξε και το γεγονός ότι η πρώην ΕΑΣΚ μπήκε σε εκκαθάριση, με αποτέλεσμα η παράγωγη των αμπελο- παραγωγών να μένει αδιάθετη. Διότι τα ιδιωτικά οινοποιεία του νομού δεν μπορούσαν να απορροφήσουν την παράγωγη. Στόχος είναι να δημιουργηθεί υπεραξία στην πρώτη ύλη και στο σταφύλι. Η στρατηγική έχει να κάνει με την βελτίωση των αμπελώνων και την ικανότητα τους να παράγουν μεγάλες ποσότητες και αρίστη ποιότητα για εκλεκτά κρασιά και εκλεκτά αποστάγματα. Οι κυρίες δραστηριότητες ανευρίσκονται στην πώληση κρασιού και τσίπουρου στην Θεσσαλία και πανελλαδικά σε μικρότερη κλίμακα.

Ο φόρος ΕΦΚ στο κρασί έχει αυξήσει την παραοικονομία και βάλει σε μπελάδες τα νόμιμα οινοποιεία και τους συνεταιρισμούς. Ο δήμος όσο και η αναπτυξιακή δεν μπορούν να συμβάλουν ουσιαστικά σε βοήθεια. Η σύσκεψη όλων των φορέων θα ήταν μια καλή αρχή ώστε να ξεκινήσουμε μια καμπανιά για στήριξη των τοπικών προϊόντων.

Ο δήμος στην ουσία δεν έκανε κάτι για να βοηθήσει των συνεταιρισμό. Θα μπορούσε να διεκδικήσει τα ακίνητα της πρώην ένωσης ώστε αυτά να διατεθούν προς αξιοποίηση. Ακόμα τα δημοτικά τέλη θα έπρεπε να ήταν μειωμένα διότι εδώ δεν είναι κάποια ιδιωτική επιχείρηση άλλα ένας συνεταιρισμός που στηρίζει την οικονομία τις Καρδίτσας.

Η συνεργασία είναι εξαιρετική ιδιαίτερα με συνεταιρισμούς αμπελο-οινικού τομέα όπου μοιραζόμαστε ανησυχίες και προβλήματα και προσπαθούμε να βρούμε λύσεις. Ο συνεταιρισμός απασχολεί αρκετούς εργαζόμενους, άλλα κυρίως απορρόφα το 70-80% της αμπελο- παραγωγής στον νομό της Καρδίτσας.

Ιδιαίτερα σε συνεταιρισμούς όπου αποτελούνται από ανθρώπους μεγάλης ηλικίας η κάθε συμβουλή θα είναι και είναι ευπρόσδεκτη. Η στήριξη των τοπικών προϊόντων είναι αυτό που πρέπει να κάνει η Αναπτυξιακή Καρδίτσας, ώστε να υπάρχει μεγαλύτερος τζίρος και περισσότερη επιστροφή προς την τοπική οικονομία.

Περίληψη συνέντευξης με μέλος του Α.Σ. Οσπρίων Ψυχανθός

Η ΑΝ.ΚΑ. λειτουργεί ως κέντρο υποστήριξης των συνεταιρισμών. Κάποιους συνεταιρισμούς τους βοήθησε. Ειδικά εάν είναι εξειδικευμένο αυτό που θα δημιουργήσουν τότε σίγουρα βοηθάει πολύ, καθώς μπορεί να φέρει σε επαφή πολλούς φορείς. Το δικό μας τον συνεταιρισμό τον βοήθησε ιδιαίτερα στην αρχή, για να στηθεί η όλη διαδικασία, ως εκεί.

Είμαστε 20 μέλη και διαθέτουμε τα προϊόντα μας σε πανελλαδικό επίπεδο. Προσωπικά πιστεύω ότι τα κυριότερα εμπόδια έρχονται από την κεντρική διοίκηση. Υψηλή φορολογία, νόμοι που αλληλοσυγκρούονται, γραφειοκρατία. Ο έλεγχος των συνεταιρισμών πρέπει να γίνεται σε τοπικό επίπεδο, από ανεξάρτητο φορέα.

Η συνεργασία με τους υπόλοιπους συνεταιρισμούς και η δικτύωση φτάνει μέχρι το συμβουλευτικό επίπεδο. Έχουμε κοινά προβλήματα, αλλά και κοινούς στόχους. Δε μας αφήνουν όμως να κάνουμε συμπράξεις. Μακάρι να είχαμε τη δυνατότητα για συμπράξεις με άλλους συνεταιρισμούς (άλλων νομικών μορφών). Όμως, ο αγροτικός νόμος δεν επιτρέπει κάτι τέτοιο. Για παράδειγμα, διαθέτουμε τα προϊόντα μας στο καταναλωτικό κοινό. Γιατί να μην μπορούμε να προχωρήσουμε σε σύμπραξη με μια καταναλωτική ένωση; Έτσι, θα έχουν πλήρη πρόσβαση στο τι τρώνε. Τι φάρμακα μπαίνουν κλπ. Γιατί να παρεμβαίνουν ξένες εταιρείες για τον έλεγχο της διαδικασίας παραγωγής και να μην είναι οι καταναλωτικές ενώσεις παρούσες;

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Ταμείο
ανάπτυξης και Ανθρώπινης
Πόρων

Ε.Π.
**ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ**

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΣΔΔΑ)

Πειραιώς 211, ΤΚ 177 78, Ταύρος

τηλ: 2131306349 , fax: 2131306479

www.ekdd.gr